літературний ЧЕРНІГІВ

№ 4\108 2024

Літературний Чернігів

Щоквартальний мистецький журнал літературної спілки «Чернігів»

№ 4 (108)

жовтень-грудень 2024

Заснований у 1992 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія ЧГ № 007 від 30 листопада 1993 року.

Головний редактор

Михась ТКАЧ

Редакційна колегія:

Олександр ЗАБАРНИЙ

Дмитро ІВАНОВ

Володимир КУЗЬМЕНКО
(заст. головного редактора)

Олександр КОВАЛЕНКО

Олена КОНЕЧНА

Станіслав НОВИЦЬКИЙ

Владислав САВЕНОК
(відп. секретар)

Михась ТКАЧ

Віктор ТКАНКО

Володимир ФРИЗ

Журнал отримує фінансову підтримку за рахунок коштів обласного бюджету Чернігівської області в рамках обласної Програми підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2023-2024 роки

ЗМІСТ

ЛЮДИ І ЧАС
Михайло Сидоржевський. Окрайці думок. Із записів останніх місяців. 3

ПОЕЗІЯ, ПРОЗА
Євген Баран. Війні наперекір... Верлібри 16
Володимир Фриз. Косовиця. Фрагмент з роману «Сага про Галицький П'ємонт» 23
Ольга Кіс. Тінь херувима. Поезія 28
Галина Максимів. Олекса, чоловік Божий. Оповідь 35
Дар'я Лавська. Поезія 43
Володимир Ворона. Уривок з роману «Княжа воля». Прибутна 47
Микола Ширінкін. Поезія 71
Валентина Михайленко. Зупинка «Дитячий світ». Уривок з роману «Божевільні витівки» 76
Світлана Пирогова. Не залишиться ворожих тіней. Поезія 83
Віктор Татарин. Три тридцять три. Етюди 89
Чайка Білоозерянська. Поезія 96
Тетяна Яковенко. Опечатка. Оповідання 100
Микола Собчук. Сонети 107
Юля Полісянка. «Якби я була Месією...». Роздуми 112

ПЕРЕКЛАДИ
Сунгрі Хан. Назустріч повітрю (переклад з корейської Станіслава Новицького). 118

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ
Дмитро Чижевський. Сковорода – Гоголь (переклад з німецької Анатолія Роліка) 121

СЛАВЕТНІ ПОСТАТІ
Микола Славинський. П'ятикнижжя Петра Кононенка: спогади та роздуми . 129

СПОГАДИ
Василь Бондар. Три зустрічі з Григором Тютюнником 137

ЮВІЛЕЇ
Анатолій Шкуліпа. Без вас би став я перекотиполем 143

ВИСТАВКИ З ЧЕРНІГОВА ЗА КОРДОНОМ
Владислав Савенок. Світлини: сприйняття війни. 150

КРИТИКА, РЕЦЕНЗІЇ
Володимир Кузьменко. На вістрі часу і пера 154
Ольга Марчук. Поет, котрий зв'язує землю із небом. 160

НА ВАШУ КНИЖКОВУ ПОЛИЦЮ
Надія Онищенко. Неповторні митці-прилучани 167
Олександр Забарний. Зірки продовжують світити 168

КОГО ЧИТАЮТЬ З ПИСЬМЕННИКІВ?
Андрій Погребняк. Інтерес до місцевих письменників підвищений 170

СТОРІНКА ДЛЯ ДІТЕЙ
Анастасія Мариненко. Зимовий сон (казка) 173

Літературний ЧЕРНІГІВ *Люди і час*

Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ

Голова Національної спілки письменників України, головний редактор газети «Українська літературна газета», письменник. Автор багатьох поетичних та прозових книжок, численних публікацій у різноманітних виданнях на теми культури, політики, літератури, історії.

Лауреат багатьох міжнародних та всеукраїнських літературних премій.

ОКРАЙЦІ ДУМОК

ІЗ ЗАПИСІВ ОСТАННІХ МІСЯЦІВ

***

Прочитав у коментах, як якесь перекотиполе через верхню шмаркливу губу обзивається про лексику і діалектизми наших предків. Вони нині лізуть з усіх щілин. Їхній інтелект обмежується умовним Жаданом. Хоча й Жадана вони не читали. Все українське, що перебуває за межами їхнього убогого, плоского, примітивного інтелекту – для них шароварщина, хлів під соломою, вареники в макітрі.

Вони цинічно конкурують за фінансові потоки і грошові струмки.

***

Результат президентських виборів у Америці більш важливий для світу і особливо для України, ніж для США. Америка перехворіє лихоманкою, але суттєво не постраждає, а світ буде ковбасити по-дорослому. Щодо України – повна невідомість. Від результату заокеанських виборів залежить наша свобода й існування нашої країни. Такий парадокс.

***

Кацапи – реально тупі. Їм можна втюшити що завгодно. А якщо їм в очі сцяти і казати, що це божа роса від їхнього фюрера, вони будуть облизуватися і просити ще.

***

Критична турбулентність у трьох провідних країнах демократичного Заходу може ще тугіше зав'язати гордіїв вузол нинішнього й без того хисткого світового порядку.

Американський вибір між дряхлим Байденом і підірваним популістом Трампом...

У Франції владу перехоплюють праві радикали, що є закономірним результатом бездарної політики Макрона...

Неминуча зміна влади у Британії, де авторитет слабкого і непопулярного прем'єра Сунака стрімко наближається до нуля...

Що це? Ознаки тимчасової кризи демократії?

Чи все набагато, набагато серйозніше і може свідчити, що хижа і голодна «вісь зла» починає головний двобій XXI століття – смертельне полювання за ситою зманіженою демократією? І Заходу, щоб врятувати світ від хаосу, треба негайно, поки не пізно, робити висновки.

***

Скандальна слуга народу Третьякова зареєструвала у ВР законопроєкт, за яким зарплатня помічників нардепів зросте у півтора раза.

Згідно з цим законопроєктом, якщо у нардепа працює єдиний помічник і раніше він отримував 85 тис. грн, то його нова зарплата буде майже 130 тис. грн;

якщо двоє помічників – була зарплата 43 тис. грн, а стане 64 тис. грн;

якщо троє – була 28 тис. грн, а стане 43 тис. грн.

Ну справді, як прожити за 85 тисяч зарплатні? Не продавати ж собаку, щоб сплатити за комунальні послуги...

Принагідно згадаймо сентенції від нашої ініціативної служанки про «дітей дуже низької якості» та про «історичні довідки про стерилізацію жінок без вищої освіти».

Теж розумно. Шкода, що дуже пізно – якщо казати про конкретний випадок («Вища освіта» –поняття філософське).

***

14 грудня 1939 року за напад на Фінляндію з Ліги націй був виключений Радянський Союз.

Тим часом 1 липня 2024 року путінська раша почала головування в Раді безпеки ООН. Лисиця в курнику аж облизується...

Замість того, щоб гнати цього божевільного гопника з ООН драною мітлою і задушити його, щоб він не наробив ще більшої біди, геополітичні імпотенти як під гіпнозом продовжують жувати шмарклі.

***

Депутатка Устінова жаліється, що отримала малу зарплату за місяць – 37 000 грн.

Тим часом, за її словами, середня зарплата керівництва апарату Верховної Ради становить 260 000 грн.

Поспівчуваймо бідній депутатці Устіновій, яка, по суті, живе в злиднях. Безперечно, треба негайно подбати про соціальну справедливість для слуг народу і підняти зарплату депутатів до рівня керівників апарату ВРУ.

За даними Пенсійного фонду, на початок 2024 року в Україні налічувалося понад 10 мільйонів пенсіонерів. 51% з них отримують пенсії менше ніж 4000 гривень. Середня пенсія в Україні у 2024 році становить 5385 грн.

***

3 липня – день народження Франца Кафки (1883 – 1924).

Проза Кафки – унікальна сторінка у світовій літературі. Поєднання містики і реалізму, як пишуть про його твори літературознавці – це лише поверхневе трактування, поверхневе ковзання над текстами Кафки. Насправді автор «Замку» виходить далеко за межі екзистенції, безпосередньо вторгаючись у підсвідомість читача.

Це – навряд чи компетенція лише літературознавців. І навіть не психологів чи психотерапевтів.

Це належить до сфери тонких матерій.

***

Картопляний диктатор лукашенко на недавньому шабаші в Мінську з пафосом заявив: «Велика Вітчизняна – це апофеоз тисячолітньої історії воєн та боїв західної та східної цивілізацій».

Швидше за все, напівграмотний дуче переплутав апофеоз (прославляння якоїсь особи або події; святкове завершення події) з апогеєм – найвищим ступенем прояву чогось.

Зрозуміло, що недовчений бульбофюрер університетів не кінчав, але могли б йому підказати, що є ще мікс із цих двох слів – «апофігей» («по барабану», «до лампочки», «по цимбалах» і т. ін.), і якраз це розумне для

нього слово треба було з понтом використати, хизуючись колгоспним інтелектом і височенним генеральським кашкетом.

***

Надання «Томагавків» і F-16.

Дозвіл бити західною зброєю по сатанинській імперії zомбі без будь-яких обмежень.

Запрошення до НАТО.

Ось такою має бути відповідь демократичного світу за смертоносні ракети фашистської росії і за всі смерті і страждання українського народу.

Замість імпотентної «стурбованості» і «глибокої стурбованості».

***

Захід не допустить поразки України у війні з кровожерливим царством пітьми. Тому що це одразу значно збільшить ризики для самого Заходу, і під загрозою опиняться країни НАТО. Адже Захід насправді не знає, що робити, якщо паРаша нападе на якусь країну НАТО, і є великий сумнів, що ця реакція буде адекватною. Заходу вигідніше «не випускати війну» з території України.

Але Захід не допустить і перемоги України у цій війні. Бо спроби перемогти інфернальне зло (надання Україні потужної сучасної зброї у необхідній кількості) означатимуть «ескалацію» з божевільною ядерною державою, якої Захід досі боїться як вогню. Перемога України означатиме і загрозу розпаду немитої ядерної росії, якого Захід також боїться.

Захід буде продовжувати жувати шмарклі, торгуючись з бункерним щуром і Пекіном і доводячи війну до «перемир'я». Якщо прийде Трамп, торги підуть швидко і без церемоній. Якщо залишиться Байден, торги розтягнуться ще на чотири роки.

«Перемир'я» – це страус, який заховав голову в пісок. «Перемир'я» – відкладена світова війна. «Перемир'я» – програш України, програш Заходу і прелюдія до світового хаосу.

***

Велика проблема, яка може обернутися великою бідою для людства на найближчі десятиліття: у час драматичних випробувань лідери демократичного світу всі як один виявилися нерішучими боягузами і слабаками.

Чому так сталося – це інше питання, і зараз не про це.

Боягузливий Захід сподівається, що змусить Україну до перемир'я. Такий сценарій цілком можливий, хоча він є одним із найгірших із існуючих варіантів, бо це – пролонгація війни і цілком реальні похмурі

обриси майбутньої світової війни. Гірше – тільки повне припинення підтримки України, але його ймовірність близька до нуля.

Питання: що робитиме Зеленський, якщо Захід, росія і Китай змушуватимуть його до перемир'я?

Відповідь: він обере шлях, який дозволить йому зберегти владу. Яким буде цей шлях – для нього другорядне питання.

***

На Банковій увімкнули шарманку про якісь «перемовини» як пролог до «перемир'я». Хтось каже, що нібито Трамп, якщо стане президентом США, то змусить «путіна» відійти на лінію протистояння 22 лютого 2024 року. І вже дехто в Україні розвісив вуха і думає, що так і буде, і війна нарешті закінчиться.

Не закінчиться. По-перше, ще не факт, що Трамп стане президентом США. І сказане Трампом про війну в Україні – виключно дешева гра на американських виборців. Трампу абсолютно байдуже до України. Думаю, що він навіть не знає, де вона знаходиться.

Трамп міркує категоріями не політика чи тим більше геополітика, а недалекого розумом, але пихатого й самовпевненого бізнесюка, торгаша. В його уяві США, Китай і росія мають поділити світ між собою на зони впливу, як колись це хотіли зробити Гітлер із Сталіним. Україну Трамп бачить виключно у зоні впливу росії. Він збирається вигідно продати Україну «путіну» – в обмін на якісь преференції для США на Близькому Сході чи деінде.

Не будьмо наївними.

***

Критична турбулентність у трьох провідних країнах демократичного Заходу може ще більше ускладнити й без того напружене становище у світі.

Американський вибір між дряхлим Байденом і підірваним популістом Трампом...

Закономірний результат бездарної політики Макрона, за яким владу у Франції перехоплюють праві радикали...

Неминуча зміна влади у Британії, де авторитет слабкого і непопулярного прем'єра Сунака стрімко наближається до нуля...

Що це?

Ознаки тимчасової кризи демократії? Чи все набагато, набагато серйозніше? І Заходу, щоб врятувати світ від хаосу, треба негайно робити висновки.

***

Україна воює проти «другої армії світу» з зав'язаними руками і стоячи на одній нозі.

Захід, боячись «ескалації», забороняє використовувати надану ним Україні далекобійну зброю для знищення військових об'єктів на території країни-агресора. Щоденні повідомлення про загибель мирних українців, у тому числі дітей, від бомб і ракет рашистів, – це вже навіть не тема за ранковою чашкою кави для західних політиків. Це зайва інформація, яка їм набридла і яка відволікає від ситого життя.

Прецедентів в історії воєн, мабуть, досі не було.

Полохливо уникаючи «ескалації», Захід цим самим лише провокує ескалацію, заохочує «вісь зла» до подальшої агресії, що наближає світ до хаосу і катастрофи.

Імпотенція Заходу може дуже дорого коштувати людству.

***

Четверо «слуг народу» втекли з онлайн-засідання регламентного комітету ВРУ, на якому планувалося розглянути питання членства нардепки Безуглої у комітеті з нацбезпеки.

«Слуги» на момент голосування «достроково покинули засідання», зірвавши кворум.

Зі слів голови комітету, слуги Кальченка, вони це зробили ненавмисно: «Іноді, коли у нас проводяться засідання в режимі онлайн, присутні можуть бути в дорозі або у них може не бути світла, через що немає зв'язку», – сказав він.

Важко уявити, що бодай хтось у це повірив. Дешева брехня – фірмова візитівка «слуг».

Хто і навіщо покриває одіозну Безуглу, включену до сайту «Миротворець» за «усвідомлені громадські дії, спрямовані на дискредитацію органів державної влади та управління України... на дискредитацію та деморалізацію ЗСУ... перешкоджання законній діяльності ЗСУ... за дії, які спрямовані на розкол громадянського суспільства в Україні... За свідоме розповсюдження інформації, що містить Державну таємницю та використовувану фашистською Росією...».

***

Кацапські скрєпи – це тотальна брехлива пропаганда і шалена мілітаризація з перманентним ядерним ексгібіціонізмом.

***

На Житомирщині, в селі Котлярка, пам'ятник «вождю мірового пролєтаріата» Лєніну переробили на пам'ятник Тарасові Шевченку.

Геніальну ідею матеріалізував за допомогою болгарки місцевий умілець-скульптор.

Напрошується в'їдливий коментар про наругу над Шевченком.

Однак скажу коротко: ідіоти! Ідіоти і місцева влада, і умілець-скульптор.

***

Нове слово в науці! Ми так довго його чекали!

Тепер вам, шановні вчені, не треба морочити собі голову й інші місця!

У нас створена Академія дисертації, де за вас «під ключ» напишуть найскладнішу дисертацію! Навіть якщо ви не маєте зеленого (саме зеленого!) поняття, що це таке.

Ба більше, ходять чутки, що вже створюється ще одна академія – захисту дисертацій!

Тож дерзайте! Відтепер і найтупіший з вас зможе стати і кандидатом, і доктором будь-яких, на ваш вибір, наук! А це – прямий шлях до крісла міністра, наприклад, культури чи тієї ж таки освіти.

Від вас вимагається зовсім небагато – лише порєшать з баблом.

У вітчизняній науці стався воістину шалений прорив з грандіозним переворотом!

***

В Ізраїлі ніхто не виконує і не слухає музику Вагнера.

***

На росії нема ніяких «гілок влади». Як сказав один російський політолог, головний владний «інститут» у цій країні – таргани в голові путіна.

***

Третя година ночі – година Богородиці чи година диявола?

Стверджують, що саме о цій порі нечистий має найбільшу силу.

***

Папа Римський Франциск під час недільної зустрічі з вірянами:

«І, роздумуючи над нещодавно прийнятим в Україні законом, відчуваю побоювання щодо свободи тих, хто молиться, бо той, хто по-справжньому молиться, завжди молиться за всіх», – сказав Папа Римський.

Він додав, що тим, «хто хоче молитися», треба дозволити молитися в тій церкві, яку вони вважають своєю.

«Будь ласка, нехай жодна християнська церква не буде скасована прямо чи опосередковано: церкви не слід чіпати», – сказав Франциск.

А чого ж ти, попе, мовчав, коли кацапня бомбила українські церкви (всього на сьогодні на території знищено 500 церков)?

А чого ж ти, попе, жував шмарклі, коли цієї весни кацапня «скасувала» бульдозерами останню на болотах церкву ПЦУ в Ногінську?

Ліпше мовчи і сопи в усі свої дірки і не повчай нас, попе.

***

Французи арештували засновника Telegram Павла Дурова.

Це топ-новина для всього світу, оскільки Telegram – унікальний медійний проєкт, феномен якого викликає багато запитань без відповідей.

Доля самого Дурова, певно, менше цікавить користувачів у всьому світі. Головне – що буде з Telegram?

Свого часу кремляді хотіли прибрати Telegram до своїх рук, вимагаючи «ключі» доступу до зашифрованої інформації цього ресурсу. Дуров не поскупився, запропонував їм аж два ключі.

Але це – публічна сторона питання. Пишуть, що насправді Telegram повністю контролюється кацапськими спецслужбами і використовується ними для стеження і контролю. Можливо, звинувачення на адресу Telegram щодо наркоторгівлі, дитячого порно і міжнародної злочинності – лише «операція під прикриттям»? Можливо, насправді Захід хоче таким чином обрубати довгі феесбешні руки з кривавими пазурами?.. Не знаю. Більш ймовірно, що це – новий тренд у контексті посилення глобальної інформаційної цензури XXI-го століття.

***

Арешт власника Telegram Павла Дурова у Франції та заборона платформи Х Ілона Маска у Бразилії можна вважати ознакою того, що державні інституції в усьому світі втрачають терпіння щодо вольниці «кіберлібертаріанських технологічних магнатів». Про це пише TheWashingtonPost.

До цього варто додати, що кілька місяців тому США ухвалили закон, який поставив під питання роботу TikTok на території країни.

Що це? Демократичні країни починають закручувати гайки в питаннях свободи слова? Чи йдеться про обмеження політики вседозволеності транснаціональних медійних шарлатанів, котрі використовують свободу слова як привід для отримання прибутку від неприємного та незаконного контенту?

***

Після сумнівної, зате колоритної плеяди міністрів культури, один із яких був скромним скрипалем, інший перспективним актором, третій

тертим медіаменеджером і телепродюсером, а ще якийсь – просто т.в.о., нарешті міністром стає правильний слуга народу – однокурсник Єрмака, а принагідно ще й кадровий дипломат.

Тепер наша культура, сподіваємось, вийде із загумінкових окресів на широкий простір можливостей.

***

У позаконкурсній програмі Венеційського кінофестивалю 5 вересня показали фільм «Русскіє на войнє» російської пропагандистки з RussiaToday Анастасії Трофімової.

Зрозуміло, що це – одна з складових кампанії феесбе, спрямованої на формування громадської думки в західного обивателя про росіян як «безневинних жертв війни».

Така собі оновлена мілітарі-версія «харошіх русскіх».

Як відомо, Венеційський кінофестиваль є найстарішим кінофестивалем у світі – заснований 1932 року.

У 1934 році на фестивалі було запроваджено нагороду – Кубок Муссоліні.

У 1940 – 1942 роках фестиваль було перейменовано на Італійсько-німецький кінофестиваль. У 1941 році в його межах представили нацистський пропагандистський фільм «Гаймхер».

Такий-от бекграунд у знаменитого фестивалю. Рашистська пропаганда лягла на ґрунт, удобрений італійським фашизмом і німецьким нацизмом.

Фільм «Русскіє на войнє» цілком заслуговує на премію Муссоліні.

***

Березень 2022, президент США Байден: «Ми будемо захищати кожен дюйм території НАТО з повною міццю об'єднаного й активізованого НАТО».

Вересень 2024. Рашистські безпілотники безперешкодно залетіли на територію країн НАТО Румунії і Латвії. Так само раніше кацапи безперешкодно запускали свої безпілотники на території інших країн НАТО, зокрема Польщі.

Ніхто їх не збиває і про «дюйми» вже не заїкається, а у Вашингтоні вже навіть не висловлюють стурбованості.

Мовчки пускають шмарклі і не витираються.

***

16 вересня – день пам'яті Георгія Гонгадзе.

Це було убивство (фактично досі не розкрите, незважаючи на нібито

знайдених і засуджених убивць), яке кардинально вплинуло на суспільно-політичні процеси в Україні.

Убивство, яке змінило Україну.

Хтось із причетних до цього вбивства сидить у в'язниці, інші нібито покінчили самогубством (насправді були вбиті), котрийсь помер своєю смертю, дехто перебуває за межами України, але є й такі, котрі, заробивши високу індульгенцію, спокійно доживають на політичній пенсії тут, на батьківщині...

Чи їм хоча б іноді сниться обезголовлений журналіст?..

***

Кабінет Міністрів звільнив Ростислава Карандєєва з посади першого заступника міністра культури та інформаційної політики. Про це представник Кабінету Міністрів у Верховній Раді Тарас Мельничук повідомив у Telegram-каналі, передають Українські Новини.

«Кабінетом Міністрів України звільнено Карандєєва Ростислава Володимировича з посади першого заступника міністра культури та інформаційної політики України», – повідомив він.

До цього можна додати: нарешті!

Карандєєва можна назвати довгожителем Міністерства культури і унікальним прикладом чиновницького пристосуванства.

Свою кар'єру в цьому міністерстві він починав ще далекого 2014 року, коли міністром культури України був Євген Нищук, член команди Порошенка. Карандєєв кілька місяців був його радником.

(Цікаво, що Нищук узяв Карандєєва з команди Януковича, куди той потрапив з команди... Ющенка. Адже, починаючи з лютого 2008 року (період президентства Ющенка) по квітень 2010 року (за Януковича) Карандєєв посідав крісло заступника міністра у справах сім'ї, молоді та спорту).

За наступного міністра культури, В'ячеслава Кириленка, теж члена команди Порошенка, Карандєєв з січня 2015 по квітень 2016 року був заступником міністра.

З квітня 2016 по лютий 2020 року Карандєєв був заступником міністра культури – керівником апарату міністерства. Міністром тоді знову був Є.Нищук, а потім ставленик «слуг» В.Бородянський. Згодом короткий час у 2020 році Карандєєв посідав посаду радника керівника Офісу Президента України.

З липня 2020 по липень 2023 року Карандєєв – перший заступник міністра культури та інформаційної політики. Міністром тоді був «слуга» О.Ткаченко.

І нарешті, вершина кар'єри цього нетонучого чиновника: з 28 липня 2023 по 4 вересня 2024 року він тимчасово виконував обов'язки міністра культури України. Казали навіть, що може стати міністром. Але не судилося.

Утім, на цьому кар'єра Карандєєва в Мінкульті не закінчилася. Вже навіть за нового міністра – М.Точицького – Карандєєв ще два тижні просидів у кріслі заступника міністра.

Таким чином, цей український «Жозеф Фуше» (класичний приклад політичного крутійства за будь-якої влади) пережив п'ять каденцій міністрів культури: Є. Нищук (двічі), В. Кириленко, В. Бородянський, О. Ткаченко, та ще й сам побув т. в. о.

А заступником міністра він побував за чотирьох президентів: Ющенка, Януковича, Порошенка і Зеленського! Прем'єрів не будемо рахувати, бо це довго і нудно.

Унікальний, «аналоговнєтний» приклад в українській «розбудові держави».

Мистецтво ходити навшпиньки чи хребетна аномалія?..

***

24 вересня – річниця епічного яєчного скандалу (театр abovo).

20 років тому в Івано-Франківську тодішній кандидат у президенти України Янукович В. Ф. під час своєї передвиборчої кампанії був терористично поцілений курячим яйцем, підступно кинутим одним із студентів.

Очевидно, що удар яйцем (тупим важким предметом за класифікацією Тараса Чорновола) був такої сили, що виснажений передвиборчою гонитвою претендент на папаху звалився як підкошений кулею і нібито впав у «колаптоїдний стан». Потерпілого бідолаху тоді навіть відвезли до реанімації. Провідні клініки Москви, Тель-Авіва і Мухосранська терміново запропонували йому медичну допомогу, але, як ми пам'ятаємо, Домбас порожняк нєгоніт, і здоровий як бик організм жертви терористичного акту швидко став на ноги.

А потім ще довго стрибав по легендарних пеньках і навіть поддєржівал страусов.

***

Кавалер ордена жеребця «страни дураков» лавров і міністр закордонних справ африканської держави Буркіна-Фасо підписали спільну угоду про нерозміщення першими зброї в космосі.

Інших космічних партнерів у лаптєногих нема. І ще подякуйте, що бодай такі козирні підкорювачі космосу підписалися не летіти вище найвищої пальми.

І дайте їм для посилення могутності їхнього космічного війська ящик автоматів Калашникова, танк Т-34 і вагон набедрених пов'язок.

***

Словацький прем'єр Фіцо ще раз пробив дно.

Обурюючись тим, що в деяких західних країнах нібито збираються (розглянути питання) нарешті (не пройшло і три роки) надати Україні далекобійну зброю, цей одіозний поц заявив: «якби одна така ракета зруйнувала в Брюсселі фонтан, то вони б зрозуміли, про що кажуть».

Путін, прийди! Кинь на нас «Кинджал»! – гукає ця продажна путінська гнида...

Але чому це аж у Брюссель має летіти ракета? До Братислави, на подвір'я до Фіцо, значно ближче...

Запитайте про це у мільйонів багатостраждальних українців. Запитайте про це у тисяч і тисяч українських героїв, які вже не зможуть відповісти...

Тепер чекаємо, коли Макрон із Шольцом, дружно жуючи шмарклі, «висловлять стурбованість». Може, цього разу це буде навіть «занепокоєність вкупі із стурбованістю»? Тоді це вже вопше!.. А може, навіть Байден грізно нарисується зі своїм легендарним дюймом (Байден 22 лютого 2023: США захищатимуть «буквально кожен дюйм НАТО»).

Не переплутайте: Словаччина – член ЄС і НАТО.

***

«Ура!» в перекладі з тюркської означає «Бий!».

***

Як заявив Електричний союз Куби, після дослідження причин загального краху національної енергосистеми зроблено висновок, що «в нашому прагненні побудувати процвітаючий та стійкий соціалізм революція просунулась так швидко, що викликала загальний вихід із системи».

Реінкарнація «Чевенгура» Андрєя Платонова?

Повільніше треба будувати соціалізм, бо так ненароком можна і в комунізм уступити. Широко ступати – штани порвати.

***

Трамп на пів години влаштувався кухарем у McDonald's.

Трамп як найгірший тип політика: популіст-авантюрист диктаторського типу.

Невипадково така гримуча і гидка субстанція липне до близьких для неї одіозних персонажів путіна і кіма.

Але досі дивно, що такий екзотичний «плід» виріс в «цитаделі демократії».

***

Сорок дев'ять хмельницьких пенсіонерів-калік-прокурорів і літак з шістьма з половиною мільйонами доларів керівника Полтавського Бюро економічної безпеки...

Який розкішний натюрморт на тему масового розведення лохів у державі вигодонабувачів зеленого патенту «ми вас сдєлалі»!

***

Церква рятувала патріархальних українців від повсякденної задухи, від безкінечної, з року в рік, роботи в полі, по господарству. На «церковні» (а інших не було) свята можна було перевести дух, відпочити за святковим столом. Але не лише... Йшли до церкви і там поринали в інший світ, який різнився від світу буденного біля землі і худоби, й по господарству. Світ незрозумілий, загадковий і далекий.

***

Канцлер Німеччини Шольц: «Питання про перекидання північнокорейських солдатів до Росії та їх можливе розгортання в Україні викликає велике занепокоєння. Це серйозно, і це те, що викликає подальшу ескалацію в нинішній ситуації».

Та невже «серйозно», Шольце?.. Може, ти все-таки жартуєш?..

Західні «еліти», ви реально тупі чи сліпі?

Ви досі так і не вкурили, що ваше довбане «занепокоєння» зі «стурбованістю» і є головною причиною «ескалації», яка насправді для нас є війною з кров'ю і смертями, і чим довше ви будете «уникати ескалації» і ховати голову в пісок, тим більше заголятиметься ваша срака, і «ескалація» в подобизні диких кацапів і їхніх бородатих поплічників, які вже стоять на вашому порозі, зростатиме, щоб зрештою страшно запалити весь світ, разом з вашим тухлим «занепокоєнням».

***

Улюблені поети Василя Стуса, за його власним зізнанням («Двоє слів читачеві»): Гете, Свідзінський, Рільке.

Літературний Чернігів — Поезія

Євген БАРАН

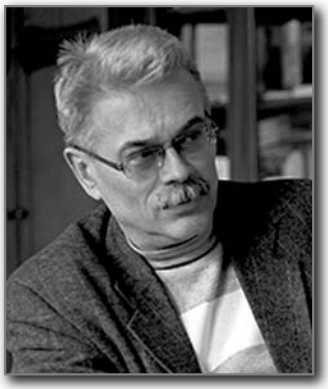

Євген Баран – критик, літературознавець, есеїст. Автор більше десяти книжок.

Лауреат всеукраїнських і міжнародних літературних премій. Заслужений працівник культури України.

Живе і працює в ІваноФранківську.

ВІЙНІ НАПЕРЕКІР...

***

митрофан довгалевський
у своєму саді поетичному
є категоричним
щодо дефініції поезія
відносно назви
що таке поезія
твердить сей викладач
барокової пііТики
то я відповідаю
поезія поема і поет
це грецькі терміни
які означають видумку
твориння наслідування
відтак києво-могилянський
наслідувач теорії
вказує на різницю
між поетом і віршописцем

віршописець описує у
віршовій формі готову річ
справжню й історичну
а поет у своєму вірші
зображує річ
яку він сам видумав
щодо того чи можна
навчити поезії
митрофан не залишає
шансів ремісникам
вважаю що ані
природні здібності
без знання поетичного мистецтва
ані мистецтво без
природних здібностей
не може створити поета
нарешті висновковую
поезія як і бог
живе у серцях тих
хто вірить
для того
одні вигадують
инчі творять
треті наслідують
ніхто не може
впіймати

***

стаю німцем
сиріч шопенгавером
але тільки там
де тичеться собак
у дитинстві
мені було років десять
мав дворняжку барбоса
коли з мамою
вперше його купали
він так мелодійно завив
що прорізалося слово мамо
його збила машина
коли мама увечері
з барбосом

йшла до сусідки по молоко
прибігла заплакана
євгеню барбоса нема
ми з нею поховали
нашого друга
відтоді я не мав
друзів серед собак
аж поки рідні
не подарували
мопса
коли днями він
потрапив у зуби
стаффорда
я кинувся роздирати
щелепи бійцівського пса
не задумуючись
що він може
відгризти мені руки
нині мій арчі
дивиться на мене
як на собачого бога
і я не можу йому
пояснити що є людиною
яка переживши
катарсис
повертається
у споживача

ЗНИМКА

знимка
завжди
вторинна копія
треба бути фотопавлом
або яремою з коломиї
аби відчути
знимку
як удар
дивлюся
на знимку знакомої

молода ішчо
але на обличчі
й тілі
відбиті не роки
заздрісна пристрасть
нині моє покоління
старіється
не за роками
старіється
за невгамовною
пристрастю
невтолених бажань
великі зміни
вимагають великих людей
натомість
маємо
дрібних людей
які не вірять
ні в бога
ні в його протест
просто
як риба на березі
зябрами хапають
усе
лиш
не житє

всезнаючому Хомі невірному

Між розумінням і нерозумінням поезії,
між визначенням – що вона є і чим не є,
між читанням і нечитанням віршів
є щось незбагненне, як осяяння,
якому нема назви і нема пояснення, –
і те щось є таким, яке Шимборська називає –
«не знаю». І се «не знаю» є поезією,
навіть коли воно суперечить
нашому розумінню поетичного...

Пам'яті Шевченківської премії

Прийшов
Тарас Шевченко
на зібрання комітету
його імени
Сидять за столом
Олександр Корнійчук
Микола Шамота
Павло Загребельний
Марія Орлик
Борис Олійник
Олесь Гончар
Володимир Яворівський
Іван Дзюба
Роман Лубківський
Микола Жулинський
Юрій Щербак
Юрій Макаров
Євген Нищук
А що хлопці
мудрого скажете
звернувся до комітетчиків
Та ось
Тарасе Григоровичу
запобігливо зашамотів
Корнійчук
вирішили
присудити премію
в публіцистиці Каткову
в літературознавсті Плетньову
в літературі Дем'яну Бєдному
в кіно Вані Пир'єву
в живописі Іллюшці Глазунову
в музиці Сашкові Алєксандрову
і Олегові Табакову
за театральну діяльність
Тю хлопці
сплюнув спересердя Шевченко
подуріли зовсім
розвернувся
і пішов геть

про себе кажучи
горбатого могила виправить
Зате маємо більшість
услід Шевченкові
гордо прокричав
Шамота
а щодо незгідних
переголосуємо
сто разів
все одно
наше зверху
буде

***

«Старість – миро.
Старість – міра»
Любов Бенедишин. Старість.

Навколо доріг
несходжених море,
а ти – із моря
людських сподівань
черпнув до дна...

***

говорити про війну
без фронтового досвіду –
займатися літературою;
говорити про літературу
не читаючи книжок –
вчитися на філфаці;
говорити про життя
полюючи на хліб насущний –
залишатися збирачем полови;
краще вже кидати
горохом до стіни,
котрийсь та й вдарить тебе, –
мо' спам'ятаєшся

***

шукати правду
легше
аніж знайти її

бо шукання
стимулює ген
справедливости
знайдена правда
завжди гола
сповнена
відразливої хіті
кинься її прикривати
чується голос
Сковороди
у світі людей
справедливості нема

***

людську правду можна
перепхати людською кривдою
і навпаки
людина з-поза правди
народжується собакою
який пан Бог мудрий
глашатаєм Божої правди
міг зробити крокодила
або ж хробака
піди послухай
і найголовніше
почуй
тому в
українській літературі
класиками є
нечуй
або ж мирний
жодного тобі гатила

війні наперекір

я проголошуватиму
правду українського слова
це не мій вибір
це моя можливість
хоч якось впирати
українську стіну
аби вона ствердла

Літературний Чернігів Проза

Володимир ФРИЗ

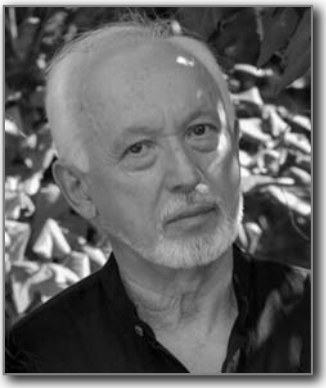

Володимир Фриз народився 28.03.1948 р. на Івано Франківщині в сім'ї службовця нафтопромислу. Після закінчення середньої школи в 1967 р. вступив до Івано-Франківського медичного інституту на лікувальний факультет, який успішно закінчив у 1973 р. Цього ж року він проходив інтернатуру в хірургічному відділенні Чернігівської районної лікарні. З цього моменту доля Володимира Івановича Фриза безперервно пов'язана з Чернігівщиною. Протягом 1974–1978 рр. працював хірургом, із 1975 р. – травматологом Ріпкинської ЦРЛ, лікарем-травматологом ортопедо-травматологічного відділення, а також заступником головного лікаря з хірургічної роботи Чернігівської обласної лікарні №2. Займав посаду головного ортопеда-травматолога Чернігівського міськвиконкому. Стажувався за кордоном.

Заслужений лікар України.

Голова обласної асоціації лікарів ендопротезистів України.

Неодноразово нагороджувався грамотами обласної державної адміністрації та обласної ради, обласного й міського управлінь охорони здоров'я МОЗ України.

Крім професійної діяльності, В. І. Фриз захоплюється музикою, співом, малює різними техніками, пише прозу і поезію. Друкувався в періодичній пресі, зокрема в журналі «Літературний Чернігів». Є автором поетичної збірки «Поезія любові» польською та українською мовами. Володимир Іванович член літературної спілки «Чернігів», лауреат літературно-мистецької премії ім. Леоніда Глібова.

Має звання «Почесний громадянин Чернігова».

КОСОВИЦЯ

Фрагмент з роману «Сага про Галицький П'ємонт»

Травень 1941 року в Західних Карпатах був холодний і дощовий, але червень видався напрочуд погожий. Трава росла як на дріжджах і чекати, аби вона полягла та згнила на стеблі, було б собі на шкоду.

– Треба косити вже, то буде добре сіно, та й отава скоріше підніметься, – мовив Йосип. Звечора наклепав і намантачив коси, а вдосвіта поклав у веретяну тайстру[1] кукурудзяну муку, сіль, сало, хліб та інший провіант. Не забув про рушницю, вила, граблі та бартку[2]. Взяв бочечку зі свіжою жинтицею[3] і чавунну ринку[4], аби варити бануш чи кулешу.[5] Разом з Владзем поклали все це на колісницю, запряжену одним конем, та, тримаючись за полудрабки[6], стрімкою дорогою вгору подалися на полонину. Сонце, що дерлося східним схилом гори, ще не вийшло з-за її верху і тільки рожевило небосхил, вириваючись снопами яскравих променів з-поміж смерек. Владзьо розглядав цю чаруючу красу і пригадав притчу з «Біблії», книжки «Вихід», про «Неопалиму купину». Здалося йому, що зараз, як колись Мойсей, він почує слова Господа: «Я той, хто є». Та не почув і, посміхаючись, розтлумачив собі так: – Але ж я не Мойсей. Напевно Бог промовляє тільки до іудеїв?

А повітря, прохолодне та смачне наче молоко з пивниці, вкупі з ароматом трав і квіту п'янили голову. Трава по обидва боки дороги була ще мокра від роси. Різноцвіт, напоєний небесною вологою, гордо тягнув голівки уверх, приваблюючи колоритом барв та духмяними пахощами бажаних гостей, котрі мали звільнити їх обтяжені голови від нектару. А косарі пленталися[7] за колісницею, розглядаючи неймовірної краси натуру[8]. Голови від усього цього йшли обертом, наче після келішка[9] медової горілки. А тут ще й птахи тисячоголосим хором запрошували співати. І заспівали, не домовляючись, тихо і душевно. Заспівали кожен свою пісню, бо знайшли у співах птахів та ритмі цокання кінських копит рідну мелодію. Йшли щасливі й усміхнені, час від часу задоволено поглядаючи один на одного. Йшли не пам'ятаючи про свої біди і гризоти[10], зачаровані всесильною магією природи.

Була неділя. Хоч заготовляти сіно у неділю дозволено, але, загально відомими правилами гірської спільноти, сьогодні косити не збиралися.

---

[1] Тайстра – гуцульська сумка.
[2] Бартка – топірець.
[3] Жинтиця – сироватка.
[4] Ринка – посудина.
[5] Страви з кукурудзяної муки.
[6] Полудрабки – драбиноподібні боковини воза.
[7] Плентатися – повільно тягнутися, плестися.
[8] Натура – природа.
[9] Келішок – чарка.
[10] Гризоти – душевні страждання.

–Вийдемо косити завтра, як тільки розвидниться, – мовив Йосип. По росі добре тнеться[11] трава, а коса аж дзвенить. А нині поправимо колибку[12], бо вітри за зиму, напевно, її пошарпали. Позбиваємо купини, аби коси не тупилися, та поновимо криничку. Хоч маємо жинтицю, вода нам теж потрібна, аби варити їсти, змивати з себе сіль та напоїти коня. Ляжемо спати відразу після заходу сонця, бо рано нам вставати. Владзьо як мала дитина захоплено розглядався навкруги та тільки хитав у знак згоди головою. Думав про Йосипа.

– Добрий він ґазда. Все обдумав. А день для сінокосу, – як вибрав? Наче мольфар[13], жодної хмаринки на небі.

– Добру погоду маємо, Йосипе, ти, може, щось знаєш[14], що так файно вибрав час для косовиці. Йосип у відповідь стенув плечима і стурбовано почав поглядати на захід.

– За всіма прикметами, Владзю, має бути без дощу. Але чую якийсь гук. Чи то грім, чи, може, якийсь буревій іде здалека? Саме в цей час кінь почав тривожно трясти вухами, а потім фуркати губами, наче збирався пити воду. Зупинили коня та підложили під колеса каміння, аби колісницю не потягло вниз. Владзьо теж почав прислухатися. І дійсно: з заходу доносилося наростаюче гудіння, таке наче великий рій бджіл вилетів із вулика. Здалося йому, що таке гудіння вже колись чув. І раптом згадав. Так гуділо у тридцять дев'ятому році, коли сидів у тюрмі на Лонцького, а німецькі бомбовози летіли над Львовом.

– Ой нє, Йосипе, то не буревій, а літаки. Важкі бомбовози. А це може означати, що розпочалася нова війна. Підняли голови до неба і обімліли. З заходу від краю до краю небесного склепіння повільно насувалася чорна, ряба хмара, наче тіло побите віспою, крапочками. Вражені від побаченого стояли немов паралізовані, тільки кінь час від часу тривожно рвався з місця.

– Може, треба тікати чи сховатися, – запитав Йосип. – Раптом будуть стріляти. Хоч було страшно і не до сміху, Владзьо засміявся.

– Це літаки, що скидають величезні бомби, а не стріляють. Вони дуже високо і їм не до нас, Йосипе. А от як прилетять мисливці[15] чи вив'ядовці[16], ті можуть і стрельнути. Та це мало ймовірно, бо ми на Угорській стороні, а мадяри у спілці з німцями. Гадаю, нам варто по-

[11] Тнеться – зрізається.

[12] Колибка – колиба. Будівля, де живуть пастухи і косарі.

[13] Мольфар – карпатський ясновидець, віщун.

[14] Може, щось знаєш – ти, може, ворожбит, мольфар.

[15] Мисливець –літак-винищувач (пол.).

[16] Вив'ядовець – розвідник (пол.).

слухати коня, а він нас кличе на полонину. Йосип відпустив віжки, і кінь, напевно зі страху, легко, наче не тягнув за собою колісницю, жваво пішов угору. Армада літаків уже була над їхніми головами. Нестерпна вібрація, підвивання і гудіння потужних моторів[17] проникали всередину голови, тіснили мозок, викликаючи страх та нестерпний головний біль. Усе це разом породжувало нестримний жах і бажання кудись сховатися. Йосип і Владзьо зі страху не піднімали голови, аби поглянути, які вони, оті небачені досі бомбовози, що у своїх черевах несуть десятки тонн смертоносного вантажу, призначеного для вбивства всього живого та страшної руйнації. А вони летіли строєм, наче військо, що крокує на параді. Летіли хизуючись, що вони на небі немов Боги, що небачено могутні й недосяжні на цій височині. В своїй гордині пілоти не задумувалися над тим, що чинять неправедно і гріховно, що несуть смерть тисячам невинних людей і за це їм обов'язково прийдеться колись відповідати. Коли рев моторів почав стихати, а літаки рядами зникати на сході за верхами гір, Йосип запитав.

– То що, Владзю, раз війна, вертаємося додому?

– Війна чи не війна, а маржина[18] їсти хоче, – дивлячись на коня, відповів Владзьо. – Без неї ви з жінкою і дітьми зимою пропадете. А війна буде не в Угорщині, а на сході, тому не журися за мене і війну. Твої старші сини, гадаю, вже десь у Югославії, а там війни важкої не буде. Мені йти додому ще рано, бо совіцькі прикордонники то не польські. Дочекаюся, коли німці зайдуть в Галичину, а москалі втечуть звідти, от тоді й піду. Так що маємо час, пане Люкляне, щонайменше тиждень. Йосип знову заспівав, тепер з радості від почутого. Адже те, що вони разом зроблять за два чи три дні, йому потрібно буде гарувати[19] тиждень, а, може, й два. А сіно заготовляти на полонині то нелегка справа, погода тут міняється швидко. За день деколи приходиться кілька раз скидати сіно в копиці, щоб не змочив дощ, а потім розкидати і обертати, аби висохло. Робити це потрібно швидко, бо не встигла хмара з-за гори показатися, як дощ вже намочив майже сухе сіно.

– Дякую тобі, Владзю, буду банувати[20] за тобою, як покинеш нас. Добрий ти чоловік. Кінь майже побіг, бо дорога стала не така стрімка і пішла верхом хребта. Заскочили на колісницю.

---

[17] З метою психологічного впливу німецькі бомбардувальники мали на моторах спеціальні турбіни.

[18] Маржина –свійська тварина.

[19] Гарувати – важко працювати (гал. діалект).

[20] Банувати – тужити.

– Скоро, Владзю, будемо на місці, – попередив Йосип. – Пів години і фертик[21]. Ой як би то було файно, якби не ті воропляни[22] та не війна. І моїх хлопців мадяри не забрали у військо, та й ти не йшов би від нас. Білей промовчав, аби не прикрити[23] Йосипа. Роздумував, що має далі робити, і вже не бачив краси навколо себе.

– Я справді донині хотів війни, бо москалі втечуть з Галичини, і я зможу повернутися додому. А тепер розумію, що від неї людям більше біди, ніж мені користі. Війна почалася як я хотів, а радість не прийшла. Бо яка радість від війни? Від війни у людей тільки сльози і горе. Але ж є ті, кому вона в радість і навіть вигідна. Гадалося одне, а сталося по-іншому.

Планували заготовляти сіно три дні, але не змогли закінчити роботу. Трава була соковита і буйна, тому довго сохла. Зате сіна вийшло більше ніж сподівалися, а головне доброго. Погода теж видалася саме для сінокосу. Кожного вечора на полонині виростали великі копиці, а ранком їх знову розкидали, аби віддати на милість ласкавого сонячного проміння. Та сіно залишалося вогким, тому мусили затриматися ще на два дні. Так під кінець п'ятого дня на краю полонини під лісом, де спокійніший вітер, виросли дванадцять великих острогів[24], увінчаних зверху смерековим гіллям, аби в разі дощу сіно не намокало. Наступного дня не дуже рано склали начиння[25] на колісницю, постелили духмяне сіно, щоб м'яко було сидіти, загальмували ланцами обидва колеса, аби віз на стрімких схилах не наганяв коня, і, не поспішаючи, поїхали додому. Цей день, як і попередні, видався сонячний. Здолали половину дороги, аж попереду побачили пса. –То мій вівчар, – крикнув Йосип. – Ой що то за мудрий пес, Владзю, людина на таке не здатна. От скажи мені дурному. Виходить, що пси мудріші за людей. Як він зміг вгадати, що ми повертаємося додому?

Владзьо не відповідав, думав про своє. А вівчар гавкав, вітаючись з косарями, та весело гарцував перед конем, запрошуючи його скоріше їхати додому. Далі лизнув босі ноги Йосипа, що звисали між полудрабків, і чимдуш побіг до обійстя. Мабуть, поспішав попередити Миросю, що ґазда[26] повертається додому.

---

[21] Фертик – готово.

[22] Воропляни – аероплани.

[23] Прикрити – засмучувати, робити прикрість.

[24] Острога – сіно, накидане на закопане в землю зрізане ялинове дерево, на якому залишені гілки довжиною 30 – 40 см.

[25] Начиння – інструмент.

[26] Ґазда – господар.

Літературний Чернігів Поезія

Ольга КІС

Ольга Кіс – українська письменниця, поетеса, драматургиня. Народилася в с. Ясенівці Золочівського р-ну Львівської області. Випускниця біологічного факультету Чернівецького державного університету. Працювала в органах державного самоврядування, науковим редактором видавництва отців василіян «Місіонер» у Львові.

Членкиня Національної спілки письменників України (2000). Авторка п'яти поетичних збірок, художньо-документальної прози, збірника п'єс.

Лауреатка низки літературних премій. Окремі твори перекладені на інші мови.

ТІНЬ ХЕРУВИМА

* * *

У наших широтах,
Що вужчі від ока азійця
Під вечір,
Зі сонмищем духів,
Прощань і приречень –
Вертеп як вертеп,
З дощами, що сходять з небес,
Як азійці,
Й по голій – з літами нечулій –

Дахівці
Вистукують степ.

У наших широтах
Глибин незглибимих
Незміряні мірки.
Чи Латориця породила Латірку –
То відає Бог...
І тільки осердя
Тремке та дражливе,
А решту, либонь, не таке і важливе:
Пролог, епілог...

У наших широтах
Щоранку ісходить зоря старовірам,
І за дивовижним чернігівським звіром
Полює, ачей.
І кожному пише –
Достоту по вірі –
Апокриф чи вість
На пергаменті шкіри,
Єдвабі очей.

* * *

Коли забракне крилам лету
І ліс зодягнеться у схиму –
Увіруєш в пласку планету
Ще й знерухомлену під зиму,

Де відбивається нетлінне
Сум'яття в погляді вогкому,
І озивається подзвінне:
По кому, Господи, по кому?

Гряди й собі в юрбі врочисто.
Земля пласка й німа, як глоса.
І вже огнисто і тернисто
Квітує Via Dolorosa.

* * *

І патефонна голка, тонша од волосини
На чорноті вінілу темне виводить коло.
Зойкне вдовино скрипка, мевами – клавесини.
Сум мандрівний приб'ється.
Істинний Марко Поло.

Крутить платівку вітер, сила тяжіння, віра...
Кожен шукає сховки, клаптики-ареали.
Тільки метелі знають: світло – найвища міра
Музики проминання.
Істинні Адмірали*.

* * *

В еру приречень приручених світ
В сірому смогові, в білому савані
Вже зачекався Спасителя в гавані.
Всі траєкторії – лінії ламані.
Кожна надія – застиглий болід.

От повернути б на кілька століть,
Де ми були на кохання приречені,
Де від мовчання аж губи обпечені,
Всі безіменні постали наречені,
Перемінилося терня на цвіть.

І зі старенького програвача
Тихого блюзу озвалась мелодія.
Плине до гавані Ноєва лодія,
Ніч – як у чорному римлянка Клодія.
Палахкотить Нотр-Даму свіча.

Світ – безпритульне мале циганча...

---

*Адмірáл (Vanessa atalanta) – денний метелик родини німфалід ряду Лускокрилих.

* * *

Через потоки і пороги,
У пошуках дещиці сенсу,
Донезмогу стомивши ноги,
Бредем у ритмі декадансу.
Чи у снігах, чи ув отавах
Нам, челядини блідолиці,
Засвітить дух дерев дуплавих
На воскресіння блискавиці.
Та хтось там в обширах юдолі
Плете одвічні вінці з терну.
На допотопні наші болі,
На безголов'я постмодерну.

* * *

Труть коліщатками дзиґарі ратушні
Вісті приблудні.
Люди відходять, як потяги вранішні,
Чи пополудні.
Зблискують заходи-сходи емалями,
Сонцем Оману.
Світ обгороджено горизонталями
Нотного стану.
І спантеличено статями, татями,
Ляльками вуду,
Що розведуть за стонадцять печатями
Нежить, застуду.
А на світанку розіспані таймери
Схлипнуть у тиші:
Хтось янголя-немовля у контейнері
Просто залишив.
Мертві з чистилища вибили м'ячиком
Шибку в Гаазі.
На простираделку б звитись калачиком –
Білому стязі.
Труть коліщатками дзиґарі ратушні
Вісті приблудні.
Люди відходять, як потяги вранішні,
Чи пополудні...

* * *

І знову осінь. Менестрелі
Сумної схлипами виводять,
У зимних закутках постелі
Вітри прозорі хороводять.

І кровоточать горобини,
Фарбують теплим блідість вилиць.
Ніхто не відає години
Двобою скіпетра і милиць.

Нікого знак не спам'ятає –
Листок приречений на сяйво
Й у небо кинутий безкрає,
Де все тривке, і смерть не зайва

* * *

Юшить крівцею осінь – лисиця зранена,
А хотілося бурштинів і золота.
Всіх звитяжців позначено параманами,
А убійникам – чорна міта серпа і молота.

Висхле листя – ні двірників, ні догляду –
Засипає воронок зловісні кратери.
Бог від нас не відводить погляду.
І від Духа заводяться генератори.

Бог печалиться дуже, та не примушує...
І як вибачення за біль, незручності,
Він із кленика попіл кармінний струшує
І вмикає режим безгучності.

МУЗИКА ВІЙНИ

Квітнуть безсмертники. Сонячно, вітряно.
Слухати знову тривогу повітряну,
Вибухи передчувати оглушливі,
Перебирати світлини зворушливі.
А по тривозі – незміряно глибша
Музика-тиша.

Бачиш, оркестрику, ноти розвіяні.
Вмовкли навіки колони розстріляні.
Реквієму по сестричці та братику!
Хустка шовкова у техніці батику,
Сумочка, іграшка – крихітна миша...
Музика – тиша.

Плачеш, оркестрику, звуки загрозливі.
Шибка розбита, ординці пронозливі.
Голос із мороку, зойки катованих,
Шемрання крові із вуст упольованих.
Смерть огортає міста, городища.
Музика – тиша.

Сльози розпачливі впали рубінами.
Псяче виття над жаскими руїнами.
Тінь херувима – пустою кімнатою.
Дім шарудить димарем перед стратою.
Білі полотнища вітер колише.
Музика – тиша.

В цій партитурі нелюдського гамору
Голос свободи озвався ударними.
Чуєш, оркестрику, це Морріконе?..
Замироточили лики, ікони.
Господи, Ти обіцяв – не полишиш.
Музика – тиша.

* * *

Окупанти вбили 13 людей,
які стояли в черзі за хлібом
у Чернігові 16 березня 2022 року.

Чернігівська і сіверська земля!
У тобі Русь свята, як серце, б'ється.
Тут дзвони храмів чути віддаля,
Тут пісня роду плаче і сміється.

Було щасливо, радісно було,
Допоки орди не прийшли зі смертю,
Підбили пісні сонячне крило,
Забрали зерна, висіяли дертю.

Вони не чули, певно, «Отче наш»
Про хліб насущний, щоб дитині в руку...
Вони ракети, танки і калаш
Приволікли місцевим на науку!

А ті стояли в черзі, як німі.
Навкруг стріляли, але ж як без хліба.
І продавчині хліба на війні
Хіба святого бракувало німба.

Та враз свинцева цівка вогняна
Із рук рашиста чергу захлиснула.
Той хліб із кров'ю, Боже, – не війна,
А по-бісівськи людяність поснула.

Ще з холодів не скреснув абрикос,
На дачах спали клаптики городу...
Той хліб із кров'ю – наче сам Христос
Зійшов з Голготи до свого народу.

Літературний ЧЕРНІГІВ Проза

Галина МАКСИМІВ

Галина Максимів народилася 12.03.1984 в Солукові Калуського району Івано-Франківської області. У 2013 році закінчила Українську Академію Друкарства з присвоєнням кваліфікації «редактор, видавець». Співавторка монографії «Історія Долини», численних наукових досліджень, 55 поетичних і прозових збірників, антологій, альманахів, переможниця 64 літературних конкурсів і змагань. У творчому доробку – «Книга амазонок», визнана кращою книжкою 2016 року за результатами І Всеукраїнського літературного конкурсу «Крилатий Лев». У 2020 році обрана вченою радою членкинею-кореспонденткою Української Академії Наук. Учасниця всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій у Вільнюсі, Оксфорді, Контебрі, Бостоні, Токіо. Пише прозу (магічний реалізм), поезію, драматургію та есеїстику. У червні 2024 року отримала відзнаку І Всеукраїнського літературного конкурсу ім.І. Пеленської у номінації «Есеїстика».

ОЛЕКСА, ЧОЛОВІК БОЖИЙ

Оповідь

Мав від роду років сорок і вісім. А хотів би прожити більше. Жити хотів. Ото зранку прокинеться і сонце зустрічати. З косою. На поле. Іще світанок сивіє заспаною горлицею.

Готувався зимувати.

І на лісці він шипшину назбирав сушити. Червона ягода зім'якла...

Вже яблука посушив і – в мішок невеликий.

На грушки грушка овдовіла. А в яблуні озимиці – одне яблуко. Залишив він. Одненьке... То для тої півсироти, що лицем бліда. Бігає до лісу, аби грибів назбирати й на торговиці продати.

Згадує Олекса...

...Виходила до нього в поля гречані медовії. А в полях медових бджоли – суперниці люті. Виймав легенько губами жала з її тіла ніжного, гарячого і палав опівднем червня...

– Підеш за мене?

А вона прошепотала:

– Присилай сватів, чекатиму...

І він прислав другої ж неділі.

А потому село гомоніло. Бо весілля було пишне. Олекса хотів був обвінчатися у церкві, але ж то часи не до вінчання. Бо ж його Ксеня мала учительське училище. І вона в ідола червоного вірує.

А він мовчить. Молиться по закутках, щоби не бачила. А потому, за рік до Чорнобиля став Олекса багатшим за королів – народила йому Ксенія сина.

І він був щасливим. І втоми не чув, і болю не чув, і день йому був довгим, а ніч короткою.

На полі – жнива.

І його комбайн пливе в тому полі золотому.

Райське поле.

У голодні роки за п'ять колосків розстрілювали. А на полі – п'ять разів по мільйону. Всіх би нагодував. Але... не треба вже їм хліба теплого з печі щойно. Бо мають хліб на тому світі. І отако: розламують паляницю і ділять помежи собою, а вона, як і була так і залишилася сонячним кругом на білій скатерті при Божому престолі. Ісус рибою і хлібом нагодував п'ять тисяч голодних, і вбогих, і немічних, і зневірених.

А тоті, що в тридцять третьому вмерли – червоному дияволу не вірили. І не вклонялися йому. І звів він їх у нутро темне, на поле чорне вигоріле завів. Привів недоросток вершника блідого, і уздечку коневі тримав, і сказав:

– Коси!

І була косовиця сумною і на ужинки великою. І кровилися обрії.

Бувало, перед Олексою виринали білі тіні і йшли за комбайном процесією дружною.

Марилося...

Але то правда була. Ото кладовище з тими, що від голоду вмерли, у п'ятдесятих роках переорали і на ньому сіяли пшеницю, жито, кукурудзу.

Олекса, як й інші жниварі, на урочистих зборах до Жовтневої революції за понаднормову працю отримав медаль і тридцять рублів премії. А бригадир – мотоцикла, а голова – нові «Жигулі».

Олекса думав, що правди ніколи не буде.

А тут дев'яносто перший рік.

Синьо-жовті прапори майоріли, а Олекса тішився, що нарешті правда настане.

А замість того наставали скрутні часи.

Колгосп став селянською спілкою. Олексі дали пай. 27 сотих. Голова собі два гектари наділив. Того року посіяли менше, як торік. І садили картоплі й буряків менше. Наступного року –ще менше.

А через три роки засіяли гектарину гороху біля комори зі збіжжям.

У коморі горобці жили – останню зернинку із засіків визбирували, а по них, голодних лайдаків, кібці навідувались.

Одного вечора, вже після скупих жнив, Олекса поставив комбайн на колгоспному подвір'ї.

А наступного ранку не застав його. Здали на брухт його «Ниву». Майже новеньку, бо леліяв же як, доглядав...

Угодована бухгалтерка сказала, щоб не дуже там кричав, бо техніка не його, а селянської спілки.

– А тобі триста купонів належиться. Ото бери і не говори багато. Чого дивишся?

Олекса гримнув конторськими дверима дубовими.

Зайшов до крамниці.

299 купонів – якраз пляшка «Московської» із зеленою етикеткою, ще радянська.

Побрів у луги. Присів у затінку.

Перший ковток приніс гіркоту і біль.

Другий – солодкавість.

Третій – тепло в грудях.

Четвертий – терпкість.

Прийшов додому пізно увечері.

Ксеня запитала:

– А коли зарплату принесеш?

Олекса рукою махнув.

А через рік селянської спілки вже не було. Зарплату ніхто не заплатив тим сердешним, хто тяжко працював.

Ксенія почала розмову:

– Олексо, ти їхати нікуди не думаєш, а в хаті на хліб нема. Малий оно в школу, і не має чобіт на зиму. А ще нам нічим платити за газ і світло. Вчора приходили електрики... відключати. Ледве упросила... то я до Італії, в теплі краї.... Бо тут нічого не платять у школі. А жити треба...

І через два дні Ксенія поїхала. Гроші в хрещеної матері визичила.

Обійняв її Олекса міцно:

– Не їдь...

Але вона вийшла за ворота...

– Я повернуся. Пильнуй, щоби малий у школу справно ходив...

Олекса кивнув головою. І помахав їй услід рукою.

– Не плач, Ігорку...

А малий плакав:

– Мамо... мамо, повертайся.., не їдь, мамо.

І очі Олексі затуманилися.

Шляк би трафив тоту владу, чорти би їх на рогах носили!

Але владі не було нічого. А Олексі й далі несолодко велося.

Через три місяці прийшов йому лист. Ксенія доглядає слабу сеньйору.

Платять добре, то передає своїм хлопцям п'ятдесят доларів.

О, як вони з Ігорком чекали того автобуса з Італії!

Олекса розгорнув зігнутий утроє аркуш.

50 доларів. Багатство!

Але краще би Ксенія додому повернулася...

– Тату, нащо нам гроші? А чому мами нема. Де мама? – допитувався малий.

– Мама приїде... ось пробачиш...

Того дня на торговиці вони купили польського масла і цукерків на паличці аж п'ять штук.

А решту грошей Олекса хрещеній відніс.

– Ось... Ксенія передала...

А про те, коли повернеться – ні слова. Роки минали, як вода в гомінкій ріці, а вона не поверталася. А як Ігор був у дев'ятому класі, написала:

«Приїду на випускний. А ти малому костюм справ. Надсилаю тобі сто доларів»...

За десять років – сто п'ятдесят доларів.

Малий тішиться новому костюму й глянцовим мештам, а Олекса тужить.

Не терпиться Ксенію побачити.

Приїхала. Йшла селом, і люди дивувалися, яка ж файна і яка ладна. Замість кіс чорних до плечей – модне каре. Сукня найновішого крою.

– Ксеню... – прошептав...

А вона відсторонила:

– Не обіймай... не треба.

А потому – як у тумані. Слухав він Ксеню, її розповідь. Сеньйора померла. Її чоловікову, пану Антоніо – лише шістдесят. Він її кличе за дружину. Ігоря вона забирає довчитись в Італію. І жити він буде там.

– Досить злиднів! Моя дитина не буде отут з тобою мучитися. Ото хіба хата в нас добротна, але й то хижина порівняно з іншими будинками. Ти лишайся. А ми поїдемо. Чи ти проти, аби малий їхав?!

Олекса не проти. Він як у тумані. Байдужіє.

А потому знаходить пару гривень і – до крамниці.

– Налий мені біленької, Нелю.... На всі налий...

А вони вчора поїхали.

Ігор руку подав, як дорослий дорослому:

– Тату, я довчуся і повернуся...

А Ксеня і не обійняла на прощання. Заскочила на першу сходинку автобуса і поквапила Ігоря.

– Заходь, заходь швидше...

Олекса стояв, заки автобус не рушив.

Але йому ніхто з вікна не помахав рукою.

А в привокзальній забігайлівці заманливо світилось.

Грошей не було. Та йому хтось налив п'ятдесят «Смірновки».

А потому минали дні за днями. І ночі минали.

Пугачі бурмотіли в саду. А сойки рилися в опалому листі біля горіха. В горішнику – горіхів немало.

Олекса відігнав сірі тумани з голови і тугу од серця.

Назбирав двовушного кошика горіхів. Тішиться, що продасть перекупникам. Бо треба йому на зиму мати трохи грошей в запасі. Снігом замете, а він, як матиме борошно, то спече собі в печі хліба на капустяному листі або ощипків на кухонному розпеченому залізі бляхи-сталюги.

Сойка приглядається до нього. І – погляд хитрий, і вуса смикаються. Нетерпеливий птах.

– Що ж ти, сою, теж сам до зими готуєшся? А де твоя жінка? Чи не в теплих краях на заробітках?

Сой мовчить.

Олекса виймає з кошика жменю горіхів і кладе під ноги.

– Я піду, а ти забери. І ті, що в листю – я не збиратиму більше. Клич побратимів і посестер – най збирають...

Олекса міркує, що птахи щасливі. Бо не турбуються про те, в кого їжі більше, чи гніздо пишніше й ошатніше. Щасливі, бо знають, що Бог потурбувався про їхній день.

Про день людський Бог теж турбується. Але часто люди хочуть більше, аніж треба їм насправді. І один має багато і зайве, а іншому нічого нема.

До лісу недалеко. Парке молоко – над травами. Бо вчора увечері був рясний дощ, а нині в лісі – гриби молоденькі.

Олекса, чоловік Божий, грибів теж збирає. А тоте дівча до лісу приходить часто.

Він залишає їй трохи грибів. Ніколи не визбирує всі.

А Софія кладе лісовикові окрайчину хліба. Він дасть до кошика багато грибів і допоможе не загубитися.

У Софії нема батька. Батько має другу сім'ю. Вони з мамою на полі – всеньку весну і літо. І восени на полі, доки земля не засне, не задрімає.

Олекса звик, що Софія інколи повертає до його оселі. Води напитися. Або просто поговорити.

– Ви мені як батько.... Я би хотіла мати такого батька, як ви. Доброго і щирого.

Олексі гірчить... І пече біля серця...

– Поганий я батько... Син мені не телефонує і не пише...

– Ні, ви добрий, – шепоче Софія.

І в обох на очах – пороша-пороша.

Софія повертається з лісу. Небо чисте, ясне, але птахи примовкли. Вийшла на поле – а жайвір вмовк. Загуркотіло глухо за спиною.

Буде злива. Буде тепла червнева злива. Якраз на полі овес колосом чубариться. Ото буде колос зелений чудно сонцем обцілований. А тоді змовкне зозуля. Бо треба буде їй повертатися назад, у тії краї, звідки прибула. Бо колосом ячменевим вгодується...

– Я би вам хотіла сказати... Скоро коляда. То приходьте до нас колядувати, – просить Софія.– Ми вас з мамою за стіл посадимо. Під білого лляного обруса ми покладемо часників найкращих, і хліби-василевси розмістимо на князівському столі нашому. А сніп вівсяний – в кутку, під іконами, а під снопом – мідних грошей копа.

Софії неповних тринадцять років. Вона добре вчиться в школі. І дві нові коляди вивчила. І щедрівку... Де Син Божий жито сіє, і женці жнуть, і копи повні під місяцем вилискують...

Софія починає щедрувати:

Ой сивая та і зозуленька
Щедрий вечір,
Добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я!

Надворі – дощ червневий шумить щедро, а вони собі сидять обоє на відкритому ґанку, на двох ослінцях смерекових.

І дядько Олекса допомагає їй:

Усі сади та і облітала,
А в одному не бувала...

А в тому саду три теремі. І родина щаслива. Ясен місяць – пан господар, красне сонце – жона його, дрібні зірки – то їхні дітки.

І обом їм стає знову полиново.

А оцю вже веселіше затягають:

В полі, в полі плужок оре,
За тим плужком Господь ходить...
Мати Божа їсти носить...
їсти носить, Сина просить:..
«Ори Синку цю нивку,
Тай посіємо пшеничку!»...

І уявляють, яка то пшениця проросте. Щедра-щедра. І всіх наситить Божа нива.

– Україна колядує, від трипільців колядує над злигоднями, століттями війн, коли брат ішов на брата через різних богів, божків й ідолів смертних. Трипіляни не знищені, бо їх кріпость не в сідлі, кріпость їхня в силі духа, в руках мозолястих, жилавих. Божеством доби їхня хата в мегаполюсах земних. В капіляри надр земних вливається дух коляди і проростає колосом, колосом, – каже Олекса.

Олекса багато читає. Усю сільську бібліотеку перечитав. Йому вистачає слів, щоби незвично сказати про матінку всього живого.

Він знав... йдемо за часом, мов за плугом...

І були два Майдани. Поля заростали бур'яницею, поля засівались березняком і осикою. І дички висівалися, й птаство на тих полях жило.

А потому – війна на Сході...

Нема кому поле орати й сіяти. Багацько Олекси товаришів на війну пішли.

А він не пішов. Бо болить усе. І не так від горілки болить. Він уже не торкався чарки останні пів року.

Бо сни тривожні сняться.

Снилася Олексі земля. Багато землі... великий курган розкритий...

На кургані – сарна і малих двоє біля неї...

... В небі осінь співає журавлиною тугою й ластівчиним прощанням.

Стріла летить... Він підіймає меча... стріла – надвоє....

Сарна здригається... Закриває малих собою... І... ні кроку...

– Тікай, – кричить Олекса... – Біжи... Не зупиняйся...

– Не зупиняйся, – шипить сталева зміюка за метр од його ніг. З її лискучої голови вергає колкий темний дим...

Олексі дихати важко.

...Дощ минув, як молодість людська.

Софія згадує...

– Дядько Олекса змайстрував чотири вулики. Наступної весни, на теплого Олекси, таки заселить туди бджіл. Казав, що медом пригостить Софію і її матір. І хлопцям на фронт меду передасть. І цвіту липового, і чебрецю. І м'яти польової зелененької, що межи колосом рясніє.

– Ти, певне, завтра не прийдеш. Бо в лісі вже грибів нема. І лише дикі кабани шукають собі харч, і вовки ночами ходять там зграями.То ось... Яблука цього річ не вродили. А на он тій знайшов одне яблуко і зірвав. То – для тебе, доню...

Олекса усміхається їй. Долоня в нього тепла-тепла.

А потім Софія вже багацько днів не приходить до дядькового подвір'я. І коли одного дня розпитує маму про того доброго чоловіка, то чує здивування в неньчиному голосі. І сумний спокій її бентежить...

– Там ніхто вже не живе. Сорок днів тому помер Олекса. І його поховали. А в хаті свічку на вікні запалили. Нікому було огень згасити. Згоріло подвір'я. І сад у диму. А тота озимиця, що добра була – обвуглилася, бо біля даху схилена була...

Софія стискає в руці яблуко з озимиці.

Вона знає напевне, що яблуко дочекає весни, і вона скуштує його, і висадить з озимиці насінину, і паросток зазеленіє.

Вона знає, вона впевнена, що дядько Олекса нікуди не пішов, і вона чує кроки, легкі і м'які.

– Софіє... Я дякую тобі, донечко, за щедрівки.

Літературний Чернігів Поезія

Дар'я ЛАВСЬКА

Дар'я Лавська народилась на Менщині, закінчила НДУ ім. М. Гоголя за спеціальністю українська мова, література та художня культура. Весь час була членкинею літературної студії. Постійно друкувалась в місцевій періодиці. Брала участь в літературних фестивалях. Є авторкою двох поетичних збірок «Мій незавершений дотик» та «Найдорожчий».

Зараз – головна адміністраторка Чернігівського драмтеатру.

Натхнення шукає в людях, улюбленій роботі, подорожах у дорогі серцю місця та заходах сонця.

* * *

Розімкнені лікті-вуста
Та коліна-зіниці
Збирають в дорогу вокзали,
Ріжуть на порції нашу зиму.
А погляд – кориця, дотик – сигнали.
І перші емігровані світанки
Співають дифірамби.
Твій горизонт пошепки танцює у янгола на скроні,
вигинає хребет і ковтає минулу розмову.
А той голуб товче дзьобом сирі тротуари,
хоч зі сторони здається, що будує кораблі.
Він розфарбовує себе нашими життями.

А там... у тебе під бровами
Живе дрімаюча епоха,
Де всі Янголи у білих мантіях
Борються на руку із нашим ворогом.
А потім взимку запахне небо
Чернігівським дощем та безіменним голим снігом.
Ти пахнеш кмином,
я добре пам'ятаю це... ти дуже пахнеш кмином.

Та давай хоч раз увімкнемо
Джо Дассена і вимкнемо ту зливу.
Бо коли в душі гримить, то
Янголи не можуть спати і падають у прірву.

* * *

Та коли твої слова стануть метеликами,
А маршрути ляжуть як пігментні плями на скроні
В колінах затрясеться, наче настала осінь та розбещена втома.
І хтось цієї ночі любить лише край своєї сорочки.
А ти не можеш не писати їй свої
Бензинові листи.
Ти чув, що зараз на Кубі літають білі сніги?
Та я не думаю, що ти дрімаєш на тому краю світу,
допоки твій одяг пахне воєнними кораблями чи олією макадамії.
В повітрі я бачу вузли твоєї відваги
та гніздо як у ластівки, що мріють про тату Фіделя на всю спину.
Пірнай в мої долоні, бо ж тебе люблю.
Бо ті, хто здавались своїми, пішли. Он туди. За башню Вавілону.
Ти трохи схожий на Бога. Ні, не обличчям, а ходою.
І запахом моря в очах
Та дощами, що завжди не по прогнозу.

* * *

Ця осінь в'їдається в груди ласкавим котом,
Тріпоче горлицями білими десь у горлі,
Спускається по венах-мотузках десь глибше і глибше отам
(Показую пальцями в глибше за груди, а очі блукають як на пероні)

Останнє намисто знімаю із шиї,
А наче виймаю аорту з грудей,

Я знаю тебе неначе років двісті,
Коли ще Будда двома пальцями хрестив людей.

Ця осінь тупоче в грудях вокзалом і небом,
Легкою ходою, сліпими снігами,
що скоро захоплять очі і руки, душу і ранок,
Туман і далеке весілля в горах...

* * *

Ти знаєш, вино буває нестерпно солодке,
Гірке, непохитне, яскраве, густе...
І навіть буває як лезо – холодне,
І сонце у горах скоріше росте...
Росте, променіє, мішається з пристрастю,
Заходить у кожні ворота, віконця, хвіртки
П'яниться вином й молодою травою зі щирістю,
А руки пильнують твої неспроможні ковтки.
Ковтай до останньої краплі, пливи,
а не можеш – тони у волоссі світанку й терпкому вині.
Хай буде все легко, безпечно, неначе в останнє чи вперше –
тобі обирати те місто, в якій стороні.
Літають птахи, засинають лелеки, й прадавні мости
читають молитви і п'ють шоколад із долоні,
а ноги полощуть в недопитому тобою вині.

* * *

Ще трохи і підуть осінні дощі...
вмиватимуть холодом руки і груди,
ключицю, мости, вітряки,
І старенький бабусин весільний сервіз.
(Здається 1962 року)
Ми візьмемо з нього ще цілі чашки
і наллємо туди вечорове густюще какао й розмови про те,
що буде із нами і ними колись...
Якщо не станеться великого потопу

Торкнемося крильми дороги
на Седнів, Бігач або Ніжин чи Глухів,
але не поїдемо, залишимось тут,
де руки готують гарнющі напої

і зорі вкладаються спати
за бильце дивану із правої сторони

Можливо, тобі мерехтять вже давно не воєнні сни,
і ти не читаєш мої всі слова і синоніми,
не знаєш, коли побудують нові естакади й у небо шляхи...

Але ти Лети. Ти тільки вправно і легко Лети.
Бо мусиш і треба летіти тобі.

Кидаєш у воду свої вітряки, тупочеш ногами, бо хочеш безмежно...
Роби це сміливо, нестерпно, дотепно і тихо,
гуляючи парком, в полоні жовтневих вітрів,
і в грудях нехай розпростуться подушки із пір'я лелеки.

* * *

Ця осінь підозріло солодка, глибока і наче Стальна.
Здається вона носить підбори
І п'є щоранку в новому готелі гаряче вино чи їсть кіноа...
(Вона має на це сто одну причину).
Замотує душу у шарф з кашеміру
І теплі носки кладе у таємну кишеню,
щоб ввечері зігріти ними людину.
Ця ніжність – набір провокацій і легкість у ліжку без тями,
А завтра прозоре «Привіт»
Складе мені спогади в рота і скаже:
«Ковтай, але не вдавись».

А жовтневі ранки бувають такі різні,
нестиглі, холодні, і якщо пощастить, то навіть сухі.

Ця осінь дико солодка, мереживна, тиха,
Неначе закопана в бурштині.

Літературний Чернігів Проза

Володимир ВОРОНА

Народився 1956 року в Коропі в ремісничій з діда-прадіда сім'ї. Як і у всіх земляків, пуповина його закопана в сосновому лісі поряд з тисячолітніми могилами давніх сіверян – місцевий пологовий будинок стоїть на узліссі. Дитинство і юність провів на Десні, в лузі та сосновому лісі. Певно, тому без тями закоханий в красу рідної землі, її багату історію. Хоча за професією інженер-будівельник, проте в житті довелось попрацювати і в рекламі, і в столярстві, і в комунальній сфері та газопереробці. Пише книжки про природу та історію рідного краю. В 2018 році його роман «Відступник» отримав І премію «Коронації слова». Вже вісім років, як на пенсії. Продовжує працювати над новими книжками все того ж тематичного спрямування.

УРИВОК З РОМАНУ
«КНЯЖА ВОЛЯ»

Дочекалися! Трійця апостолі врочистою, поважною ходою рухалася до княжого терема, четверо слуг дріботіли за ними, ледве втримуючи на двох важезних ношах горою накладені подарунки від василевсів. Сонце вигравало на лискучому, розшитому золотом, важкому шовковому далматику[1] Андроника, і зрадливий піт краплинами проступав на обличчі, а по спині ромейського посла він котився вже цілими струмками. З-під фіолетового далматика на дві чверті визирав теж золотом розшитий поділ тонкої туніки[2] ніжного синьо-зеленого кольо-

[1] **Далматик**– верхній візантійський святковий, багато розшитий одяг для урочистих подій.

[2] **Туніка** – у Візантії: вузька та довга, до п'ят, сорочка з рукавами й бічними, до колін, розрізами внизу.

ру; сап'янові черевики спафарія такого ж, як і туніка, кольору, тільки набагато темнішого відтінку, чиї носки визирали з-під одягу при кожнім кроці посла, в пилюці київської Гори швидко втратили свою вишуканість і здавалися просто сірими. Довгий, вилискуючий золотим шитвом лор[3] мальовничими складками, обгортаючи протоспафарієві плечі, кінцями своїми упокоївся на посольських передпліччях. Поряд із Андроником, тримаючи обома руками євангеліє в шкірянім обкладі, виступав пресвітер Геласій – у коричневому фелоні[4] поверх сірого, до п'ят, стихаря[5] та розшитої золотом єпитрахилі[6], а вже за цими двома з виразом суму на обличчі, бо доводилося ковтати здійняту ногами своїх попередників сіру пилюку, плентався ерміневт Симеон.

Перед ґанком княжого терема апостолі вже очікували двоє княжих людей, що, вклонившись послам у пояс, провели їх просторими сіньми, мимо сторожі, вглиб хоромини. Всередині було досить прохолодно й панували напівсутінки, та коли перед апостолі прочинили якісь широкі двері, ті побачили просторе, хоча й з невисокою стелею, але досить добре освітлене восковими свічами приміщення, попід стінами котрого сиділо багато росів у святковому, судячи з тканин та вишивки на них, вбранні. Під протилежною від входу стіною на масивному дерев'яному, з різьбою, подобі трону, що стояв на невеликому узвишші, сидів сам великий князь Володимир – у червоних сап'янових чоботях, синіх ногавицях, рясно вишитій сорочці з мінливої білої паволоки, в накинутій на плечі червоній, мов кров, хламиді[7], з-під котрої виглядала масивна золота прикраса, що покоїлась на грудях володаря. Обличчя Володимира було виголене, лише довгі вуса мало не торкалися грудей, русяве волосся густою важкою шапкою вкривало голову та шию. Два гридні з мечами при поясі стояли обабіч княжого сідала. Скрізь на стінах висіла коштовна зброя, обладунки, шкури вбитих ведмедів та вовків, черепи буйволів, кабанів і оленів з велетенськими рогами.

---

[3] **Лор** – довга смуга вишитої коштовним шитвом матерії на зразок шарфа шириною 15-35 см і довжиною 4-5метрів – своєрідний візантійський варіант пізньої римської тоги, звуженої до ширини сучасного шарфа.

[4] **Фелон (фелонь)** – накидка візантійського священника у вигляді конуса з обрізаною верхівкою, котра вдягалася через голову.

[5] **Стихар** – прямі, довгі шати з широкими рукавами (підрясник).

[6] **Єпитрахиль** – приналежність богослужбового облачення православних священників – довга стрічка, що огинає шию й обома кінцями спускається нижче пояса.

[7] **Хламида** – плащ (корзно).

Слуги з ношами лишилися в сінях, троє ромейських послів пройшли вперед і, спинившись за десяток кроків від Володимира, на знак поваги й вітання досить низько один раз вклонилися князеві – але й тільки. Потім протоспафарій Андроник повагом витягнув з широкого рукава далматика згорнуте дудкою послання, зірвав з нього золоту печатку на шовковім шнурку і, піднявши його перед собою в лівиці та виставивши вперед праву ногу, повагом розгорнув вільною рукою ту дудку й почав урочисто та співуче:

– І епістолі ту Василеуке ту Константіну, і хрістіану Василієутіс Романікііс, стон меґало архонта ту Володімір Рос...

Ерміневт Симеон, стоячи лівіше й на пів кроку позаду Андроника, ледь помітно кивав головою, запам'ятовуючи виголошене послом і зачувши паузу, почав перекладати:

«Послання Василія і Костянтина, христолюбивих василевсівромейських, до великого архонта росів Володимира.

Маючи відомості, що ти, великий архонте, милістю Божою став владарювати в роських землях, наші царственності, вбачаючи в тім волю Провидіння, бажають тобі здоров'я, а твоєму народові процвітання...»

Володимир та й уся старша дружина якийсь час напружено вслухалися: одним вухом в Симеонів переклад, а іншим у співочу промову Андроника. Та досить швидко Володимирові набридла кучерява й квітчаста мова ромейського посла, що вигадливо спліталася в дивний, проте малозрозумілий візерунок, в котрому суть постійно ховалась поміж дзвінкими, але пустими, хоча й незвично красивими, словами і він почав уважно роздивлялися послів: мов скеля непорушного в своїй важкій одежі, Андроника, що виглядав скорше витесаним з коштовного каменю й розцяцькованим золотом ідолом, аніж живою людиною; зсутуленого Геласія, котрий тримав у руках оте заморське диво – вівліо і якому здавалося, що до землі хилив важкий золотий криж, що висів на дебелім чепу, а зовсім не прожиті літа й нарешті – Симеона, який один лише з трійці в силу своєї молодості здавався звичайною, схожою на решту присутніх у світлиці, людиною.

Андроникова одіж не лише у Володимира, але й серед боярства та нарочитих мужів Києва викликала справжній захват. Глибокий бузковий колір паволоки був помережаний крупним вигадливим золотошвейним візерунком, поміж плетивом якого роззявляли пащі леви, здіймали хоботи небачені в руських землях слони й розпускали велетенські хвости якісь диво-птиці. А широка довга стрічка, схожа на убрус-утиральник, от побий мене грім! – з чистого золота – мов змія обвивалась навколо стану й плечей посла і якимось дивом кінцями

своїми трималась на передпліччях. Не один боярин, забувши про виголошувану послом промову, переймався одною лиш думкою: зсунеться і впаде той убрус із рук Андроника до кінця його промови чи все ж таки незрозумілим чином утримається?

– «... і заради миру й добра між богохранимоюВасиліЄюРомеóн та твоєю державою Росів даруємо тобі цей хрисовул[8], котрим визначаємо, що всі купці і посли Росів можуть і надалі спокійно перебувати там, куди вони щоліта прибувають із держави Росів та з'являтись на раніше визначених умовах згідно договорів між ВасилієюРомеон і архонтами твоєї землі у Богом звеличеному й богохранимому, царюючому над світом Константинополі...».

«Ич, чисто тобі селезень навесні! – вже захоплено дивився на барвистого посла Володимир. – І не зіб'ється ж! Куди там биричам[9] моїм! Треба йому кілька дівок подарувати, нехай побавиться».

– «... Ще ми хочемо, аби ти, великий архонте, не боронив своїм варангам та росам іти на службу до нас, бо то є уславлені й доблесні воїни, а наша потреба в них є постійною. Крім сього, царськості наші бажають, аби угода про чесну торгівлю поміж благословенною ВасилієюРомеон та землею Росів лишалась нетурбованою і нетривоженою й надалі на користь обом сторонам. На такий кінець сей хрисовул наших царськостей виданий і дарований землі Росів у місяці апрелосі восьмого індикту[10] року шість тисяч чотириста дев'яносто першого від сотворення світу, в чому наша благочестива й богохранима держава підписана.

Василій і Костянтин во Христі Бозі вірні василевсиромеїв».

Диво скінчилось. Володимир, а за ним і вся старша дружина заворушилися, засовались на своїх місцях. Андроник послання згорнув і разом з печаткою, що теліпалась на шовковій шворці, з поклоном простягнув князеві. Один із гриднів підійшов і, узявши ту дудку, без всіляких ромейських викрутасів, по-простому й мовчки передав князеві.

Тим часом протоспафарій тричі плеснув у долоні – з сіней прочинилися двері: дві пари слуг насилу протиснулись у двері зі своїми ношами.

---

[8] **Хрисовул**– дослівно «золота печатка», один з типів жалуваних грамот візантійських імператорів.

[9] **Бирич**– глашатай у Давній Русі, що виголошував населенню розпорядження князя та його місцевих адміністрацій.

[10] **Індикт** (або індиктіон) – церковний період у 15 років, який починався 1 вересня і був затверджений Отцями Першого Вселенського Собору у 325 році. Саме слово дослівно означає «проголошення» або «податок».

– Великий архонте Росів Володимире! – знову вклонившись, урочисто виголосив Андроник і Симеон перекладав за ним: – Христолюбиві василевсиромеїв Василій та Костянтин шлють тобі ці дари!

Ромейські посли відступили вбік. За помахом Андроникової руки слуги почали брати з ношів біля дверей подарунки василевсів та, піднісши їх ближче до княжого трону, викладати просто на тесаній підлозі.

– Паволоки золототкані! – вказуючи десницею на різнобарвні сувої тканини, виголосив Симеон.

– Прянощі з землі хіндів!

– Аромати сирійські!

– Вина ромейські! Вина вірменські!

– Келихи золоті з рубінами!..

Слуги несли нові й нові дари, з поклонами в пояс ставили й клали їх на підлогу, ероміневт називав кожен з них, вказуючи при цьому землі, з котрих вони були привезені, а обидва посли невідривно дивились на Володимира: чи не відгукнеться він хоч порухом якимось або виразом обличчя, чи поглядом своїм на піднесені коштовні дари.

Та Володимир, одразу помітивши, що за ним стежать, робив вигляд, ніби йому байдуже до дарунків. Коли ж піднесення нарешті скінчились, він ворухнувся на своєму престолі, трохи посунувся убік й, зобразивши на обличчі легку усмішку, кивнув на знак згоди головою:

– Передайте, посли, василевсам вашим, що торгу між землями нашими бути і варягів я зумисно не триматиму. Скажіть також, що дари їхні мені до вподоби. Оголошую на завтра пир великий і вас на нього запрошую – гостями моїми будете!

Уся трійця апостолі прокинулась опісля пиру з важкою головою. Навіть Геласій. Найважче ж було молодому, незагартованому в пиятиці Симеонові. Але й витривалий Андроник не надто добре пам'ятав, як дістався власної постелі. Тепер кляв себе подумки за ту легковажність, з котрою брався перепити архонта росів: скільки вони з Володимиром влили в себе вина та роських медів важко тепер і уявити! Протоспафарій намагався навчити молодого варвара коли, як і до якої страви слід пити те чи інше вино. Володимир пив безвідмовно, але тут же й собі брався пригощати посла різними медами, котрі вливав у себе цілими келихами, що отримав їх у дар від василевсів. Роси на княжому бенкеті напивались до нестями; з якоїсь миті, відчувши, що через мішанину вин та медів сам починає п'яніти, Андроник узявся хитрувати, намагаючись вливати в себе якомога менше питва, але Володимир пильно стежив за послом і не давав тому змоги ухилитись від чергового келиха.

Коли посли вже втратили відчуття часу і їм почало здаватися, що пирують вони коли б чи не другу добу поспіль, архонт росів запропонував їм невідкладно поїхати до якихось дівок, котрих, хвалився він, у нього кілька сотень. Геласій, забувши і про сан свій, і про ввічливість посла, злякано, немов невихований юнак, замахав на знак незгоди руками – Симеонові довелося довго пояснювати Володимирові про всілякі обітниці, що їх дають посли, а тим паче служителі церкви: заледве відкараскались від такого запрошення! Молодий архонт росів на превелике здивування апостолі – мовби й не було безсонної ночі та коли б чи не цілої міри[11] випитого, махнув роздратовано рукою і подався геть – до своїх дівок, безбожник та розпусник!

Тож, коли ромеї продрали нарешті очі, було вже за полудень. Синьо-зелений на похмілля Симеон божився про себе, що більше зроду не піднесе до рота посудину з тим окаянним роським питвом, що зветься медом, Геласій теж страждав мовчки і щиросердо каявся, давши Господові обітницю триста разів прочитати «Отче наш» та покласти сто земних поклонів. І тільки протоспафарій Андроник вважав, що нинішні його страждання є неодмінною складовою нелегкої долі посла, частиною служби на благо імперії; що учора на пиру він не просто пиячив із архонтом росів, а виконував надскладне завдання логофета дрома, з котрим, правда, не зовсім справився, бо поговорити з Володимиром віч-на-віч на гамірнім банкеті не вдалося. Тож Андроник, дарма, що голова боліла, мучився тепер однією лиш думкою: чи буде в нього ще нагода стрітися з архонтом?!

Аж тут, стукнувши для порядку двічі в двері, до теремної світлиці увійшов стратіот з охорони апостолі й, спитавши протоспафарієвого дозволу, впустив до приміщення якогось роса, котрий, вклонившись у пояс, на досить зрозумілій грецькій мові сказав послам, що їх прямо зараз кличе до себе великий князь київський Володимир Святославич. Геласій, ухопившись за серце, тихо охнув, Симеон остаточно попрощався з життям, зате Андроникові навіть легше на якусь мить стало: почув Господь його прохання!

Вони сиділи в трапезній княжого терема уп'ятьох: Володимир, Добриня і троє греків. Стіл ломився від напоїв та наїдків – по-іншому, зрозуміли посли, тут про справи не говорять. Неймовірно дивував ромеїв Володимир: виглядав свіжим, бадьорим – мовби й не було перед цим пиятики, безсонної ночі та ще й, очевидно, ледь не цілого дня виснажливих оргій з наложницями. Тепер ось знову цілими келихами за-

[11] **Міра** – тут: візантійська міра об'єму, що дорівнює 8,754 сучасного літра.

ливав у себе мед та вино і нітрохи при цьому не п'янів. Ще й послів ледь не силоміць вилікував від гіркого похмілля. Через силу вливши в себе меду та міцно закусивши, ті возсідали за столом уже з прояснілими головами і знову раділи життю. Навіть Симеон звеселився й дивився на архонта росів, мов на свого благодійника.

Посол має бути якнайприємнішим у спілкуванні, великодушним та благодійним, вихваляти не лише своє, але й чуже, при цьому жодним чином його не принижуючи. Вести справи посол мусить розсудливо, враховуючи всі обставини, а не доконче виконувати те, що наказав йому логофет дрома, якщо, звісно, не було наказу останнього діяти непохитно – саме так повчав своїх нащадків Костянтин Багрянородний, написавши для майбутніх поколінь ромеїв ціле вівліо, що зветься «Як приймати чужих посланців і як відсилати посольства».

У княжій трапезній не було ані слуг, ані лицедіїв і ніщо не заважало плину неспішної розмови п'ятьох, в якій кожна зі сторін намагалась ощупки, навмання пізнати в іншій невидиме й недоступне поки що її розумінню. День хилився до вечора, та в трапезній усі забули про час.

... – Тоді скажіть мені, посли, пощо отець мій Святослав не зміг Цимісхія перемогти?! – просто в лоб раптово спитав посередині їхньої розмови Володимир.

Не лише Андроник був уражений відверто-нелукавим запитанням архонта росів; Геласій й Симеон, почувши таке, теж не знали, що й думати, вишукуючи в наївному, здавалось, питанні князя бозна який підступ.

– Дозволь спитати, великий архонте, чи не означають ці твої слова, що ти прагнеш повторити помилку свого батька? – нарешті вичавив із себе приголомшений Андроник.

– Ні, – Володимиру явно сподобалась тривога, що вчувалася в кожнім слові посла, – хочу лише навести лад у своїх землях: недавня котора багато лиха завдала отчині моїй і дідизні.

– Василія Ромеон, – важко зітхнувши, бо збирався з думками, почав протоспафарій, а Симеон тут же й перекладав його слова, – осердя ойкумени, всього християнського світу... Земля росів велика й багата, роси одні з найліпших воїнів, але Київ надто далеко від богохранимого Константинополя, а підлеглих київському архонтові людей в десятки разів менше, ніж підданих у василевсаромеїв, – спробував ухилитися Андроник.

– Ото і вся причина? – Володимир відверто не повірив. – Добре. Пощо тоді вашим василевсам удалося підкорити так багато земель? Як ви утримуєте їх у покорі? Вогнем? Мечем?

– Ойкумена належить василевсові, владареві світу, бо він самим Господом призначений його намісником на землі. – Протоспафарій гадав, що проста відповідь швидше задовольнить молодого розбещеного архонта. – А Ісус Христос – єдино істинний Бог. Виступати супроти василевсаромеїв – то все одно, що проти самого Бога.

– Ми це чули, – втрутився Добриня й лукава посмішка розцвіла на його вустах, – та все ж «Богові – Боже, а царю – цареве»: адже так, здається, речуть ваші мудреці?

– Я зрозумів, до чого ти хилиш, достославний муже, – з привітною усмішкою ледь схилив голову Андроник, і Симеон мимохіть зробив те ж саме... – проте вам слід знати, що василевс є десницею найсправедливішого Бога, відтак він править підлеглими заради істини, вершить у підвладних імперії землях е-е-е... – ерміневт затнувся, підшукуючи зрозуміле Володимирові слово: ... – правий суд во славу Господа. Так! Не вогнем чи мечем, а своєю е-е-е... безсторонністю в спорах утримує їх під рукою.

– І я чиню княжий суд. А по городах – посадники мої. А скрізь по землях – бояри чи й роди самі. Нема для нас у сьому дивини, – знизав плечима Володимир.

Андроник поглянув на князя-господаря з поблажливістю – мовляв, ну що ти з нього візьмеш, із цього дикого, неотесаного варвара?!

– Чи можу я поцікавитись у великого архонта: отже, роси мають свій Еклогадій[12]? Чи, можливо, Василіки[13] або хоча б Ісагогу[14]?

Жовна випнулись на Володимировім обличчі, й ту приховану княжу лють помітив не лише Андроник. Зрозумівши, що перебрав міру й своєю зверхністю принизив варвара, котрий, звісно ж, знати нічого не знає не те, що про Юстиніанове[15] право чи про згадані кодекси, а й вівліо не бачив ніколи, протоспафарій, аби не заподіяти апостолі шкоди, швидко заходився виправляти власну помилку.

– Великий архонте, аби всі племена й коліна, що знаходяться під десницею намісника Бога на землі, осяйного василевсаромеїв, були вдоволені його божественною владою, імператор усим їм дав однакове право й один для всіх νόμους.

---

[12] **Еклогадій** – візантійська збірка законів світського права.

[13] **Василіки** – візантійська збірка церковних і цивільних законів на основі реформованого римського права.

[14] **Ісагога** – візантійська збірка законів про вищу світську й церковну владу, основоположні права і систему правосуддя.

[15] **Юстиніанове право** – збірка законів (близько 4600), складена під керівництвом імператора Юстиніана (VI ст. н.е.), що вперше пристосовувала традиційне римське право до візантійських реалій.

На останньому слові Симеон затнувся, пом'явся трохи, підшукуючи зрозуміле двом росам, але, так і не знайшовши, просто повторив сказане Андроником: – ... *номос*.

– Ті, хто судять спір між двома ромеями, – вів далі посол василевса, – незалежно, де ці суди стануться: в Константинополі або десь на самій окраїні імперії, сто літ назад або лише тепер – завжди судитимуть однаково, бо то не їхній суд, а самого василевса.

Було щось таке в протоспафарієвому поясненні, чого думка Володимира не могла охопити цілком, щось не складалося докупи, як не тули.

– Як можливо таке? – повів бровою зацікавлений Володимир.

– Бо весь номос, слово в слово, у вівліо занесений, і кожен, хто судить, має вівліо при собі. Відтак ніхто не може сваволю чинити, бо судять іменем василевса, а не своїм.

Володимир хотів спершу сказати про руські риси та рєзи, але передумав, аби не давати приводу цим пихатим ромеям посміятися над Руссю хоча б подумки.

– Добре. Що таке «номос»?

Часом так буває: стрінуться люди з далеких між собою земель, розмову ведуть, слів багато речуть, а до кінця зрозуміти одне одного їм так і не вдається, бо ціла прірва між ними. Те, що чи не все життя для тебе є аксіомою, для іншого незвідане диво. Як скласти для іншого щось у ціле, коли ти не знаєш навіть, чи зрозуміє той хоча б ті часточки, з котрих воно складається? Сподіваючись все-таки на свого ерміневта, Андроник почав підшукувати необхідні слова, допомагаючи думці пальцями десниці – неначе невидиму грудочку глини між ними розтирав.

– М-м-м... Номос – це перелік того, що василевс вважає неприпустимим... злочинні дії, котрі мають бути покарані... Номос – це те, чого робити ніяк не можна і та міра покарань, – протоспафарій покачав оберненими догори долонями, немов щось зважував на них, – котра кожному злочину відповідає: не більше й не менше.

Добриня розуміюче посміхнувся й, перезирнувшись з Володимиром, устряг і собі:

– Русь наша на тім стоїть, що кожен по Кону, даному нам Богами й пращурами жити мусить, добро творити. Ви ж речете нам про тих, котрі зло чинять, за Кон заступають. Не подобається нам таке. Чини ось так і так, то й буде благо всім! Виходить, у нас на Русі простіше все, ліпше.

Коли Симеон переклав Добринині слова, Геласій, котрий і на княжім пиру майже жодного слова не зронив, і нині весь час мовчав, раптом легенько усміхнувся до Володимира:

– Тут ось Святе Письмо, – пресвітер підняв у руці вівліо, що до того покоїлось біля нього на лаві, – Господь наш дав людям десять заповідей своїх: як жити слід, аби втрапити по смерті в τον παράδεισο («в рай» – переклав Симеон).

Володимир про це знав і чув багато ще від баби Ольги, тож не здивувався.

– До чого тут бібліє отсе? Про рай ваш ми знаємо, чули. А говорили ж бо про ту державу, що царство ромейське вкупі тримає!

І знову голосом спокійним та терплячим озвався Геласій:

– Бо звідси все, – він удруге звів руку з вівліо. – Христолюбиві василевсиромейські не своєю волею правлять світом, а Божою. Господь дав десять заповідей: «Не вбий, не вкради, не чини перелюб...», – пресвітер змовк на мить, зиркнув на князя, потім таки продовжив: – а василевси наші, на заповіді Божі спираючись, дали ромеям номос і міру кари встановили для тих, хто межу перейшов.

– Але в кожній землі на злочин своя міра і кара своя! – не здавався Володимир.

– Авжеж! Та ось питаєш ти, великий архонте, – передихнувши, вступив у розмову Андроник, – як василевси наші тримають у покорі землі та язики різні, то ми ж тобі й речемо: тим, що Бог для всіх один і номос один. А відтак і образи немає, ніхто над іншим не вивищується, бо перед василевсом, як і перед Господом, рівні всі. Саме це й подобається всім фемам[16] Василії Ромеон.

– От чули ми, що ти, великий архонте, третє літо підряд упокорюєш данників своїх, – підхопив Геласій, – бо в кожної землі звичаї свої і божки свої, а тому і вважають вони тебе чужим, противляться. А був би у вас один, істинний Бог, і забулися б образи, усі рівними стали би – перед Ним.

– Так ото й стануть! – криво, одними куточками рота посміхнувся Володимир, згадавши, як двічі довелося на в'ятичів ходити.

– Звісно, не одразу! – погодився Андроник. – Та василевс править іменем Господа з тим, аби в землях його процвітання було. От у вас, коли злива проллє, по дорозі пройти не можна – і черевики згубиш! А в імперії дороги камінням вимощені, а в Константинополь акведуком з гір вода біжить – за десятки верст, а під землею рукотворні озера сховані – столиці нашій води вистачить і в найбільшу посуху. Агіа-Софія[17]

[16] **Фема**– адміністративно-територіальна одиниця Візантії.

[17] **Агіа-Софія** (Свята Софія – Премудрість Божа) – найбільший православний храм середніх віків, що знаходився в Константинополі (нині мечеть Айя-Софія в Стамбулі, Туреччина).

– найвеличніший Божий храм у всій ойкумені, восьме диво її! Роси до Василії Ромеон скору везуть, віск тощо – все лише зібране, а не руками зроблене; зате з імперії – шовки, прикраси, вина: людьми сотворене! Це піддані василевса плодять багатства імперії, котра за те дає їм захист від ворогів та можливість вигідно продати зроблене.

– Таємницю відкрию тобі, великий архонте, – підхопив Геласій полум'яну промову Андроника, – вся сила нашої імперії у вірі в Христа. Ось це вівліо несе світло Божого Слова, Істину, котра і є сам Бог.

Володимир спохмурнів, дві глибокі зморшки прорізали чоло між бровами: «Навертати почнуть мене зараз». Баба Ольга згадалася: як, всадовивши його, малого ще, разом з братами повчала чомусь незрозумілому, нудному... Як радів, поїхавши з вуєм у Новгород, що не доведеться більше від баби ту муку приймати!

Але Геласій був надто досвідченим ієрапостолом[18], щоб одразу ж помітити цю зміну в князеві й він майстерно перевів розмову на інше:

– Вівліо дуже й дуже дорогі. Чи відомо великому архонтові, чому?

Запитувати про таке в нього! Ці посли князя за простого отрока вважають, над котрим безкарно можна посміятися з його невігластва?! Аж тут самі собою спливли у пам'яті слова вбитого киянами Теодора про те, що сила ромеїв і в бібліях їхніх також. Тому нічого не відповів, лише пильно, не моргаючи дивився в очі Геласієві, й погляд його наливався важким свинцем.

– На оце вівліо пішло три десятки скорщойнонароджених ягнят, великий архонте! – нітрохи не зніяковівши перед Володимиром, вів далі пресвітер. – Але це хіба що двадцята частина вартості виготовлення вівліо. Бачиш, обклад тут зі шкіри, простий та дешевий. А бувають ще окуті сріблом чи золотом, або й самоцвітами оздоблені. І тоді ціна одного буде вже така, як цілої отари овець у кількасот голів! Тільки і це ще не все.

Ієрапостол присунувся ближче до князя.

– От коли вівліо буде не лише виготовлене, але й отакими знаками наповнене, – на цих словах Геласій розкрив своє диво й показав князеві його нутро, густо всіяне чорними хитромудрими закарлючками-письменами, що рівними рядами лежали на світлому тлі, – отоді лише воно набуде кінцевої своєї ціни. А чому так? – зиркнув на Володимира й, не очікуючи вже його відповіді, продовжив: – Бо вся цінність вівліо саме в оцих знаках! – і для переконливості постукав нігтем по закарлючках.

«Грамота. Неначе на Русі рис та рєзів немає! Теж мені диво...». Володимир подивився на Геласія так, як дивляться на людину, що здавалася

[18] **Ієрапостол**– місіонер.

йому донедавна такою ж, як усі, а потім з'ясувалося раптом, що вона з глузду з'їхала: нема у закарлючках вівліо ні міці укладу, ні блиску золота, ні сяйва самоцвітів. За що цінувати отсе «диво» грецьке?!

– У цих знаках мудрість захована, великий архонте. Мудрість усіх людей, що жили і десять, і двадцять, і навіть сорок чи п'ятдесят поколінь до нас! Втаємниченому ці знаки повідають про все на світі: про смерть і безсмертя, про добро і зло, про пізнання блага, про дружбу й любов, про довге й коротке життя, про сон, про небо і зорі, про те, як рождається в голові людини думка і стає згодом чимось, що можна потрогати, побачити, що переживе її саму на сотні, тисячі літ – про пам'ять, котру лишить вона по собі... – Геласій навіть стомився перераховувати, а тому, змовкнувши на якийсь час, аби дати Володимирові час на усвідомлення всього обширу, безмежжя того, що можна знайти у вівліо, нарешті завершив: – Мені дуже жаль, великий архонте росів, що ти не втаємничений ще в розуміння оцих знаків. Осягни лишень розумом: тут людина знайде відповіді на всі питання, що можуть мучити її протягом усього життя!

Уражені Володимир з Добринею мовчали.

– І хто ж усе отсе... – озвався нарешті Володимир і повів перед собою десницею, немов побачивши нарешті той обшир, – хто надумав оте, що тут є, в бібліях ваших? – видно було, що йому просто бракує слів.

– Φιλόσοφοι, – ледь схилив голову Геласій.

– Ті.., хто любить мудрість, – переклав, дещо затнувшись, Симеон.

– Хм... Ти от сказав, що я не втаємничений ще. Тоді хочу спитати: чи багато втаємничених? Це все ваші жреці?

– Ні, великий архонте. Будь-хто може стати втаємниченим, тобто навчитися бачити в цих знаках смисл.

– Ти мене зацікавив. Навчи.

Геласій заперечно похитав головою.

– Сподіваюся, що ти не образишся на мене, великий архонте, бо я не можу цього зробити, адже перебуваю на службі у василевсів і мушу скоро відбути до Константинополя. Та я, скромний слуга Господа нашого Ісуса Христа, доки перебуваю тут, радо поділюся з тобою тими невеличкими знаннями, котрими володію сам, аби ти переконався, яка сила ховається в них. Коли ж тобі це не обридне, то наступного літа прибуде до Києва посланий мною муж, щоби навчити тебе усім премудростям роботи з вівліо.

– Ро-бо-ти?! – здивовано протягнув Володимир. – Великому князеві Русі не до лиця робити щось самотужки!

– Це не той випадок, великий княже... Навіть василевси залюбки читають вівліо, бо в них премудрість віків! І коли говорив я про роботу,

то мав на увазі роботу думки: вона хоч і непомітна, але дуже виснажлива, повір мені. От тільки ніхто її, окрім тебе, не зможе зробити. Бо коли таке й станеться – гідним твого трону архонта буде той, що осилив премудрість вівліо, а не ти...

Невдоволення почутим вже явно проглядалося на обличчі Володимира, а Геласій все ніяк не міг знайти останнього переконливого доказу своєї правоти.

– Але я хочу зауважити, великий архонте, що насправді ти навіть без вівліо щоденно працюєш думкою, бо мислити – це і є робота володаря: хіба ж ні? Хіба не доводиться тобі відчувати гіркоту й досаду, коли ніяк не вдається знайти якесь рішення?

Володимир почув. І Геласій те побачив.

– Так от, зазначу, великий архонте, що ті найвеличніші та найшановаиніші у всій ойкумені філософи, котрі свої думки вмістили у безліч вівліо, всі вони зробили вже твою роботу за тебе і давно дали відповідь на ті питання, над котрими ти б'єшся тепер, можливо, цілими літами. І тобі лишається тільки одна робота: уяснити собі всю їхню мудрість. Це все одно, якби ти розмовляв з ними вживу, ось як ми нині з тобою, – щиро та приязно усміхнувся князеві Геласій, і той мимохіть відповів пресвітерові тим самим.

– Отсі бібліє... Їх багато? Хто продасть їх мені?

– Дуже, дуже багато, великий архонте! Сотні тисяч чи навіть тисячі тисяч. У ВасиліїРомеон є такі місця, що звуться вівліотики, в котрих зберігається дуже багато вівліо і котрими може користуватися кожен ромей, що є втаємниченим у їхні знаки. Гадаю, що наші василевси, дізнавшись про твою зацікавленість вівліо та повіривши у добрі стосунки між ВасиліємРомеон і Росами, надішлють їх тобі в достатній кількості.

– Ох уже ж сі вівліо! – усміхнувся Володимир: – Я ще й до рук не взяв жодного з них, а вже стомився. Випийте ж, посли, руського меду, а ми з вуєм моїм Добринею грецького вина та й закусимо отсією чечугою!

Розмова перекинулась на вино, потім на розпитування про те, як на Русі меди готують, і вже до самого кінця посольських гостин більше ані про віру в Христа, ані про вівліо ніхто і словом не згадав.

Апостолі вкладалася спати, але думкою троє ромейських послів були в іншому місці.

– Він зовсім не простий, архонт Володимир, – замислено похитав головою Геласій. – Нагадує мені брилу неотесаного мармуру. За дикістю варвара я з подивом розгледів допитливий розум.

– Що це міняє, шановний пресвітере? – позіхнув Андроник. – Я добре бачив, як налилися люттю його очі, коли ти завів мову про Христа. Яким би розумним не був архонт Володимир, проте для імперії він є уособленням зла, тільки й того, що непроявленого до цього часу. Зло зароджується на зовнішніх межах буття, писав колись Плотін[19].

Хіба для мужа в літах, котрий полюбляє філософію, є на світі щось приємніше за насолоду від диспуту з розумним співбесідником? Принаймні для Андроника, що вже передчував її, зумисно не погодившись з Геласієм, нічого такого точно не було.

– Е-е-е, дорогий Андронику, а я тоді нагадаю тобі, що писав Григорій Ніський[20] про головну властивість зла: вона не в тому, що зло в бутті, а в тому, що зло поза добром. Саме слово «зло» є визначенням того, що є поза добром – всього-навсього!

– Ну, це нічого не змінює в сказаному мною, – зумисно опирався Андроник, – адже зло, що прихованим криється у єстві архонта росів, зримо проглядає у всіх його пороках. Пошукаймо там добра – нема!

– І знову, попри всю мою повагу до тебе, шановний Андронику, я не можу погодитись. Хіба ти забув «шкіряні ризи», про котрі йдеться все в того ж Григорія Ніського, якими покрита душа грішника? Як змій-спокусник, котрий землю їсть і по землі повзає, на грудях своїх ходить і на череві своєму, так і архонт Володимир віддався цілком земним насолодам, плазуючи й волочачись думками по землі, одним тим своє серце займаючи й на череві ходячи, турбується лише про життя ласолюбне. Та чи пізнав він бодай промінь світла у своєму житті? Чи вказав йому хтось на Небо?

– На те має бути людська воля до зміни себе. Звідки вона в нього візьметься, отут, у цих Содомі й Гоморі, навіть з чиєюсь допомогою, коли навколо повно спокус, а їх руйнівний вплив навіть на тутешніх вірних Христа ми бачили так явно?

– Логос[21], дорогий Андронику! Нам недоступні замисли Провидіння, та все ж я інтуїтивно відчуваю, що потяг Володимира до знань – від Господа. Історія світу для тих, хто конче прагне її усвідомити, поділена навпіл: на період до олюднення Бога, котрий завершився з народженням Христа, та на період обожнення людини, що триває й досі. І

[19] **Плотін (205 – 270)** – давньогрецький філософ-ідеаліст, найвидатніший представник *неоплатонізму* – останньої великої філософської системи античності, що справила значний вплив на розвиток християнської філософії.

[20] **Григорій Ніський**– високошанований християнський святий, богослов та філософ IV століття.

[21] **Логос (λόγος)** – Вищий, всесвітній розум.

як можна не погодитись тут з Максимом Сповідником[22], котрий пропонує виразно розрізняти два аспекти людської волі: воля бажань та воля вибору! Воля, як бажання, є фізикою[23], але воля, як вибір, дана особистості від Господа. Нині ми бачимо на цьому архонтові росів шкіряні ризи, спостерігаємо прояв його волі до ниць земних насолод, проте цілком може так статися, що завдяки замислу Божому він переборе в собі відчуження власним гріхопадінням і воля його підніметься до висот безмірно духовних!

– Погоджуся з тобою, святий патре: чи ж нам, грішним, знати Божий промисел?! Люди сіють злаки, та далеко не кожне зерно стає стеблом, а от занесене вітром сім'я може з волі Творця прорости й на камені та перетворитися згодом на могутнє дерево. Але скажи: ти обіцяв Володимирові, вельмишановний Геласію, що говоритимеш з ним про пізнання. Чи не ліпше проповідувати йому слово Боже?

– Я зрозумів, що це зарано. Пізнання світу змиє бруд з його душі, зробить її чистішою та більш підготовленою до зустрічі з Богом. Коли двоє починають мислити однаково про речі вагомі, тоді поміж них зникає недовіра. Упевнений, що не тільки Володимирова душа, але й розум його опісля пізнання основ уже не опиратимуться прийняттю Єдиного Бога –Христа.

На тих словах пресвітер Геласій задув свічу.

ПРИБУТНА

Це ж треба: у кінці березня, за якихось три дні завалила зима снігом до верху вікон увесь білий світ.

Завалила – і скінчилась. За тиждень потому сонечко так пригріло, що побігли вже справжні весняні струмки. Та які там струмки – ручаї!

Хлюпнуло так, що навіть дід казав:

– Років сорок такого не було! Це ж треба!

Мерзла земля не встигала вбирати у себе всю кількість талої води і та побігла старим, трохи може й призабутим, але ще добре відомим їй шляхом: висохлими річищами, рівчаками, ярками – на луг, до матінки-Десни.

Враз прокинулась Десна. Відчувши таку підмогу, немов сонний богатир, що проспав під важким кожухом усю зиму, заворушилась, розправляючи заніміле тіло, і від того поруху весняний сивий лід, що

[22] **Максим Сповідник** – християнський філософ VII століття, автор філософської «теорії двох воль»: бажання та вибору.

[23] **Фізика** (φυσική)– тут: природа, природний.

давив на неї весь цей довгий час, раптом тріснув на бистрині, гримнув голосно та дзвінко, так, немов грім прогримів у березневому небі, і луна пішла лугом, відгукнулась у сосновому лісі, докотилась аж до людських осель; тріщини пішли у всі боки, а далі – ще і ще: тріщало, гриміло, стугоніло, – деснянська щука хвостом розбила лід, Дух Десни вирвався на волю!

Крига в аршин завтовшки величезними плахтами зрушилася з місця, задні крижини напирали на передні, дерлись одна на одну, ставали сторч, падали, здіймаючи високо в небо бризки, відкриваючи чисту деснянську воду, і вся ця маса посунула вниз, до Дніпра, забираючи із собою все старе та віджиле: дерева, що минулого року попадали з підмитого берега у воду, торішні гатки, покинутого кимось, вмерзлого в лід старого човна; сунула спочатку безперервним потоком, а потім вже й окремими крижинами, що забарились десь у забоках, але підняті водою, яка прибувала, і собі втрапили на течію, на деснянський стрижень та й подались у споконвічні свої весняні мандри. І щука, провісниця весни та льодоходу, під грім деснянської канонади відкладала вже по затоках, в Острові та Старій Десні свою ікру, першою розпочинаючи нове життя.

З полів, які простирались за нашою вулицею, вода збиралась спочатку у видолинках, вночі замерзаючи, відтаючи вдень, а коли і видолинки переповнились – все це рушило через наш Ярок на луг.

Якось, одного найтеплішого дня, зачувши незрозумілий шум та тріск, повискакували ми з хат: там, де Ярок перетинав нашу вулицю, де на невеликому вигоні стояв колодязь із журавлем, що з нього брав воду весь наш куток, – там бігла ціла річка, несла на собі кригу з польових низин, в долоню завтовшки. Вдаривши з розгону, вона вмить забрала з собою паркан Тетьорників, що жили на самому вигоні біля колодязя, а потім і в Онищенків, дворище яких було навпроти, через вулицю, та й понесла їх геть, тільки й бачили.

Здивовані, трохи розгублені, але в захваті від такого видовища, ми, хлопчаки, дивились, як вода все прибувала та прибувала, як неслись із поля крижини, і обидва Тетьорники, батько та син, стоячи у чоботях ледь не по коліна в холодній воді, відштовхували від хати довгими жердинами кригу, аби від її ударів не розвалився підмурок.

Дивно було бачити, як котилися в потоці води цілі цеглини, що їх підступна вода зненацька вихопила з Тетьорникового двору, і ми починали розуміти, яка то сила криється у звичайній воді.

Незнайомий дядько зупинився на підводі перед цим потоком, трохи повагався, цьвохнув було коня віжками, аби спробувати перебратись

через несподівану перешкоду, але, помітивши, як течія бавлячись несе цеглу, як опирається кінь, не бажаючи ступити в потік, хутко передумав і почав розвертатись назад.

А Дух Десни вже шугав холодним вітром над лугом, над Коропом, над полем у передчутті давно очікуваного справжнього весняного розгулу, торжества очищення та одухотворення нового Життя. Враз потягло холодом у повітрі, і старі люди казали:

– Бач, як похолодало! Вода піднімається.

За кілька днів луг майже весь вкрився водою від талого снігу, та вона все прибувала і прибувала. Весна гнала Зиму на північ, туди, де бере свій початок наша Десна, і звідти йшла і йшла підмога нашій місцевій воді – з суворих північних густих лісів, глибоких яруг та балок. Тисячами шляхів потрапляла вона в Десну, навіть і через два тижні не припинилась ця навала, води все більшало та більшало.

Заговорили всі про небачену повінь і хто тоді не ходив дивитись на велику воду? Хіба що немічний.

А з півдня, назустріч воді, летіло незліченне птаство: спочатку чорні, як ніч, граки, потім теж чорні, але в світлу цяточку, шпаки, а далі вже – гуси, журавлі, чаплі та лелеки.

Із Савчиної гори, стоячи на піщаному узвишші понад лугом, біля клаптика молодого соснячку, видно було всю деснянську заплаву кілька кілометрів завширшки: вона геть чисто вся була вкрита водою. Жодного клаптика суші не було видно; вода не стояла на місці, вона суцільним потоком неслась униз і швидкість її течії була набагато більшою, ніж зазвичай влітку в Десні. Вона неслась і день, і тиждень, і другий, і третій уже, і їй не було кінця.

«Де її стільки береться? Скільки вже пронеслось її вниз і скільки ще надійде зверху?», – думав кожен, спостерігаючи величну цю картину.

Небачено високою була вода. Наш знаменитий Плавучий міст весь був під водою і його дебелі дерев'яні перила виглядали з води не більше, ніж на лікоть. Навіть криничка, відома всьому Коропу криничка поблизу Плавучого мосту, яка стоїть під горою, біля самих хат, і та, з'єднавшись із повінню, дарувала всю себе Десні. Майже свята для кожного з нас, її вода теж живила ріку.

Зібравшись на дорозі біля мосту, край води, що переливалась через бруківку, добра сотня коропців, – і старих, і малих, чоловіків і жінок,– із захватом споглядала розгул Десни.

А вода несла з собою все, що змогла підняти на своєму шляху: сіно, чиїсь, порубані вже, дрова, якесь колесо від воза, стару трухляву вербу, котра, зачепившись уламком своєї гілки-руки за перило мосту, не

бажаючи, очевидно, покидати рідну, насиджену за довгий свій вік, землю, якийсь час ще стояла на місці, похитуючись на течії, а потім, все ж не втримавшись під натиском води, відірвалась від мосту і рушила далі.

– Це вже прочистить Десна озера, – говорили рибалки, – позаходить рибка скрізь. Добра нині вода; навтішаємось улітку, відведемо душу хоч на Десні, хоч на озері.

– Не швидко тепер туди потрапиш. Добре, як до червня посходить вода по всіх рівчаках.

– До якого там червня?! Вважай, – до Трійці.

– Та нічого, – говорили найзавзятіші та найнетерплячіші. – Аби тільки за Шостаковим мостом можна було вбрід перейти. А вже від Лисої гори до Мальцевої пристані буде хоч боком котись.

– Так то ж до Мальцевої пристані... А в Рокочівщину чи в Журавльове і не потикайся!

За смужкою вільх та молодим березнячком, які тільки й позначали серед повеневого моря береги озера Вить, виднілась соснова шапка Лисої гори. Лисогірці, котрі десятком обійсть осідлали ту гору, були як на острові серед буйного розливу Десни. Дістатись зараз Коропа, аби купити бодай хліба чи солі, вони могли лише човном, але, поза всяким сумнівом, не надто були заклопотані цією обставиною, яка, безперечно, в іншому населеному пункті викликала б неабияку паніку. Вважай, кожного року навесні вони робили те ж саме, хіба що, коли води було небагато, то човном ще треба було й пошукати того шляху, аби водою дістатись Плавучого мосту.

Та хіба ж тільки лисогірці могли сказати:

– Повінь? Теж мені дивина! Що нам повінь?

Он, за Плавучим мостом, одразу ж наліво, за Карпівкою, під вільшняком притулилось Закороп'я – ото вже справжні лугарі!

– Дивись, чи то, бува, не Куюк гребе? – котрийсь із чоловіків показав на човен, що, випливши з-за верб лівіше мосту, прямував попід деревами до гурту.

– Коли б чи не корову свою везе?

– А таке воно і є – корову.

Загули в натовпі:

– Казали на Закороп'ї у цьому році вода до середини вікон дістає.

– А їм хіба що? Хоч і козаків уже немає, а там – справжня тобі Запорозька Січ.

І дійсно, Закороп'я – маленький клаптик нашого Коропа, що відірвався від нього та й облюбував собі місцину за заболоченим вільшня-

ком, прямо на лузі між двох озер – широченької Карпівки та маленької, влітку густо вкритої ряскою, Саливонки, – живе там наперекір усім природним стихіям.

Мало кому в нас зрозуміло: ну що змушує людей селитись на Закороп'ї? Щороку взимку їх заносить снігом під самісінькі стріхи, під час повені їхні хати заливає вода, щороку вони терпляче зносять, не скаржачись на долю, всі ці негаразди; перечікують розлив Десни, «Прибутну», як ми кажемо, хто на горищі, хто в родичів; сяк-так перебиваються разом із своєю худобою та птицею, але щойно зійде вода – повертаються до звичного життя. Ані сирість та почорнілі попід вікна стіни в їхніх хатах, ані хмари комарів та мошок, – ніщо і нізащо не може змусити їх перемінити своє місце проживання.

Човен – їх транспорт, Карпівка – як рідна мати, луг – воля та свобода, заради якої вони тут і живуть на здивування всьому Коропу. Зате – ані тобі пилюки, ані гуркоту машин, лише солов'ї та вивільги, зозулі та горлиці, лише вода, висока трава, запахи озера, молодої лепехи та аромати квітучого лугу.

А Куюк на здоровенній плоскодонці перевозить до котрогось із родичів корову, яку, про всяк випадок, притримує за налигач, сидячи на носі човна, його сусід, такий самий закоропець, якого жодна повінь, навіть така, як цього року, не здатна налякати чи змусити запанікувати. Керований твердою рукою закоропського рибалки, човен пристає до берега м'яко, тихо, з підворотом лівого борту до самої бруківки, і чоловіки без поспіху, повагом зводять корову на берег та, незважаючи на жарти з натовпу, ведуть її вулицею вгору так буденно, немов роблять те щонайменше кожного дня, а то й двічі на день.

...По-весняному різке, яскраве сонце високо в небі, ще голі, без листя, але вже з пожовклими котиками, верби, що не дають тіні, перший по-справжньому теплий день, Десна, яка прийшла в гості під самий Короп, плескіт течії, човни з хлопцями та дівчатами, що снують по заплаві від мосту до Виті та Панського, шпак, котрий біля рідної шпаківні вже пробує голос після довгої дороги, гуси в небі – останні, запізнілі ключі, бджоли, що снують у повітрі над вербовими котиками... Вся ця картина природного, не вигаданого людьми, свята розтопила останні залишки зимового льоду в душах присутніх, і через це настрій у всіх так само гарний, святковий, з очікуванням чогось такого.., такого.., одним словом – щастя.

Прибутна! Оце одне-єдине і таке містке для кожного з коропців слово відкриває, варто йому лише прийти на думку, чи бути почутим

у дружній розмові, мальовничі картини деснянського водопілля, і тоді прокидається в душі одвічний невмирущий Дух Десни, той, що ранньої весни дарує благословенне життя всьому сущому на деснянській заплаві, влітку тішить око та п'янить голову всіма своїми барвами і ароматами, скидається вранці посеред Десни великою рибою, а вночі мерехтить таємничим світлом зірок із чорного неба, солов'їним співом заходиться навесні й ніжним посвистом вивільги серед літа, той, що увійшовши один лише раз у серце людини, залишається в ньому на все життя до скону; той, що робить нас романтиками та поетами в душі, хай і без жодного римованого рядка за все життя, але завжди з любов'ю до рідної нам Десни, до нашого лугу та озер, до Коропа з його Плавучим мостом, церквами та сосновим лісом... Цей Дух, прокинувшись у нас, чистить наші душі від зашкарублості та суєти так само, як Прибутна чистить деснянські озера від зогнилих за зиму водоростей, паданих у воду гілок, загиблої взимку риби, а потім вже очищені наші душі живить новими враженнями: прекрасними, мальовничими, свіжими та яскравими – такими, що потім довго, все життя спливатимуть у пам'яті, розквітатимуть в уяві і надихатимуть, і дадуть крила...

...Поволі спадала вода. Варто було виглянути з-під неї настилові мосту, ще слизькому від нанесеного Прибутною тонкого шару мулу, як одразу ж з'явились на ньому найзавзятіші рибалки – не терпиться принести додому першої весняної рибки з відкритої води. І в синіючих пасхальних сутінках попливли вулицями запахи смажених окунців та пліточок. Від тих запахів не в одного сусіда потекла слина, а думки від одноманітного повсякдення враз перекинулись до вудок, гачків та гороху – літо скоро!

Травень розпочався святами; здавалось, весь Короп перемістився до лісу на першотравневі гуляння. Як водиться, в чималому нашому лісі від лікарні аж до Вишки важко було знайти вільне місце: компанії і по чотири, і по десять, а то й по двадцять чоловік заполонили ліс; повсідавшись на весняній, вкритій запашною хвоєю і яскраво-зеленим молоденьким мохом лісовій землі, люди чаркувались, сміялись, співали, – це було так природньо, по-справжньому, на фоні перших березових листочків, молодесенької травички і, звісно ж, Прибутної, котра сягала ще соснового узлісся в Ярастовому березі. Відчайдухи, аби остудитись, відкрити сезон, роздягнувшись, входили в неї по затопленій нескошеній торішній траві з азартом, немов у Водохресну Йордань, а ті, хто не насмілився – дивились на них із заздрістю: Дух Десни цього дня панував і в лісі, а що вже казати про наші душі? Прийшов його час!

...Спадала вода. На лугових пагорбках ніжним смарагдом зазеленіла травичка і по ній золотими розсипами заквітла мати-й-мачуха, а згодом і кульбаби. Пора! – і перші завзятці, ще в високих гумових чоботях-забродах, але дістались-таки Виті та Шостакового мосту, і знову в сутінках попливли вулицями аромати смаженої на сковороді риби, і знову, сама по собі, слина в роті...

А там уже й сади розквітли. Потонув Короп у ніжній вишнево-грушево-яблуневій кипіні. Ех, глянути б оце на таке диво з висоти пташиного лету! Заздрити треба пілотам наших «кукурузників» та їх пасажирам – що то за картини спостерігають вони щодня: розлита широчезною синьою смугою Десна і біло-рожева кипінь по її смарагдових берегах, – немовби на всьому білому світі водночас побігло молоко та й затопило своєю піною ген всю землю аж до виднокола.

І десь уже чули з-за Десни несміливе ще, невпевнене зозулине «куку». І вивільга раптом серед молодого вербового листячка вивела перше своє «Фі-ті-фю-фіу! Фіу-ліу-фю!». Аж ось серед черемхового цвіту озвався в Бирині перший соловейко, потім, під вечір, ще кілька, а на другий день – вже скрізь: біля води, по верболозах, в черемшині Лисої гори, по берегах незліченних наших озер, понад кручами та схованими ще під водою деснянськими плесами розляглось підсилене й повторене луною багатоголосе солов'їне «тьох-тьох» – на всі лади, з колінцями і переходами, з неповторними вивертами, таке ніжне та мелодійне, що жодна жива душа не тільки серед людей, але й серед всього лугового населення не залишилась байдужою до проявів своєї любові цією маленькою пташкою з великим серцем. І який же це знавець сказав, що солов'ї співають лише на світанні? Втім, можливо, десь і так, але не в нас. Деснянські чародії співу стараються цілодобово, невтомно звеселяючи навколишній світ.

...По всій деснянській заплаві буяє урочисте свято Життя. Животворним Духом Десни просякнуте густе, аж важке, лугове повітря. В кожній його молекулі чиєсь життя: найменшої билинки і кислатої верби, лугової мошки і зеленого жабеняти – всього, що, ввібравши в себе цей Дух, пнеться вгору, вбік, до Сонця; росте, наливається силою, торжествує і радіє: «Я живу!».

Скрізь, де вже зійшла вода, з-під сірої, пожухлої торішньої трави мов на дріжджах піднялись молоді густі трави – тимофіївка, грястиця, лисохвіст, конюшина, за кілька днів змінивши неприглядний вигляд сірувато-коричневих пагорбів на пишні зелені килими.

У видолинках, де ще залишилась вода, розплодилась безліч хвостатих ще жабенят – легкої поживи для лелек та чапель. І хоча незліченна

кількість їх до того ж загине в пересохлих, з перегрітою водою, калюжах, проте молодого поповнення вистачить і на щоденні тисячоголосі жаб'ячі концерти.

Не забарився перший весняний грім, прогуркотів у синьому травневому небі із затягненим на заході важкими хмарами видноколі, теплий весняний дощ додав снаги всьому живому, ще більше наповнив життям лугове повітря і дав тим самим сигнал зеленому жаб'ячому племені, котре лише тільки й чекало його.

Видершись з води на мокру, ще не просохлу кручу, найавторитетніша зелена жаба, зібравшись із духом, набрала у свої мішки під вухами якомога більше повітря і, пробуючи вперше після зимової сплячки голос, видала над Десною:

– Скре-ке-ке-ке!

Прислухалась, як луна пішла над водою, трішки підправила:

– Скрре-ке-ке!! Скрре-ке-ке-ке!!!

За мить підхопили цю музичну тему перші солісти:

– Скре-ре-ке-ке! Скрек-кек-кек-ке!

А далі вже прямо-таки вибухнув понад Десною багатоголосий хор:

– Скре-скре-реке-ке-ке-скре-ке-ке! Кеке-скре-ке-рекеке-ке-ке! Скру-кум-кум-кум!!

Весна на Десні!

По озерах піднялось із дна до поверхні латаття білої лілеї – вірна прикмета, що не буде більше заморозків; перші рибалки почали ловити плітку на жучка-ручайника, шукаючи її за смугами ситняку та молодого латаття. І хлопчаки з топтуном, нехитрою допотопною рибальською снастю розпочали полювання в лугових низинках на щупелят та білу рибу, котра не встигла вчасно перебратись до найближчого озера чи Десни. Топтун – немов повалена на бік половина конуса: на зв'язаний із лозових гілок каркас натягнена нечаста, з нитки, сітка; з широкої своєї основи вона має вільний, не закритий сіткою, вхід. Знявши штани та поставивши тихенько десь посередині вузького неглибокого видолинка топтуна, двоє-троє хлопчаків починають, бовтаючись у воді, повільно наганяти в нього рибу, а потім швидко піднімають. Дивись, – і кілька пліточок, чи щупелят, а то й більша щука стають їх здобиччю. Вода тепла, мов чай, ходити по м'якому, поросло му торішньою травою, дну видолинка – одне задоволення, неначе по килимку; ніжне та лагідне травневе сонечко пестить і рум'янить білу після зими хлоп'ячу шкіру... Відірватись від такого задоволення немає жодних сил, аби ж тільки вдома не шпетили за невивчені уроки.

Весна!

Прибутна для риби – запорука розмноження, можливість змінити життєві умови на краще. О цій порі врівноважуються водойми: озера, котрі постраждали взимку від придухи, поповнюються новими косяками, – там, де риби більше, вона переселяється туди, де для неї більше корму, де безпечніше буде потомству; без перепони розходиться по нерестилищах; аби влилася свіжа кров, озерна риба змішується з деснянською. З Дніпра, з низин Десни піднімаються незчисленні косяки ляща і витісняють на якийсь час місцевих в'язів, а ті мандрують в інше місце, аби потіснити там лящів, бо не вживаються ці дві породи між собою, завжди переважає якась одна, по кілька років правлячи в одній місцевості.

А навкруги – в заростях осоки, лепехи, ситняку, в кущах верболозу, по високих деревах, сидять в гніздах птахи: чаплі, чайки, качки, крижні й шилохвости, болотяні курочки, бугаї, деркачі, перепілки, луні і вся співоча братія: солов'ї, вивільги, щиглики, вівсянки, малинівки, вільшанки, синички, ремези, волові очка... І з появою комарів та мошок вже в другій половині травня з'являються ластівчині родичі – щури-стрижі, заселяють свої нірки по глинистих деснянських кручах, одразу наповнюючи повітря своїм вереском та стрімкими фігурами вищого пілотажу. Їм на втіху, рибалкам на муку, все більшає і більшає ненажерливих кровопивць, котрим у теплому та вогкому до задухи луговому повітрі справжнє роздолля – «плодітеся і розмножайтеся».

Аж ось настав той день, коли котрийсь, без міри в Десну закоханий рибалка, де на велосипеді, де пішки, ведучи його в руках, по ще не зовсім затужавілій луговій землі, по ледь підсохлих стежках, через калюжі, низинки та видолинки, часом розбуваючись, а часом – і штани знімаючи, аби перебрести повеневу перепону, весь уже, ще по дорозі, нещадно покусаний комарами та мошками, першим таки дістався високого деснянського берега, роззирнувся навколо, окинувши оком дугою вигнуте деснянське річище, розм'як щасливо, як ото розм'якають грубуваті хлопці на побаченні з коханою дівчиною, та й мовив про себе:

«Ну, здрастуй, матінко-Десно! Як же я за тобою скучив!».

По-весняному повноводна Десна насилу вміщалась у своїх берегах, була ще набагато ширшою, ніж зазвичай буває в межень, плес на правому березі весь був під водою, у верболозах, що стіною оточували плес, стояла висока вода, на лівому березі, там де траплялась набагато нижча круча, вода навіть ще переливалась через неї і розтікалась

по лугові, ховаючись у досить уже високій траві; верби та лозняки вкрились ніжно-зеленим молодим соковитим листям, що аж вилискувало на сонці; вода не текла, як влітку, розбиваючись на вири, потоки, то уповільнюючись, то прискорюючись, а плинула рівномірно, одноманітно суцільною масою, в котрій відчувались достаток та впевнена сила, плинула між двома зарослими берегами, навіть з якимось тихим, ледь чутним плескотом; комарі та мошки витанцьовували в повітрі, зелені деснянські жаби, що грілись на сирому, вогкому, розгрузлому березі, угледівши в появі людини небезпеку, пострибали у воду; трясогузка, помахуючи хвостиком, відбігла по кручі вбік, лише малинівка та вільшанка не перервали своїх пісень, сидячи на сусідніх кущах, і кілька солов'їв затято змагались, зачаровуючи своїм ніжним мелодійним «тьох-тьох!»; біла чапля, повільно і велично помахуючи крильми, летіла над водою, а з протилежного берега завела одвічне «ку-ку» зозуля і воно луною відбилось від верболозу, поширилось по всій Десні, не зашкодивши і не зіпсувавши ані скромних пісеньок малинівки та вільшанки, ані вишуканих солов'їних трелей, навпаки, додавши останнього завершального мазка до цієї неперевершеної картини буяючого, в повному достатку, з енергією через край, справжнього, якогось первісного життя.

Весна на Десні!

Рибалка, розпаливши в «кадилі» вербового трухляка, підкинувши трішки молодої зеленої травички, аби дим був густішим і краще відганяв кровососів, устромив у воду біля берега щойно вирізані з лозового куща сошки, закинув уперше в цьому році вудку, прилаштував її так, як треба і...

Усе, повінь скінчилась: попереду – літо!

І я там був. І все те бачив. Відчував, вбирав на повні груди той животворний Дух Десни; я жив, я ріс із ним, впустив його до себе в серце та й запам'ятав на все життя.

Літературний ЧЕРНІГІВ Поезія

Микола ШИРІНКІН

Микола Ширінкін народився в місті Бахмач.

Музикант. Поет. Прозаїк. Волонтер. Вірний син своєї Батьківщини.

Зараз працює лікарем-невропатологом у Бахмацькій міській лікарні. Щоденно простягає руку допомоги воїнам. Справедливий. Сміливий. Відвертий.

* * *

Світлій пам'яті Віталіка Полєщука та Макса Черковського присвячується

Останній захід сонця на землі...
Останній гострий біль, останній подих...
Та навіть у червоно-чорній млі
Ми не здавалися, ми йшли у темні води...

Останній захід сонця на землі...
Останні хвилі льодяного океану...
Та навіть у відсирівшій золі,
З пробитим серцем ми зализували рани...

Останній захід сонця на землі...
Останній погляд на коханої світлину...
Бо навіть на своїй чужій землі
Багряним цвітом нас вкривала журавлина...

Останній захід сонця на землі...
Останні спогади щасливої родини...
Та білі птахи вже несуть нас на крилі,
Й не відображусь я уже в очах дитини...

Останній захід сонця на землі...
Останній вибух, і ми вже за горизонтом...
Та навіть там, на небесах у вишині,
Ми разом з вами назавжди єдиним фронтом...

* * *

Так холодно зліва, так сонячно справа...
Мовчать солов'ї в закривавлених травах...
Крізь сосни на землю лягає проміння...
Дерева скриплять своїм дивним корінням...

Низькі силуети виблискують чорним...
Померлі знов дивляться в нас не покорно...
Горять смолоскипи в замерзлім повітрі...
І пір'я кружля на холодному вітрі...

Годинники скинули стомлені стрілки...
Тікають мурахи з порожньої гілки...
На північ птахи прилетіли у грудні...
Палають напалмами пляжі безлюдні...

Тануть сніги, оголяючи тіло...
Птахи сідають на свіжі могили...
Тихо нудотою скигле тривога...
Місяць освічує темну дорогу...

Пальці на скронях, бруд на підборах...
Фрази з дитинства старіють в заборах....
Триста спартанців живуть на папері...
Ехо з минулого рветься у двері...

Сонце в зіниці, осінь в зеніті...
Скелі на фото в старому магніті...
Сиве волосся на теплій підлозі...
Чорні сліди на старому порозі...

Сині чорнила на шкірі вологій...
Хмари-птахи, змії-дороги...
Смерть розкидає шипи на узбіччі...
Минуле в сучасному середньовіччі...

Мертві міста холодної ночі...
Дим від сигар, просмалені очі...
Тиша і привиди старої школи...
Такий довгий шлях від «тепер» до «ніколи»...

* * *

Мій маєток учора згорів, –
Хтось його заговорив...
Тигри мруть у жахливому сні,
Й тонуть джунглі в пекельнім вогні.

Дикий жах затаївся в лісах,
Де хижак дивиться навскоса,
Божевільний погляд очей
Тебе бачить в покрові ночей.

Хто пильнує за снами удень?
Як той рай виглядає і де?
Після смерті – у небо мов птахи,
За життя – неначе мурахи.

Від кохання втрачаєш себе,
Вона пише, але не тебе
Вона любить роздратувати,
Щоби потім уламки збирати.

Я побачив зламаних птахів
Зі старих проіржавлених цвяхів...
Плачуть психи від долі країни, –
Ледве дихають її руїни.

Я був другим у черзі страждань
Від немислимих Божих завдань,
І не знав чи вмерти, чи жити
І чи здатен когось полюбити.

А джунглі палають і досі,
Бо вогонь зупинити невзмозі
Ані чорна холодна вода,
Ані вітер, що Бога гойда.

І на скелях застрягли зірки,
Та попадали у дірки
У кишенях в моєму плащі,
Де уже сорок років дощі.

Чорна ніч розплела свої крила,
І згоріли на мачтах вітрила,
Бо не справедливий цей світ,
Й гонять янголів до боліт.

Тож чому мій маєток згорів?
Може, хтось його заговорив?
Через тигрів в жахливому сні,
Що горіли в пекельнім вогні?

* * *

Життя відкладу на потім,
Спалю чарівний амулет,
Зникну в осінній негоді,
Як в‘язень в тумані тенет...

Піду крізь самотні дороги,
Злечу над полями боїв,
І житиму в чорта на рогах,
Щоб дивитись очима змії...

Вночі тепер спати не буду,
Щоб дощ не прогавити свій,
Що змиє всі прожилки бруду
З моїх ще не займаних мрій...

Не буду виходити з хати,
З легень не пускатиму дим,
Нікому не буду казати
Про те, як лишився один...

Не буду ні з ким говорити,
А друг зрозуміє, змовчить,
Все ковдрою осені вкрите, –
Вона вже в дорозі, вже мчить...

Шукатиму день учорашній,
Чекатиму чорних хмар,
Вдивлятимусь з темної башти
У пошуках світлих чар...

Не буду нікому дзвонити,
Засну в польовому хвощі
Й дозволю собі зупинитись,
Напитись з калюжі дощів...

Спалю всі навіяні рими,
Спалю всі ідеї пісень
І на новолуння між ними
Напишу трагічне есе...

Не буду дверей відчиняти,
Забуду я звідки і хто,
Секунди навчусь зупиняти
І гратимусь ними в лото...

Награюсь нав «дурня» з Богом
Десь на перехресті вночі,
Й зірок небесна дорога
Мене знов понесе вдалечінь...

Літературний Чернігів **Проза**

Валентина МИХАЙЛЕНКО

Валентина Михайленко – українська письменниця, авторка низки поетичних і прозових збірок; повістей і романів «У лабіринтах трикутника», «На лезі радості», «Ніхто й ніколи», «Історія трамвайчика», «Солодкий смак гіркоти», «Любов і демони», «Божевільні витівки»; книжок для дітей та підлітків «Друзі», «Смілий», «Скарб під знаком риби», «Сем і Маруська ідуть на війну»; книжок з історичного краєзнавства «Короп історичний», «Короп», «Дем'ян Многогрішний – гетьман Сіверський», «Короп – європейське містечко», «Підбитий журавель, або Забутий талант», біографічного довідника «Коропщина в іменах».

Членкиня Національної спілки письменників, Національної спілки журналістів та Національної спілки краєзнавців України, лавреатка Міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова», Міжнародного мультимистецького конкурсу «Молода КороНація», багаторівневого Міжнародного літературного конкурсу імені Дюка де Рішельє (Алмазний Дюк), Чернігівської обласної премії імені Михайла Коцюбинського та Чернігівської обласної премії імені Леоніда Глібова, переможниця Міжнародного літературного конкурсу «Невідома українська література», багаторазова переможниця обласного конкурсу «Книга року».

Від авторки

Психологи кажуть: аби відпустити біль, треба знову прожити його в собі. Ця книжка – проживання болю...

Я мріяла про неї давно. Навіть дещо потайки від себе. Час від часу на межі свідомого й підсвідомого щось у мене всередині тихо промовляло: «Колись ти її напишеш...». Минали роки, виходили у світ інші книжки, а вона чекала десь на обрії, ненав'язливо й покірно, лише зрідка нагадуючи про себе.

Так у багатьох авторів, либонь, буває: довгоочікуваний плід має дозріти в уяві, своїм неповторним ароматом чи різкою терпкістю на-

стільки збентежити серце, що воно не зможе битися ніяк інакше, аніж народжуючи той витвір наяву.

І ось одного осіннього дня я сіла за комп'ютер і надрукувала два слова: «Божевільні витівки». Це було зачаття... Потім слова, немов клітини в зародку, множились і множились, переплітались мозаїкою думки, перетворювались у речення, абзаци, розділи – плід моєї мрії виростав в істоту, котру я безмірно любила, ніжно плекала, трепетно завмирала в тривозі, боячись бодай єдиним необережним рухом їй зашкодити, й чекала її народження...

І якщо ви нині читаєте ці рядки, значить, така жадана й нелегко виношена мною книжка народилась. Відкрию секрет: вона особлива, бо зіткана з моїх почуттів, з моїх болів і радощів, з моїх звершень і поразок, з незгасного вогника надії, що і в сонячні дні, і в сльоту освітлює мої життєві верстви. Вона – про любов і жадання любові, без якої людина безкрила... У ній – переплетіння доль і відчайдушна боротьба за щастя, навіть тоді, коли весь світ летить в тартарари і душа стікає кров'ю...

Мені дуже приємно, що книжку прихильно сприйняли читачі, вона швидко розлетілася по бібліотеках та різних куточках України – і довелося звертатись до видавництва з проханням додрукувати наклад.

ЗУПИНКА «ДИТЯЧИЙ СВІТ»

(Уривок з роману «Божевільні витівки»)

Стоїмо тут довго. За сотню метрів вигнулася дугою висока арка – вхід до центрального ринку. Від нього до тролейбуса поспішає юрба обвішаних торбами жінок. Вони галасливо товпляться й штовхаються, безцеремонно заходять у передні двері, перегукуються в салоні – всією своєю поведінкою засвідчують належність до простодушних сільських жителів. Це дратує мене, бо відволікає... Бо, мов магнітом, притягують до себе величезні вікна «Дитячого світу».

А в них чого лише не виставлено: нарядні сукенки й костюмчики, ляльки й машинки, м'ячі й м'ячики, ігри в барвистих коробках, навіть клоун з круглим, схожим на картоплину, червоним носом бадьоро махає рукою перехожим.

Та мої очі гарячково шукають її... Ту рожеву сукенку, що колись перетворила мій похмурий нерадісний день на сонячний рай. Зараз її у вітрині немає, та я все одно бачу її так реально, ніби й не минуло з

того часу дванадцять років. Пишна, з білими мереживними оборками, з прозорими рукавчатами-ліхтариками, з червоним пояском, зав'язаним вигадливим бантиком на талії збоку... Диво, а не сукенка! У неї була вдягнена симпатична дівчинка-манекен, дуже схожа на мене – така ж тоненька, з хвилястим мідно-каштановим волоссям. Вона зустрічала мене приязним поглядом яскраво-карих очей і лагідно всміхалася. І я, заворожена тим поглядом, навмисне йдучи пішки зі школи, зупинялася біля неї й теж їй усміхалась і не могла відірватись від її ошатної одежинки. Я так хотіла її мати – легеньку, схожу на хмаринку. Від того палкого бажання у мене аж у грудях млоїло. Уявляла, як увійду в ній до класу – і всі хлопці вражено пороззявляють роти, а дівчата заніміють від заздрощів...

Не один раз поривалася попросити маму купити, та боялася, що вона відмовить, і моя мрія згасне, як згасає тендітна свічечка під поривом вітру.

Та якось наважилась:

– Мам, там у «Дитячому світі» така сукенка красива на вітрині... Може б, ми пішли подивились? У мене ж скоро день народження.

– Довго думала? – скривилася мама. – До моєї зарплати пів місяця, а ще ні за газ, ні за електрику не плачено, а той гаспид майже всю свою получку пропив. Наче тобі вдягнути нічого.

Ось тобі й маєш! Я опустила голову й ледь проковтнула давлючий клубок, що враз оселився в горлі.

Та той день, що почався із дзвінкого ляпаса, яким мене «пригостив» дядько Едуард, і зливи моїх сліз, несподівано приніс омріяний подарунок. Я почувалася на сьомому небі! Майже так, як тоді, коли жила в селі з бабусею Ганною.

Моє безтурботне дитинство обірвалося раптово й неочікувано. Та й хіба могла я, десятирічна дівчинка, на таке очікувати?.. Що мене так нагло буде вирвано з мого раю, позбавлено його назавжди. Що я вже ніколи не бігатиму нашим квітучим лугом, не плаватиму серед латаття у нашій тихій річечці, не збиратиму на її берегах запахущу ожину, аж до хрипоти не співатиму з бабусею улюблених пісень...

На крилах свого дитячого щастя, навіть не розуміючи тоді, яка щаслива, літала я і ввечері перед тим, останнім, днем.

До самих сутінок ми із сусідським Валеркою вигоцували на вигоні з м'ячем. Грали в футбол. Звісно, футболом те назвати було важко – позначили тичками двоє воріт і ганяли між ними м'яча, намагаючись відібрати його один в одного та забити супернику гол. Валерці ніяк не вдавалося заволодіти м'ячем, він пропустив уже дванадцять голів. І це мене неабияк тішило. Ну, то й що, що йому лише вісім років? Він же

хлопець! Щоправда, проти мене надто вже дрібний. Але ж я не винна, що Женя, моя шкільна подружка, мешкала так далеко – аж на другому кінці села. Мене охопив азарт, якесь несамовите піднесення: от не поступлюся – й квит!

А луг жив своїм споконвічним життям, близьким і зрозумілим лише тому, хто вбирав його в себе весною, літом, осінню й зимою, хто чувся його нерозривною частинкою. Зосереджена на грі, я й на мить не переставала охоплювати всім своїм єством те, знайоме мені змалечку, життя.

У Топилі – невеликій копанці, яку в нас називали сажалкою, – на різні голоси скрекотів жаб'ячий хор, десь за річкою раз по раз пронизливо озивався деркач, а від річки димчасто-сивими клубками повільно напливав туман. Земля парувала, щедро віддаючи довкіллю отримане від сонця за день тепло, повітря було таким густим, що аж липнуло до тіла. Лагідні сутінки усе щільніше обнімали це привілля, вже сховали в собі верболози, що рясно розрослися над річкою, уже з їхньої синяви ледь визирали принишклі на узгір'ї хатки.

Вечір зачарував мене, пірнув у душу радісним захватом, я чи не вперше на повну, душею й розумом, осягнула, в якому красивому місці живу, як люблю все це. Уже тоді я була дуже романтичною, сприймала весь оточуючий мене світ емоційно і яскраво. Та враз ніби вітер сколихнувся всередині, і якась незрозуміла тривога дряпнула груди. Я несамохіть ослабила увагу, м'яч відразу ж підхопив Валерка й погнав до моїх воріт, переможно блискаючи чорними очима й вигукуючи:

– Ага! Ага! Ось зараз побачиш! Щоб не задавалась!

Я могла б миттєво відібрати в нього м'яч, але мене чомусь перестала цікавити гра. Певно, такий настрій з'явився тому, що літо швидко збігало, що не зогледишся, як почнуться заняття в школі. А мені так хотілося, щоб ці, осяяні сонцем і теплом, дні, ці чудові вечори продовжувались і продовжувались, я ще не встигла намилуватися ними, надихатись...

– Валеро! – увірвалось у мої переживання згори, від крайньої хати. – Як ти зараз же не прийдеш додому, я прийду по тебе з лозиною!

То тітка Наталка, Валерчина мама. У неї такий гучний голос, що аж луна пішла лугом.

Валерка не став чекати на лозину й швидко полопотів нагору. Я ще раз обвела захопленим поглядом вечірній луг, що таємниче зачаївся під блідим світлом вузенького місячного серпика, і попрямувала до своєї стежки – наші з Валеркою садиби сусідили, та від кожної до вигону вела своя вузенька стежка.

Наступного ранку ми з бабусею пасли на лузі круторогу плямисту Марту. Корова поблизу хрумала траву, а ми сиділи під кущем калини й співали: і «Смереку», і «Водограй», і «Червону руту», й «Гуцулку Ксеню»... Бабуся все життя пропрацювала в нашому будинку культури і, здається, не було такої пісні, якої б вона не знала та не співала.

– У тебе, Ксанко, чудовий голос, – сказала вона, коли ми похрипли від співу. – Від мене передався. От не матері твоїй, а тобі, через покоління. Значить, так треба. Богу видніше. Я зіркою в нашому селі була. Твій дід Іван, як прийшов з армії і вперше побачив мене на сцені, так відразу й закохався.

Вона зітхнула, красиві сірі очі затуманились сльозою. Отак щоразу, як згадувала діда Івана. Я його не знала, він помер давно. Бабуся розказувала, що колись був такий Чорнобиль, який чомусь вибухнув (казала: «То Господня кара за людські гріхи, за зарозумілість, за неповагу до природи»), що дідусь там нахапався якихось рентгенів і прожив після того тілечки чотири роки. Багато чого з її розповідей я не розуміла, але щонеділі ми удвох ходили на кладовище, аж у самий його кінець, до дбайливо прибраної могили, яку густо обплітав барвінок. З невеликого портрета на нас дивився молодий вусатий чоловік, усміхався світлокарими очима. Я любила подовгу вдивлятися в ті очі. Вони, ніби живі, голубили мене й огортали таким теплом...

– Ксанко, – знову зітхнула бабуся, – уже серпень, а там і школа почнеться...

Ой, краще б не нагадувала. Я й сама знаю, але ж так не хочеться. Минулої неділі ми з бабусею їздили в місто на базар. Купили мені синю спідничку, голубу блузку й чорні туфлі. Я не хотіла чорних, але всі інші були дорогі. Підійшла до нас і мама, з новеньким наплічником у руках.

– На, Ксюхо, та бережи, бо в мене немає за що тобі обнови купляти. А від того гада ніякої помочі.

– Дякуй і за такого, – буркнула бабуся. – Аби ж не приперла в пелені у сімнадцять років, то, мо', й кращий знайшовся б.

Мама стисла яскраво нафарбовані губи, сердито зблиснула великими карими очима – й швидко покрокувала геть.

Я тоді не зрозуміла, про що казала бабуся, і навіть розсердилась на неї. Ну, навіщо вона образила маму, я ж і так її дуже рідко бачу.

– Ксанко, послухай мене, – винуватий бабусин голос повернув мене на зелений луг. – Ти, мабуть, поїдеш до мами. Там ходитимеш до школи.

Тепер уже в мене защипало очі.

– Не хочу! Не віддавайте мене їм...

– Ой, дитятко, я теж не хочу. Але ж виходу немає. Мені вкрай треба серйозно пролікуватись. Так наша фельдшерка Дуня Максимівна каже. Треба до лікарні лягати, аж у райцентр. А хто ж тебе догляне?

– Я краще сама житиму. Я боюсь дядька Едуарда...

– Не бійся, Ксанко, ти ж із мамою будеш. Що ж зробиш, як так уже вийшло. Їй же теж треба було якось влаштовуватись. У селі не захотіла. А скільки ж по гуртожитках поневірятись? А в нього квартира. Не бійся, я підлікуюсь і заберу тебе.

Бабуся відвернулась і зовсім тихо промовила:

– Мій гріх. Я не догледіла... Любила дуже, балувала, потурала в усьому... Думала, єдина ж дитина... Без батька росте... – І враз сполошилась: – Ой, а де ж це Марта?! Хоч би знову в болото не залізла. Так і є, туди потьопала!

Вона хутко підхопилася з полосатої ряднини, на якій ми сиділи, й підтюпцем кинулась за коровою. А я – за нею.

Подальші події в моїй пам'яті залишились рваними клаптями. Бабуся лежить і не ворушиться, я з усіх сил торсаю її: «Вставайте! Вставайте!..» – кричу, бігаю лугом... Над бабусею схиляються якісь люди... Тітка Наталка бере мене за руку й веде стежкою до своєї хати, а я озираюсь, озираюсь – чи вже бабуся встала... Я з мамою йду за домовиною... Переставляю ноги й не відчуваю їх... Глибока ямка поруч з могилою діда Івана... А потім... Я й досі майже нічого не можу згадати з того, що було потім. Лише в'язкий туман, серед якого мелькають невиразні постаті, линуть незрозумілі звуки: чи то спів, чи то плач...

Отямилася в чималій і якійсь незатишній кімнаті – на стільцях і кріслах валяються сорочки й шкарпетки, стіл заставлений немитими тарілками, поміж них високими вежами стримлять порожні пляшки, а на канапі, широко розставивши ноги, сидить дядько Едуард. Неголений, в брудній футболці, худе довгасте обличчя зневажливо скривлене, а світлі, схожі на вилинялу сіру бабусину спідницю, очі незмигно вступилися в мене й вихлюпують стільки злості...

У мене все задрижало всередині, розпач просився назовні слізьми, а я його щосили стримувала, бо якесь чуття мені підказувало – тут плакати не можна... Безпорадно подивилась на маму. Вона сіла біля дядька, взяла його руку й заговорила прохально:

– Ну, не сердься, Едику. А куди ж я її подіну? Хто ж знав, що матір так раптово інсульт розіб'є. Не сердься, чуєш? Нехай поживе... Вона тобі не заважатиме. У спальні поселимо.

– А я де буду? – прохрипів дядько Едуард і висмикнув руку з маминих долонь. – Домовлялись як? Що її ноги тут не буде?

– Ну, Едику, заспокойся. Я тобі... – мама прихилилася до дядька й щось зашепотіла йому на вухо.

– Ну, хай, – за якийсь час пробурмотів він. – Тільки щоб не швендяла отут мені під ногами.

Так мене й оселили у маленькій кімнатці, забрали з неї широке ліжко, а мені залишили вузеньку, схожу на лавочку, канапу. Ще тут була низенька подряпана тумбочка, розхитаний стілець і стара шафа, перекошені двері якої не зачинялись.

Перший день я проплакала. Тихі сльози безперервно котилися обличчям, а вуста шепотіли: «Бабусю... Бабусю... Заберіть мене звідси...». У своєму дитячому горі я ще ніяк не могла повірити, що бабусі немає і що це вже назавжди.

Відгороджена від усього світу дверима й своєю печаллю, я не помічала плину часу. У великій кімнаті спочатку було тихо, тоді щось нерозбірливо казав дядько Едуард, а мама так само нерозбірливо йому відповідала, а потім із-за дверей долинули гучні голоси. Забрязкав посуд, задзенькали склянки, хтось хрипло пробасував: «Царство небесне матері!», а інший голос, я й не зрозуміла чоловічий чи жіночий, раз у раз пискляво викрикував: «За дочку! За дочку! За дочку!..».

Я принишкла й боялася лише одного: щоб сюди ніхто не увійшов. Дуже хотілося їсти, але вийти й сказати про це мамі я не насмілювалась. А тим часом страшний день докотився до обрію, за засидженим мухами вікном посутеніло, я почала позіхати і, не роздягаючись, лягла на канапу. Аж тут зайшла мама, поторсала мене за плече:

– Іди поїж щось.

– А дядько Едуард?..

– Він спить. Але все одно ходи тихенько, бо прокинеться, то буде...

Мама схилилась наді мною і від неї війнуло чимось неприємним. Таким завжди несло від нашого з бабусею сусіда діда Миколи. Такий самий запах стояв і в кімнаті, де, розкинувшись на ліжку, хропів дядько Едуард. Тоді я ще не знала, що в цій задусі мені доведеться довго жити. То був дух приміщення, де повсякчас пиячать...

Літературний ЧЕРНІГІВ Поезія

Світлана ПИРОГОВА

Світлана Пирогова, м. Подільськ, Одеська обл. За фахом – філологиня.

Лауреатка обласного фестивалю «Осінь у Бірзулі» в номінації «Лірична поезія» (2017 р., м. Одеса), лауреатка Міжнародного поетичного конкурсу у номінації «Українська співучість» (2018 р., м. Париж). Друкувалась у періодичній пресі, електронних збірках.

Авторка збірки поезій «Неповторна мить» (2021 р., м. Вінниця), співавторка збірки поезій «Душа, розірвана війною» (2022 р., м. Луцьк). У 2022 році друкувалась у дитячому журналі «Пізнайко» (м. Київ), у популярному літературно-художньому журналі «Дніпро» (м. Київ).

У 2023 р. надруковані вірші у збірках поезій «ЗСУ – мій захисник» (м. Одеса), «Тризуб» (м. Одеса), у журналі «Дніпро» №1-12 (м. Київ). Співавторка книжки «Муза Подільщини» (2023 р., м. Вінниця). Друкувалась в альманасі «Євшан» № 6-7 (2023 р., м. Кропивницький – Харків), 10-11 (2024 р., м. Харків), у журналі «FoxyLit» (м. Запоріжжя – м. Одеса). Вірші опубліковані в антології української поезії та прози «Слово» №1 (2023 р., м. Харків).

НЕ ЗАЛИШИТЬСЯ ВОРОЖИХ ТІНЕЙ

Чому ж не сонячно, хоч світить сонце за́вжди,
Пронизуючи вістрям дні змарнілі.
Десятий рік вже тлумляться чужинці-зайди,
Розкривши суть хижацько-озвірілу.
Зомбовані на сказ кремлівською пітьмою,
З московії підступні блудять вбивці,
Не вникнувши в диктаторську жахливу змову,
Воюють недобиті кровопивці.
І цей загарбників непотріб жде погибель,
Бо зайві на землі – це сто відсотків.

Потворні наміри у цих триклятих гицлів –
У прах, катів мерзенні руки всохнуть.
Розплата бу́де й наближається щоденно
За юнь розстріляну, крихке дитинство,
Бо українці мають переможців гени,
Тож не залишиться ворожих тіней.

УКРАЇНСЬКА ЖІНКА

Неймовірна нині українська жінка:
Берегиня роду, справжня, добра, щира.
Не ховається за чоловічу спину,
Поруч у бою– на захист стала миру.

Володіє вміло супер-джавеліном.
Не втрачає гідність, б'є орду з прицілу.
Це свята Мадонна пригортає сина,
Прикриває тілом під тяжким обстрілом.

Волонтерка мужня, возить допомогу.
Руки ніжні сплели кілометри сіток.
Блокпости в підтримці. У душі із Богом.
Ки́дає коктейлі у ворожу силу.

І бронежилети доставляє хлопцям,
Випікає хліб, смаколики духмяні.
Є у неї зброя – сильне, мудре слово.
Надзвичайна жінка і найкраща мама.

СНАЙПЕРКА

Осінній подих відчувався на світанку.
Могла б бекаса, а чи звіра вполювать,
Згадала все ж для здобичі стару приманку,
Замаскувала засідку, немов альтанку,
Війна ж гнітила, ніби тисячі лещат.

Терплячість, витривалість, звісно, стресостійкість
В нагоді, як працює жінка за нулем,
Хоча буває перепон жахливих стільки,
Триматися потрібно завжди мужньо й стійко,
Не буде в снайперки тоді важких проблем.
Розрахувала траєкторію польоту.

Не для пташини куля – у важливу ціль.
Урівноважена, з гвинтівкою робота –
І мертвий вже ворожий командир піхоти,
Втікає інша нечисть врізнобіч звідтіль.

Нарешті, дівчині іти на рідну базу.
Чекатиме вона новий складний похід.
«Люблю життя», – повторювала тихо фразу, –
Війни вже почалася наступальна фаза,
Щоб нечисті не залиши́вся навіть слід.

СОЛДАТУ

Війни ланцюг стискає міцно душу.
Думки твої, солдате, заплелись
В одну мету: ворожу бити тушу.
Попереду новий гарячий міст.

А поки ти в окопі – змерзли руки.
Тебе вже гріє прапор-оберіг.
Забудеш про поранення, про муки,
Бо сняться рідні, хата і поріг.

Уранці не до сну – війна гуркоче.
Роса кровавить...і чекає стрій.
Захиснику сміливий, рідний хлопче,
Ти сильний, маєш витримати бій,

Бо бачив вже не раз смертельні пастки.
Зберіг, зберіг-таки здоровий глузд.
Тримайся, наш герою, без поразки.
Молитва лине із надійних уст.

В МОЄЇ МОВИ СОНЯЧНА ОПРАВА
(акровірш)

В-іками невмируща мова,
М-оя вкраїнська серцем мовить.
О-крилена і животворна.
Є-лей тече у кожнім слові.
Ї-ї душа глибинно-щедра

М-ережить пісню, ніби щебет.
О-здоблює та інкрустує.
В-олодарка життя крокує.
И(І) сонячне проміння диску
С-ягає думкою і змістом,
О-азисом квітчастим в полі.
Н-езламна, бо дана їй воля.
Я-скрава, милозвучна, мирна.
Ч-асописів овид обширний.
Н-ащадкам спадок, мудрість цінна,
А-би лиш берегли цю силу.
О-мріяну, живу, стокрилу.
П-ривабливу і перспективну.
Р-ясну врочисту, експресивну...
А все це – сонячна оправа
В-иблискує, іскрить, як ватра.
А– журність мови вчити варто.

ВІХОЛА-ВОРОЖБИТКА
(тавтограма на літеру В)

Ворожбитка виє,
Вигинає вишню.
Ви́білила віття,
Всюди вата висне.

Вітряки вовтузить,
Вкутує вітрами.
В'яже вабкий вузлик
Вовни вечорами.

Випурхне, вальсує,
Віхола втинає.
Віражує всує,
Велич видихає.

МАНДРУЄ МУЗА
(тавтограма на літеру М)

Мережать, манять мапи мітки,
Мандрує Муза мегасвітом.
Мажор-мінор – метаморфози,
Мадонна мила, мов мімоза.

Митець-мороз малює містом,
Міркують мундрагелів мізки.
Моментом – менестрелів мрії,
Міцніє мовна миттю міра.

Мінливості манери, мрева,
Мигтіння морем – мана меви.
Мугиче Муза міфо-мантру,
Мелодію магічну мандрів.

ВОГОНЬ ПОЕЗІЇ НЕ ГАСНЕ
(віланела)

Ця ніч розпле́ла темні пасма,
Пітьма лоскоче теплу осінь.
Вогонь поезії не гасне.

Шепоче ніч словами масно
І за вікном ступає боса,
Ця ніч розпле́ла темні пасма.

Плекає зорі місяць я́сний.
Затихло враз. Спішить безсоння.
Вогонь поезії не гасне.

Крилата Муза поруч вчасно,
І рими налетіли – «оси»,
Ця ніч розпле́ла темні пасма.

Тобі дано, мабуть, причастя.
На лобі піт приліг росою.
Вогонь поезії не гасне –
Це Божа, безумовно, ласка.

І на душі, напрочуд, хосно.
Ця ніч розплела темні пасма.
Вогонь поезії не гасне.

(Хосно – в значенні – гарно)

ЖИТТЯ – ВСЕЛЕНСЬКА ТАЇНА І ДИВО
(рондель)

Життя – вселенська таїна́ і диво.
Не випадково все буває в нім.
Довірся тільки помислам святим.
Розсудливість потрібна й терпеливість.

Засій добром життєву щедро ниву,
Дай відкоша всім за́думам лихим.
Життя – вселенська таїна і диво.
Не випадково все буває в нім.

Брехні і фальші раптом змочить злива.
В зневір'я не впадай, не будь слабким,
Бо й лід весною стане нетривким.
Подякуй Господу – сяйнеш щасливим.
Життя – вселенська таїна і диво.

ЧИ ЗМОЖЕШ ЗАВТРА ЖИТИ БЕЗ ДИЛЕМ?

Коли зникають снігові одежі,
Мовчать заплакані лютневі дні.
В душі чомусь границі є і межі,
Які не перейти ніколи! Ні?!

Хоча й благає повернутись серце,
І дзвін весни доноситься тобі.
Та все приправлено, мов чилі – перцем,
І ти з пекельним смутком в боротьбі.

Думки течуть струмками в ніч безсоння.
Хіба горітиме вода вогнем?
Годинника знов цокіт монотонний.
Чи зможеш завтра жити без дилем?

Літературний Чернігів Проза

Віктор ТАТАРИН

Віктор Татарин народився в селі Нічогівка Козелецького району Чернігівської області. Після закінчення Мостищенської (Петрівської) неповної середньої школи навчався у Сосницькому сільськогосподарському технікумі бухгалтерського обліку. Випускник філологічного факультету 2008 року НДУ імені М. Гоголя. Друкуватися почав з дитячих років у газеті «Зірка». Автор збірок оповідань «Сльоза на склі», м. Корюківка, 2004 рік та «Падіння яблука», м. Чернігів, 2020 рік… Друкувався в антологіях: «З усіх трьохсот аудиторій», м. Ніжин, 2004 рік; «Первоцвіт», м. Корюківка, 2004 рік; «Литаври», м. Ніжин, 2016-го, 2017-го та 2019-го років, «Сонячне і дощове», м. Чернігів, 2020 рік, «В зеніті міжрядкових інтервалів», м. Чернігів, 2024 рік.

ТРИ ТРИДЦЯТЬ ТРИ

«Не ридай мене Мати...»
«Не ридай же, не ридай, не ридай за мною, Мати...»
Опустилась правая рука,
Покотилася сльоза гірка,
Стала Сина із хреста знімати.
«Не ридай за мною Мати...»
«Не ридай же, не ридай, не ридай за мною, Чиста...»
Із лівиці витягають цвях;
Руки Сина в Матері руках,
Руки зморені до свого серця тисне.
«Не ридай за мною, Чиста...»
«Не ридай же, не ридай, не ридай за мною, Діво...»

На землі заколене ягня;
Матір невидюща навмання
Обмиває свого Сина тіло.
«Не ридай за мною, Діво...»
«Не ридай же, не ридай, не ридай за мною, Панно...»
То не мира-нарду рідина –
То Марії сльози, то вона
Плакала, співаючи: «Осанна...»
«Не ридай за мною, Панно...»
сл. Назара Незнаного

«Не ридай!..» – було в мозку. І ця ідеологема сьогодні відправлялася в усі усюди моєї душі. Та сльози текли річками, і я вже не стримувалася, стогнала від болю. І цей біль – не фізичний. Здавалося, моє життя завершилося. Завершилося сьогодні о п'ятнадцятій годині тридцять три хвилини. А до цього сакрального, можливо, збігу трьох трійок на годиннику мобільного, я жила, ростила сина й чекала свого чоловіка з війни.

«Не ридай! Не поможеться. Як не повернеш русло річки у зворотній напрямок, так і вчорашній день, минулу годину. Машини часу ніхто ще не придумав. Вона тільки на сторінках книжки фантаста Герберта Уелса та у фільмі «Назад у майбутнє». Я колись любила читати й дивитися фантастику. Дякуючи цьому захопленню, я й познайомилася з ним, Віталієм, своїм чоловіком, п'ятнадцять років тому. Він із захватом слухав тоді мою оповідку-переказ фільму «Назад у майбутнє». І так слухав, що й пропустив свою зупинку. їхав він тоді на побачення з іншою. Його мобільний тоді все тризвонив. Та, інша, намагалася додзвонитися. Проте Віталій не піднімав слухавку. Він не чув звуку дзвінка. Для нього телефон був на беззвучному режимі. Його вуха, як антени радарів, були налаштовані тільки на мій голос. Не чула інших і я. Коли однокурсниця запитала мене про щось пов'язане з фільмом, я відповіла невпопад. У моїй голові запитання подружки, як виявилося потім, не відобразилося. Натомість я чула тільки його голос. Я дивилася на нього й бачила майбутнє. Це він – той, від якого я матиму дітей. Від цієї думки розумом відмахнулася тоді. Та не серцем, не душею. Він тримав букет білих троянд для іншої. Однак квіти опинилися чомусь у моїх руках...

Казала моя прабабуся, що від своєї долі не втечеш. Якщо вона постукала у вікно тролейбуса, то хай би ти як далеко не їхала – а все одно не пропустиш своєї зупинки. Як їй було напророчено вийти заміж за мого прадідуся, хоч рушники вже були подані людям за іншого. Прабабусі не судилося обвінчатися з ним. Наснилося їй тоді, що вона втопилася, й порятував її уві сні не той хлопець, а хтось інший. Коли вона вийшла

з води, то побачила, що Михайла (так звали її першого обранця) поряд не було, він стояв на іншому боці річки з червоною квіткою на грудях. Вона звала його. Та чим більше кричала, тим більше хлопець віддалявся в глибину туману. Розказала своїй бабусі. А вона була знахаркою та повитухою в селі. Вона пророчий сон і розтлумачила швидко. «Не ридай! Не судьба тобі з ним бути», – мовила стара. Не повірила вона тоді їй. Напередодні весілля його вбили комунари за те, що любив мою прабабусю, найкрасивішу, у той час, дівчину в селі. Вона з розпуки вирішила накласти на себе руки, втопившись у річці. Та якраз на місці опинився інший хлопець, прадідусь мій, і порятував дівчину. Полюбилися. Казали люди, що мій дідусь від Михайла, а не від Миколи.

Та що казати. Від долі, й справді, не втечеш. От і я хоч донедавна невіруюча – повірила. До того – прабабусині розповіді вважала збігом обставин, бувальщиною, казкою. І аж ніяк не фатумом, іронією судьби. У небесні пророцтва та долю не тільки повірила, а й почала ходити до церкви, коли Віталій зголосився добровольцем іти до війська. До того не вірила ні в Бога, ні в чорта, ні в щось потойбічне. Вважала казкою для легковірних і засобом заробляння грошей попами та різними пройдисвітами з Біблією...

П'ятнадцять тридцять три – водорозділ між минулим і сьогоденням. Було до й після. Малий у той день як накупився. Реготався з нічого. Ох, не до добра був той сміх і регіт. Ох, не до добра!.. Відчула я це відразу. Подзвонила Віталію. Спитала його, як він там?.. Сказав, що в них все тихо й спокійно. Мовляв, нічого такого небезпечного нема. Сєпари не стріляють з «важкого», а тільки автоматна «стрекотня» і не більше. А він не відчайдуха в мене, щоби бігати перед їхніми окопами. Я заспокоїлася. Малий же продовжував біситися. Поглянула на нього й махнула рукою. «Щось я стала забобонною», – подумалося тоді мені, коли заводила малого до садочка, затим заспішила на роботу.

Цього дня все валилося з рук. То одному покупцю замість ячки насипала перловки, а замість пачки соди подала сіль. А ніколи не мала звички обраховувати покупців – цього дня я зробила це. Оскандалилася на весь базар. Вибачилася перед людиною, бо не спеціально це вийшло. І щоб загладити провину, запропонувала покупцю безплатно шоколадний батончик. А після обіду вже, було, зібралася бігти з роботи: зачинила контейнер, як задзеленчав телефон. На екрані мобільного невідомий номер у «три тридцять три». Підняла слухавку. Хриплуватий голос, схожий, як у Олексія Горбунова, спитав:

– Це Інна?

– Так, я!

– Ви зараз де? – продовжував питати мене «Горбунов».

– А хто це мені дзвонить? – стривожилася я.

– Це командир вашого чоловіка, старший лейтенант Михайло Приймаченко. Біля вас хто-небудь є?..

Біля кіоску майже нікого. Неподалік, біля свого торгового місця крутилася тітка Ніна. Вона на міському базарчику торгувала газетами й усякими дрібничками.

– Що сталося? – спитала я у Приймаченка.

– Вашого Віталія сьогодні... Ворожий снайпер вцілив і... На жаль...

Далі я не чула його слів. В очах попливло. Упала. Знепритомніла...

Я прийшла до тями, коли відчула на обличчі холодну воду. Тітка Ніна уже чи не «півторачку» мінеральної води вилила на мене, яку я ще не встигла заховати за двері вагончика.

– Віталій?..

– Так, Інно!.. – мовила тихо тітка.

А перед очима в мареві все наше спільне життя: зустрічі й наші щемливі ночі, весілля, моя вагітність, народження сина... Я розридалася. Сиве прядиво мого волосся впало мені на повні вологості очі. Тітка Ніна відгорнула від очей його й мовила:

– Плач, дитино! Легше стане. Тільки не ридай!..

18 червня 2018 року

СЕРЕД КВІТІВ КОРОЛЕВОЮ БУЛА ТРОЯНДА...

(казка)

...Вона завжди пишалася цим. Та якось, потрапивши до квіткової крамниці, побачила інші квіти. Тут були Гвоздики, Жоржини. Найбільше Троянду вразили Ромашки. Ці білі квіти із сонечками посередині посміхалися до всіх. Королева Троянда чула про них, що це квіти полів. Дикі, не окультурені садівниками. – Чого вони такі веселі? Раді, що потрапили сюди? Чи хто купить їх? – сипала запитаннями королева квітів до рожевої Жоржини. – Я ж тут головна квітка. І мене люди найбільше люблять і купляють. А ці?.. Трава травою. А пруться сюди ж, у квітковий магазин. Місце їм на столі в селянок, а не в руках благородних панянок.

Жоржини здвинули нижніми пелюстками. Мовляв, що тут сказати.

– Так! Вони, дійсно, не варті уваги. Самі дивуємося з того. Ми не такі прекрасні, як ви, ваша Трояндова величність, але ці мізерії не варті уваги людей, навіть звичайних.

Погодилися з цим твердженням і гордовиті гвоздики. Підтакували дружно: «Так, ваша величносте. Так!».

Ромашки ж тихо стояли й нічого не відповідали. Тільки посміхалися своїми сонечками.

До квіткової крамниці зайшло двоє закоханих. Квітки нашорошили пелюстки. «Мене! Мене!». Одна поперед одної квітки кричали на своїй квітковій мові.

– А я! А мене! Я ж королева, – додала свій у хор голосів Троянда. Дівчина у білому фетровому капелюшку і такого ж кольору пальті поминула усі квіти й зупинилася біля Ромашкового букета. Хлопець же дивився на троянди. Ці горді квіти його вабили.

– Пане господарю, сім найкращих троянд, будь ласка, – мовив хлопець до продавця квітів.

Той уже, було, заходився витягати стрункі троянди.

– Коханий, чекай, – промовила дівчина, знімаючи білі з мереживом рукавички. – Я їх хочу, – показала поглядом на Ромашки. – Я їх люблю.

Панянка сама взяла букет ромашок й почала цілувати білі пелюстки і сонечка цих простих квітів. Троянда почервоніла. Королеву квітів не судять, бо вона ж головна. «Як вона могла полюбити не мене? Я ж... – думала квітка садів. – Як цю польову траву можна любити?..».

– І три червоні троянди до них, – попросив господаря хлопець.

«Куди, куди?» – кричала Троянда, нашорошуючи колючки на господаря крамниці. Та він не чув лементу королеви квітів. Робив свою справу. Червоненькі троянди у композиції утворили своєрідне коло, навколо веселих Ромашок. Продавець квітів додав ще якогось польового зілля. А Троянда, королева квітів, здавалося, вклонялася цій простій біло-сонячній красі полів і лук.

Двері магазину зачинилися за дівчиною і хлопцем. Запала тиша серед квітів. А Троянда червоніла від сорому. Вона по-іншому подивилася на себе й інші квіти. І вже не вважала себе такою прекрасною, як донині. Цінність-то у простоті...

21 грудня 2019 року

ПОДАРУНОК ВІЙНИ

На пероні приміського вокзалу, на лавці, сидить старезний, майже столітній дід та виграє на губній гармошці. То «Червону калину», то «Тумани», то «Несе Галя воду», то «Засвіт встали козаченьки». Хто йде, то й кине монетку, а коли й буває гривню-п'ять в залізну коробочку з-під халви.

Проходячи мимо, і я кинув монету. А він виграє, по-молодечому блискає поглядом синіх очей. Від гарної мелодії так любо на душі, що не хочеться відходити за квитком до каси. Та за хвилину я повернувся. Присів біля нього, бо чекати електричку було ще довго, майже годину. Втомившись грати, старий бережно поклав свій інструмент збоку від мене. Дістався до коробочки, визбирав свій заробіток, поклав у кишеню.

Поглянувши на гармошку, я помітив, що на ній вигравірувана нацистська свастика. Старий своїми примруженими очима подивився на мене. Наші погляди зустрілися. Я знизав плечима, бо не наважувався починати розмову першим. Незручно якось. Зрозумівши моє безсловесне запитання, старий, вже давно готовий до розмови, проказав:

– Питаєш, звідкіля у мене німецька дудка?.. О-о-о, це довга історія...

– То розкажіть! – з радістю до таких історій, вигукнув я.

– Ну, от слухай. Служив у війну у фронтовій розвідці. І от одного разу нас послали за «язиком». Треба було офіцера взяти. А було це саме зимою. Маскхалати в нас білі. Майже непомітні на снігу. Минули вже ми нейтральну зону. В лісок невеличкий врачкували. Чуємо, метрів з десять від нас повзуть у наш бік. Теж у білому. Ми на мить завмерли. Німці! Ну, що тут будеш робити? Оце так встряли, так встряли. Хай йому дідько в пеклі. Вони чи не помітили нас, чи що інше – Бог його знає. Ми не дихаємо. Затаїлися. Стрілянини починати не хочеться – операція провалиться. Бо перед цим сам командуючий фронтом сказав, щоб без «язика» ми не верталися. Коли це бачимо ще одного. Позаду рачкує. Напевно, затримався. Мо' по нужді чи як!.. Своїх він не помічає. А нас помітив і давай до нас прилаштовуватися. Їхній офіцер по-німецькому кричить: «Ґанс, ком цуґер!». Хлопець подивився на нас отетеріло, та й давай у їхній бік рачкувати. А наш взводний сплюнув і собі перекривив німця: «Ґанс, ком цуґер!..». Він знов метнувся до нас. Нацист знов покликав. Хлопець уже встав і не придумає куди йому бігти. Чи туди, чи сюди. І нам, і німцям вже стало реготно. І нацисти, і ми вже поставали. Вже не боїмося, що один одного постріляємо. І здається нам, що й війни нема. Що зустрілися ми в цьому лісі як старі друзі. Коли регіт і сміх ущух, до нашого взводного підійшов, козирнувши, їхній офіцер, старший у них. Він простягнув ось цю гармошку. На, мовляв, подарунок за те, що не стріляли. Наш командир, теж козирнувши, був спочатку проти. А він: «Бери!». Той і взяв. А в мене ножик був такий перочинний. Ним можна тільки жабу заколоти. Я ним американський «другий фронт» – тушонку намазував. Я з початку війни з ним не розлучався. Де тільки він зі мною не був: і у воді, і на суші. Витягаю його й даю німцю. Той не одвернувся, посміхнувся й забрав і зрозумілою для нас мовою сказав: «Спасибі!». Ми ще постояли. Вони покурили нашого тютюну, а ми їхніх цигарок. Та й зазбиралася рачкувати у своїх напрямках. Більше ми не бачилися. Хто знає, мо' й загинули...

Дід замовк і замислився. По його щоці збігла сльоза. Я зрозумів, що цей спогад навіяв сум. І щоб розвіяти його, запитав старого музику:

– А що, взяли тоді «язика»?

– Ще й якого. Полковника в есесівській формі. І от що скажу, синку, після цього випадку я не ставився до німців вороже. Бо і вони живі люди. Чиїсь батьки, діти, чоловіки, брати. І теж не один фунт лиха на фронті з'їли. Ти не подумай, що я захищаю отих люциферів у людській подобі, які палили і стріляли жінок і дітей. То нелюди. А фронтові Ганси і Фріци такі ж люди, як і ми. Вони теж не хотіли помирати у тій безглуздій війні. Нехай вона буде проклята. А гармошка мені по праву дісталася. От я вже пів віку тримаю її і нікому не віддам до смерті. Життя на старості заставило йти до людей. Бо сам я лишився. Дітей нема. Один синок у Севастополі на кораблі загинув. А другого рак забрав. Дружини теж давно нема. Не подужаю вже за городом ходити. От сиджу на вокзалі. Звісно, не заради цих копійок, бо маю непогану пенсію. А заради розмови із живими людьми, а не з балакучою коробкою. Веселіше тут мені, серед людей...

Старий замовк. На його лице знову набіг смуток. Він знову витягнув свою «подружку». Вона заспівала-заплакала піснею про Галю молодую. Тим часом, поки я слухав фронтову бувальщину і пісню, подали мою електричку. Ми розпрощалися. Дід іншу завів, уже фронтову, коли я вмостився на лаву у вагоні. Пісні не стало чути, як тільки рушив електропоїзд. Але ще довго мелодії лунали в голові, а в пам'яті лишився назавжди старий вояка. Дай же, Господи, цьому старому, з його дивним подарунком давно минулої війни, ще багато пісень і зустрічей...

Травень 2001 року

КАЧУР

Осінню тишу розрізав постріл з рушниці. Він так голосно пролунав у лісі, що мало-мальськи звірина і пташина стрепенулися. Полетіли й побігли геть. Та їм було нічого боятися. Бо мисливці вийшли полювати на качок. І в одного з них вийшло вцілити в качура.

Поранений птах ледве дотягся до берега. Точніше не до берега, а до невеличкого зрубу вільхи, купини. «Тут безпечно помирати, – подумав качур. – Тільки б вона не потрапила під вогнестріла». Він ще раз перевів погляд у небо, де кружляла його подружка. Він набрався останніх сил і крякнув: «Лети, кохана!». Голос качура почув собака й підбіг до нього. Птах вдихнув востаннє і знову підняв очі доверху. Подружки його вже не було видно.

Пес схопив за шию мертвого качура й потяг до господаря.

– Молодець, Трезор, – погладив пса мисливець, коли собака поклав до його ніг застреленого птаха...

21 квітня 2021 року

Літературний Чернігів Поезія

Чайка БІЛООЗЕРЯНСЬКА

Чайка Білоозерянська живе на Харківщині.

Має авторські збірки поезій: «Ви прочитайте «дякую» моє», Житомир: «НОВОград», 2023 р., «Не чує холоду барвінок до зими», Житомир: «НОВОград», 2021 р., «Я віршем доторкнусь до Вас» (Склянка Часу*Zeitglas, 2020 р.).

Переможниця Міжнародного фестивалю авторської поезії Sevama fest (2022), Міжнародного літературного конкурсу імені Марії Урбанської (2021) та Всеукраїнського літературного конкурсу «Ю. Котермак» (2020). ІІІ місце у VI Всеукраїнському літературному конкурсі імені Леся Мартовича (2022). Зараз – фіналістка Міжнародного інтернет-конкурсу «Mili Dueli» в Боснії та Герцеговині.

Лауреатка літературної премії ім. Михайла Чабанівського.

БАХМУТ. ДИВУЮТЬ ЛЮДИ НА НУЛІ

Бахмут. Дивують люди на нулі.
За побратима вмерти не шкода їм.
Своїх на полі бою не лишають:
Так не один поранений вцілів.

У пастці опинився командир,
Наказ: «Рятуйся!» віддає сержанту,
А той – давай завали розгрібати.
Артою ворог знову зарядив.

Контузія. Раптова глухота.
Тремтіння рук. Але не кине «брата».
І знову, й знову буде «прилітати».
Кривавий слід – бо ногу рве метал.

На людяність дивився Бог згори:
«Рятуйся, доки можеш, сам, солдате!»
Сміявсь: «Майору буду хресним татом!
Таким-бо українця Ти створив!»

...Отець лишити на Землі велів
Захисників – незламних відчайдухів.
«Оберігайте світ, аби не рухнув!»
Бахмут. Вражають люди на нулі.

*

Історія сержанта Віталія Дем'янчука, який врятував свого командира, прикордонника Андрія Соломонюка

У БІЛИХ ПЕЛЮСТКАХ

Світлина з чистотою білих мальв
У відчуття несе мене казкові:
Дитинство, що завіялося вдаль,
Я бачу у життєвім потічкові.

Побілка сяє на убранні хат,
Крізь тин барвінок радісний зіп'явся,
А мальви квіт медово колихав
Натхненну бджілку, що дзвенить у праці.

Бабусин голос – лагідний ручай –
Джерельно-чистим солодить від хати...
А стриж за стріху впевнено помчав –
За пташенят він має добре дбати.

У клопотнечі догорає день,
У праці українці – ніби бджоли.
Сім'я втомилась і, нарешті, йде,
Щаслива й задоволена, до столу.

А квіти мальв, як перший чистий сніг,
До сонця тягнуть чарівні голівки.
Ніхто із нас і думати не міг,
Що зла війна трощитиме домівки.

Підступності такої не чекав...
Без сліз цього нікому не сказати.
Та вірю: щастя в білих пелюстках
Із миром завітає знов до хати.

Тримайтесь, люди, разом, не тужіть,
Нехай вас люта зброя не вражає.
Народ, що має працелюбство бджіл,
Іще збере найкращі урожаї.

...Ти тільки віри в краще не зламай,
Не забрудни той квіт рясний, бабусин.
Дитинство білосніжне серед мальв
Своїм нащадкам передати мусиш...

ОХ І СОЛОХА...

Плахта із запаскою барвиста,
Натовпи прихильників довкруг.
Посиденьки... Жваве товариство...
Заграєш і з дяком, і з нечистим –
Ти, Солохо, свято? Чи недуг?

Причаруєш невимовним раєм
І пірнеш у марево інтриг.
З неба у рукав зірки збираєш,
Вкрасти хочеш місяць з небокраю,
Помелом роздмухуєш вітри.

Господиня. Вміла, чемна, ґречна.
(Вправно свій ховаєш темний бік).
Хватка відьми, жінка-суперечка,
Тягне хлопів затишне гніздечко –
Фатум у кокетливій тобі.

Свербигуз і Чуб топтали стежку.
Голова із дяком – навпрошки́й.
Загадковість ти, жага, пожежа...
Вигадка спокусниці безмежна:
Хтиві залицяльники – в мішки.

Слабкості і гріх. Курйози. Сором.
Дошкуляють погляди косі.
Щастя хочеш, жіночко за сорок?
Вид рум'яний знічено говорить:
«Жарти – від самотності усі...»

Все таємне стане явним. Ох і...
Хід не зміниш у Різдвяній грі.
Каяття було? Чи..? Анітрохи?!
...Колоритна жіночко Солохо,
Ну? Кого тепер затягне гріх?

КОВБАСА

(дитяче)

Не кричи на нас ти, ненько,
Що немає ковбаси.
Любить так її руденький,
А сама ти не даси.

Я ж відкрила холодильник,
Там великий був шматок.
Подивись, мурчить як сильно...
І тобі лишив.., а то!

Понадкушував кіт ковбик –
Й задоволено притих.
А ти сердишся... немовби
З'їв ласунчик все до крихт.

Брати більш її не стану:
Ковбаси наївсь малюк.
...Завтра дам йому сметани –
Банку чесно розділю!

Літературний Чернігів
Проза

Тетяна ЯКОВЕНКО

Тетяна Яковенко – кандидатка філологічних наук. Доцентка. Відмінниця освіти України. Членкиня Національної спілки письменників України з 1988 року. Головиха Вінницької обласної краєзнавчої літературно-мистецької творчої організації «Велика рідня». Обиралася депутаткою Вінницької обласної ради V скликання, головихою постійної комісії з питань освіти, культури та духовного відродження, членкинею президії обласної ради. Заслужена працівниця культури України. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня, Почесною відзнакою НСПУ. Авторка понад 20 книжок лірики, кількох книжок для дітей та переспівів Святого Письма, зокрема «Пісня над піснями» (2004), «Книга Екклезіястова» (2005), «Книга пророка Даниїла» (2008), «Псалми Давидові» (2002), «Осанна господу, Осанна!» (2013), «Хвалімо Господа ім'я!» (2022) та ін. Лауреатка літературно-мистецьких премій: обласних молодіжних ім. Миколи Трублаїні (1978) та «Кришталева вишня» (2001), всеукраїнських – ім. Михайла Коцюбинського (2002), «Благовіст» (2003), ім. Євгена Гуцала (2004), ім. Івана Огієнка (2008), ім. Михайла Стельмаха (2008), ім. Марка Вовчка (2008), ім. Павла Тичини (2009), ім. Анатолія Бортняка (2010), ім. Володимира Забаштанського (2020), міжнародної – ім. Івана Кошелівця (2008).

ОПЕЧАТКА

Понеділок травня 1979 року починався собі звичайно.

Андрій Трохимович Розлийборщ, перший секретар райкому комсомолу, людина ще молода, але вже зі суворими зморшками межи бровами, як завжди о восьмій тридцять ранку, повернувся з підшефної ферми. Вийшов з машини вкрай похмурим та роздратованим і подався площею до пам'ятника Леніну, за чорною чавуною спиною якого сірим паралелепіпедом причаїлася двоповерхова будівля райвиконкому. Навкруг нього лисом вився шофер Стецько, Стєчков, тобто, щирий ро-

сіянин, москаль, одним словом, але всі його кликали Стецьком і він, певно, не відчував різниці, бо не ображався. Стецько забігав то зліва, то справа, канючив нові ресори, ніби Розлийборщ носив їх у себе за пазухою.

Дурний Стецько. Все, що хотів Розлийборщ – це заскочити непоміченим у райвиконком, де у лівому крилі в трьох кімнатах тулився його районний комсомольський осередок. Так ні ж! Біля самого ґанку поважного комсомольського ватажка району дружно обпали дві горлопанисті бабери-прибиральниці з райвно та міліції, які пололи квіти під вікнами. Зіпершись на сапки та перебиваючи одна одну, вони люто шпетили його технічку, «бабу Зіну з комсомолу», а разом з нею і всіх райкомівців за те, що вони не мають совісті й ніколи не виходять на клумби. Бабери репетували дружно і не хотіли поважати комсомольського лідера.

Розлийборщ, звісно, не принизився до сварки з техперсоналом, проте трохи швидше, ніж зазвичай, вихопився по вищерблених сходах і шугнув за двері. Настрій зіпсувався вкрай. Ніби ніхто, крім ленінської спини, тих неотес і не чув, бо для чиновницького люду час був ще ранній, але на другому поверсі в кабінеті заступника голови райвиконкому вже було відкрите вікно. І якщо до Василя Степановича, його вічного опонента і насмішника, долетіла хоч третина лайки, то чекай тепер нових повчальних кпинів і вишуканих знущань. А Розлийборщ більш за все дбав про свій авторитет. Тим паче, що місяць тому його обрали членом бюро райкому партії, а Василя Степановича з тріском звідти випудили «за молоко». При згадці про це, Розлийборщ навіть ніби усміхнувся.

У своєму кабінеті він зняв піджак, послабив вузол краватки, який ніколи не забував затягувати про всяк випадок по-начальницьки туго, і трохи посидів просто так, допалюючи цигарку. Ще ніхто не швендяв його вотчиною, не верещав телефоном, не просовувалися у його двері влесливі фізіономії. Чути було, як невидиме мишеня чимось смачно снідає.

– Р-р-р-работнічкі! – лайнувся Андрій Трохимович улюбленим словом свого обкомівського шефа. – Порозводили в столах смітники! Призвичаїлися ледь що – святкувати. Вже хоч би недоїдки свої самі навчилися викидати, ледарі! Треба, нарешті, влаштувати рейд по шухлядах та витовкти декого носом!

Пошукав, куди можна кинути недопалок, і затовк його у горщик з червоним калачиком. Уявив скривлене обличчя баби Зіни. Нічого, не переробиться. І так мете раз у три дні.

З вікна було видно, як у череві уазика порпається Стецько. Він пірнув у залізні нутрощі з головою, руками і плечима і світив проти неба голим хребтом. Ще й штани йому добряче сповзли... «Стр-р-р-риптизер», – скрипнув зубами Розлийборщ.

Присунув ближче купу листів з обкому – зібралося ж ти диви! – і став недбало розривати конверти, наспіх переглядаючи зміст паперів та нашвидкуруч надписуючи у лівих кутках, кому виконувати те чи інше вищестояще повеління.

Нараз здивовано завмер. Атож! Гнувся заворгом, трубив другим секретарем, уже скоро рік – гарує першим секретарем, надивився різного, але ТАКОГО листа-наказу ще не бачив. Тьху! Звичний цупкий зелений обкомівський папір, підпис-факсиміле першого секретаря... Зовні – все, як слід... Але ж – зміст?!

Розлийборщ перечитав обкомівську цидулу ще раз. Повільно. Літера за літерою. «Першому секретарю (вписано від руки тов. А. Т. Разлєйборщ). Далі – саме розпорядження. «Негайно надіслати до оргвідділу першу сторінку постанови обкому від 11 березня 1979 року «Об улучшении идеологической работи Яблуновского РК ЛКСМУ». І все. Далі – факсиміле підпису.

– Подуріли вони там, чи що? – скипів Розлийборщ.

Як усі перші секретарі, навіть дуже зелені, Андрій Трохимович ставився до обкомівських клерків-виконавців дуже зверхньо, поважаючи тільки секретарів та заввідділами. Та й то не всіх.

– Це оргвідділ знову халтурить. Ще й лякають! Першоквітневий жарт чи як? – спливла давня невідплачена образа.

Не так давно, цього ж таки першого квітня, він стояв струнко перед телефоном і варнякав принижено: «Віноват... Ісправлюсь... Буде іздєлано... Вибачте...». А телефонна трубка смаковито вшановувала його найдобірнішими крилатими висловами і, головне, могутнім неповторним басом першого секретаря обкому комсомолу. Упіймався, як остання ґава на розхожий жарт! Зрозумів, що над ним сміються аж тоді, коли почув у трубці дружний регіт і Толя Лебідь, гад, інструкторишка, канцелярська скріпка з бюро молодіжного туризму обкому комсомолу сам не витримав:

– Гандрею, друже! Та це ж я! Не впізнаєш? З Днем дурня тебе!

– А щоб у тебе турист за кордоном залишився! – мусив жартувати й собі. Та образу затамува-а-в.., не забув. Не простив. Ні йому, ні собі. І тепер той неприємний досвід сплив.

– Р-р-р-работнічкі! Р-р-р-розважаються там... – скреготнув зубами. – Ото сміху буде, коли розпишу на заворга, той виконає і таки надішле

в обком якусь першу сторінку якоїсь постанови, яка й словечком не зачепилася йому в пам'яті...

Обкомівське розпорядження полетіло у корзину для сміття.

Минув тиждень.

Це був тиждень суботників. З понеділка по п'ятницю.

Райком комсомолу в повному складі на чолі з самим першим секретарем, що особливо цінувалося вищим районним начальством, сапав цукрові буряки у підшефному колгоспі.

Отож Андрій Трохимович у райком не заходив. А коли забіг аж у п'ятницю ввечері, то чергова, старша піонервожата Зоя Мруг, викликана з місцевої школи спеціально для сидіння «на телефоні», кліпаючи чесними оченятами, доповіла, що аж три рази дзвонили з обкому, якийсь Кузін чи Кузькін, питали Розлийборща і так уже сварилися, так уже сварилися, що не прийшла до них якась перша сторінка... Що уже ВСІ райони прислали першу сторінку, тільки з нашого – нема...

Зоя весь день нервувала, що не втямила, чого хотів обком, і не зможе пояснити своєму комсомольському богові, коли той раптом почне допитуватися «конкретно». Як і його обкомівський шеф, Андрій Трохимович теж мав улюблене слівце «конкретно», яким до напівсмерті залякував старших піонервожатих, коли ті звітували на бюро. «Це все казочки, дорогенька.., – гундосив, суплячи брови він. – А ви, будь ласка, конкретно, конкретно...».

Та на цей раз суворий районний комсомольський бог нічого не допитувався, а тільки муркнув невдоволено і зачинився у своєму кабінеті. Там він подумав. І накрутив телефонний диск, пробуючи добитися до обкому. Ніхто не відповідав. Навіть Кузін, заворгвідділом, котрий жартувати не любив. І якщо це справді лаявся він, то...

На цей раз про всяк випадок Розлийборщ вирішив, що обережність не завадить.

Він ретельно витрусив з туго набитого кошика на килимок усі папірці (добре, що баба Зіна, дізнавшись, що він на буряках, сама собі зробила вихідні) і напрочуд швидко знайшов потрібний. Розправив на коліні. Перечитав. Знову нічого не второпав; нісенітниця та й вже – вимагають повернути першу сторінку якоїсь постанови... Втім, вирішив глянути, що то за цяця, та постанова. І що то за така перша сторінка. Чим вона їм така дорогоцінна.

От уже й справді «р-р-р-работнічкі»... То по кролях пришлють таку форму звіту, як з Міністерства оборони: скільки в районі всього комсомольських організацій, в тому числі шкільних, скільки молоді, в тому числі школярів охоплено таким важливим засобом виховання як

кролівництво, скільки в кожному колгоспі чи школі кролів (дорослих, дрібних та новонароджених (!) і так далі. Ця дурепа завшкільним відділом тиждень сидить на телефоні, допитує по кролях кожну школу. А директори плюються на цей комсомол, кричать: «Яких новонароджених? Чи мені пух розривати та рахувати? Дідько їх знає, скільки там кролиця їх налупила, а скільки вже й зжерла? Якому дуракові це треба?».

Ну-у-у дають... Кому треба... Треба! Форма така. Спробуй-но вчасно не прозвітуй на обкомі. Чоловік там сидить, звітну формочку складає... кар'єру собі робить... Тож дзвонить Розлийборщ у районне товариство кролівників, бере загальну цифру, якою вони вже давно відзвітували своєму обласному кролячому босові, ділить її на три, розписує по клітинках навпроти кожної школи. Десятихвилинна справа. Тільки зло бере, до чого ж його райкомівський апарат негодящий!

Або й тиждень озеленення? З року в рік одне й те саме. Цієї весни три дні сидів над звітом заворг з рахівницею. Нарешті приніс на підпис, садовод-любитель. Тьху!

– Чи ж ти хоч знаєш, яка площа нашого району?

– А що? – лупить очі той.

– А то, що ти її всю протягом тижня озеленення одними кущами застріляв. Одними кущами! Бач? Всю! З хатами, ставками, лісами та городами!

Випаскудив отак, від душі! Хай вчиться. Щоб служба медом не здавалася. Втім, сам добре знав, що в обкомі ніхто б не став перевіряти цифри. Там так – хто ловкіше збреше, тому й перше місце... Аферисти...

...Знову перечитав обкомівський лист. Відшуканий документ чорним по зеленому вперто посилав Розлийборща відшукати першу сторінку довбаної постанови і надіслати її за тричі довбаною знайомою адресою.

Зітхнувши, почвалав до конурки другого секретаря, гидливо покопирсав копицю паперів на столі, добувся до розпухлої папки з вхідними документами. Так і є. Ось вона, постанова. І розписана ним же, Розлийборщем, на другого секретаря, на Євгена Сердегу. Перебіг очима першу сторінку. Ще раз. Все нормально. Чого вони хочуть? Їй-богу, якась погань жартує... Але, якщо ВСІ райони вже прислали, не прислав тільки він...

Міг би заклеїти в конверт, вкинути по дорозі в поштову скриньку та й вже.

А що, як це – жарт?

Знову виставлять його, як придурка.

«Не помруть вони там до завтра..., – вирішив розсудливо, – Гляну ще вранці... Сердезі дам, хай читає. Це, зрештою, по його відділу пропаганди...».

Але й сьогодні, вранці, скільки не витріщав очі на злополучну сторіночку, нічого нового не побачив.

Набрав телефонний номер Сердеги, той жив близько і приходив рівно о дев'ятій.

– Зайди!

Хоч Сердега і сидів у сусідній кімнаті, але вони звикли передзвонюватися телефоном, не вилазячи з-за столу, по-панськи.

– Добрий день. Що таке? – Євген Сердега тільки-но прийшов і був ще по-домашньому набурмосений.

– Читай оце. І оце.

Євген читати не мав терпцю:

– А що таке? В чому справа? Відішли й забудь, раз вимагають. Тобі не все-одно?

– Щось там є, – вперся підозріливий Андрій Трохимович. – Читай давай! Уже всі райони, крім нас, відіслали...

Євген читав уважно, аж ворушив вусиками.

– Нема нічого. Все нормально. Не мороч собі голову. Може, в когось десь щось і є. А в нас нема. Хіба ще Мишка покликати? Хай ще й він прочитає?

Читав Мишко-інструктор, читала завшкільним відділом гонориста філологиня Валерія Миколаївна, читала найграмотніша й науважніша з усіх – друкарка Ліда...

– Лиши у себе, – буркнув до Ліди Розлийборщ, – Відправиш з вечірньою поштою...

І поклав залапаний аркуш зверху на друкарську машинку.

Там його й надибав Стецько, Стєчков, тобто, щирий москаль, великий прихильник Ліди. Стецько зайшов до Ліди позалицятися.

– Йди звідси! – пирхнула Ліда. – Чув? Роботи маю багато!

– Какая такая работа? – звично підхопив початок діалогу стійкий духом Стецько. І, пустуючи, поцупив сторіночку, що сиротливо звисала з друкарської машинки.

Постанова була написана, як і слід, російською мовою. Але Стецько почав її читати українською, демонструючи Ліді, який він патріот України. Читав повільно, по складах, зумисне перекручуючи слова, щоб смішніше виходило. Ліда аж заходилася від реготу.

І раптом заціпенів на пів слові.

– Ліда!!! Сматрі суда! Что здєсь напісано?

Ліда недбало перехилилася через стіл і охнула: на папері чітко-пречітко було пропечатано «... как вытекает из доклада Л.И. Брехнева...».

Матінко моя! Ліда вихором влетіла до шефа, тицяючи пальцем у кляту літеру!

Розлийборщ довго споглядав Лідин ніготь з облупленим манікюром. Затим – підняв голову:

– Лідо, ша! Ша! Нікому нічого. Чула?

– А Стецько? – враз зрозуміла Ліда.

– Стецько хай зайде сюди... Я йому сам розтолкую...

... Звісно, секрет став відомим... Про нього довго всі шепотілися з острахом в очах, поглядаючи на стелю і двері. Обурювалися злочинним вчинком вредітєлів («Бач, як ідеологічна зараза проникає всюди!»).

Тільки підпилий, прямий і чесний Стєчков сказав Ліді якось:

– Брєхнєв и єсть! Что, нєправду гаварю?

– Цить! – прошепотіла Ліда. – Цить... Ти де працюєш? Ти працюєш на ідеологічєскій роботі! Ото виженуть тебе на трактор – будеш теревенити все, що схочеш. А тут – ніззя!

Дуже страшно було... А потім перейшло, забулося... Когось там в обкомі ніби й зняли з роботи. Але їх в районі ніхто не знав...

А там і Брєжнєв помер...

Микола СОБЧУК

Із циклу: «Realities of being»

ВИГНАНЦІ РАЮ

(Сонет)

То сонце стелить цвіт, то вітер віє з поля...

Милує душу й зір – краса і шир роздолля.

Окраїн – від землі – до гір і небокраю...
Кладуть свої стежки... усі вигнанці раю.

Стають турботи в ряд, беруться лиха в зграю...
В очах не квіт утіх, нема проблемам краю.
Яка б кому не путь, в руках чиїх не доля...
Є всьому місце й час, на все – Господня воля!

За як не братись ум... не як шукати Бога...
Вернеться – не у рай – ні лорд, ані небога.
Не пристрастям буття як притирати роги...
Гараздів... і до благ... високі вкрай пороги.

Які б не ждали нас, сумні чи втішні днини...
Пильнуймося... всякчас, не гаймо ні хвилини!

ДЕНЬ І НІЧ

(Сонет)

Стезя земна не без проблем пороків...
Йде кожен нею... зі своїм мечем.

Заходимся... то сміхом, то плачем...
Удаючись до різнобарвних кроків.

Не скільки б йти... околицею років...
Стрічає нас – не доля з калачем –
Б'є не життя як світлих справ ключем...
Як путь... без справедливості оброків.

Надій знайтись не цвітом під зірниць –
Єству, оков, не вирватись з як ночі...
Як дух є без – і норову... і мочі.

Ударить день – не іскрами зіниць...
Коли – буття – межи імли границь...
Закриті як... від злата сонця очі.

КОСЯК НЕ ВТІХ...

(Сонет)

Стоїть не день, усе біжть і йдеться...
Час обертає – справи – свій на стрій.
Ланах на наших... череда й пирій...
На фронтах всіх не боротьба ведеться.

Живем ми так... як долі приведеться...
Над – главами – проблем роїться рій.
Калейдоскоп, не був, яких би мрій...
Приходить те, чого не дуже ждеться.

Хода земна – не огріхів... без як –

Не долі, світла в шаль, переодітись...
І не душі – надій в цвітінь одітись.

Сумних не без як, кроків, будень всяк...
Єству – утіх – не вбратися в косяк...
Печалям, важко, буде десь подітись.

НЕ ПОРЯТУНКУ БЕРЕГ

(Сонет)

Віків не скільки людство вже існує...
Обійми в наші – негаразди – йдуть.
Тенета темні... тіні днів прядуть...
За кожним кроком не добро пильнує.

Від терну й зол... не час путь боронує...
Життя туманні перспективи ждуть.
Благі де дійства – не перед ведуть...
Там зло – себе – на царство коронує.

Лихих учинків – череді як йти –
Невтішних буднів караван напасти...
Й проблем в глибоке урвище упасти.

Коли в свою – не голову – зайти...
Не порятунку – берег – віднайти...
Душі як булька на воді... пропасти.

НЕ РАДОЩІВ ВЕСНА

(Сонет)

Дарів не квіти, будні нам жбурляють...
Не до – обіймів – наших їм дійти.
Коли проблеми, скільки б дням не йти...
То снігом сиплють, то дощами лляють.

Над головами копи хмар кружляють...
Від – бур і гроз – не спасу надійти.
І стороною – фронт – не обійти...
Як манівцями... наміри гуляють.

Життям не як прокинутись від сну –
Буття гараздів не дійтись ніскільки...
Яких, кому б... хотілося не скільки!

Час принесе – не радощів – весну...
Цвітінь – не благ – угледіти рясну...
Душі лежати... й мріяти як тільки.

НЕ ЩАСТЯ ОКЕАН

(Сонет)

Кружляють мрії, хмар межи, роями...
Верстає – будні – часу мірний плин.
Чекаєм благ ми... синіх із долин...
І сієм терни, доль земних, полями.

Ровів... і схилів... ходимо краями...
Обходить – нас – не гіркоти полин.
Ми нещасливці... без п'яти хвилин...
Проблем не як відходимо від ями.

Яким би дням у далечінь не йтись –
Не в благодаті і в щедротах матись...
Коли ясних не помислів триматись.

Благих не дій суцвіттям як зайтись...
У океані – щастя – не знайтись...
Надіям всім... до решти поламатись.

ОЧИМА ПЕРЕД…

(Сонет)

Самих, до зір, ми мрії запускаєм...
Йти – беремось – широким по ланам.
До рук даємся... терну й бур'янам...
І з прив'язі, страстей кагал, спускаєм.

Гріхів – усяких – гори допускаєм...
Живем, не так, як мріялось би нам.
То віддаємся – лінощам, то снам...
Напризволяще, днів ходу, пускаєм.

Життям, проблем, пірнути у гнояк...
Коли із – зору – випадати поля...
Собою над... не мається як воля.

В голоблі – дух – управити не як...
Не дотягти благих до днів ніяк...
Очими перед... зарябить не доля.

РЕБРО АДАМА

(Сонет)

Початок людства рід, бере з закладин світу...
Всміхалася – земля – красі і сонця цвіту.
Було ребра... не без, життя земне, Адама...
З тих пір і дотепер... подій велика драма.

Позбутися – проблем – надії ані грама...
Яким не був би пан... була б яка не дама!
Відносини людські не пристрастей без квіту...
Дається не карт-бланш... любові первоцвіту.

Знайти не від страстей цілющу панацею...
Хай навіть, світоч будь... жіночого ліцею!
Не вийти статі із... як ніжної... покори –
Із місць своїх – у бік... посунути не гори.

В руках – не сильних як – є влада на обійсті...
Не факт, що ввійдуть в дім, побідоносні вісті.

ЮДОЛЬ ПЛАЧЕВНА

(Сонет)

Чимало в Лету кануло від сотворіння літ...
Однак, як був – і є таки – не милостивим світ.
І скільки б не з'явилося на горизонті доль...
Стає від сліз не вільною... навколишня юдоль.

Не робиться щасливою ні знать землі, ні голь...
Убравсь в які б не дії хто, яку б не грав хто роль.
Квітує понад долями не благодаті цвіт...
Встеляє тропи тернами... не днин утішних квіт.

Під сонцем доки й хмарами і ліс, і гай шумить...
За вітром, не пускаймо ж бо, буття прийдешню мить.
Чекає всіх – і кожного – не радощів удій...
Коли життя... любові без і благородства дій.

Як будемо – не каятись – відпущені нам дні...
Зостанемось з проблемами ми сам на сам одні.

м. Вінниця

Літературний Чернігів **Проза**

Юля ПОЛІСЯНКА

Юля Полісянка (Юлія Сільчук), 1986 р.н., волинянка, поетеса, прозаїкиня, критикиня. Закінчила факультет україністики ВНУ, захистилася на кафедрі теорії літератури. Авторка трьох поетичних збірок та трьох книжок прози («У тілі жінки», Київ: «СамміtКнига», 2020; «8 кольорів веселки», Луцьк: «Надстир'я», 2023; «Люди без обличчя», Канів: «Склянка Часу», 2023). Переможниця IV Всеукраїнського літературного конкурсу ім. Григора Тютюнника (2020), фіналістка Міжнародного молодіжного конкурсу «Іранослов» (2021), лауреатка Міжнародної літературної премії ім. Пантелеймона Куліша (2020), фіналістка «Коронації слова» (2022, номінація «Романи»), лауреатка Другого Всеукраїнського літературного конкурсу малих прозових форм ім. Василя Стефаника (2023). Учасниця НСПУ і Товариства письменників та журналістів України ім. Івана Франка.

«ЯКБИ Я БУЛА МЕСІЄЮ…»

***

Усе життя кажу правду – але ж ніхто її не чує. Роблю висновок: вушна раковина – найпотворніше криве дзеркало.

Тому чим більше дорослішаю, тим гостріше усвідомлюю свою спраглу потребу в холодному золотому мовчанні...

18.07.2024

***

Людина людині друг. Людина людині ворог. Людина людині рятівник. Людина людині вбивця. І людина людині – гробівник... І все б ні-

чого, однак.... Найчастіше – це одна і та ж людина (і в цьому, власне, вся глибина трагедії).

Віки змінюються – юди і пилати залишаються. А каїни множаться, множаться, множаться... Хоча й батьки начебто нормальні щоразу – як Адам і Єва... Але ж ті (прапрапра...дідусь і прапрапра...бабуся) мали гордість вчинити переступ і ступити на стезю Бога. От і діти все життя мріють бути богами – тільки в кожного свої засоби... Що то значить гени...).

18.07.2024

***

Інколи маю необачність читати коментарі під дописами відомих людей. На жаль, брудні коментарі. І... Щоразу переконуюся, що чим далі, тим більше фейсбук уподібнюється до смітника... Де, звичайно, окрім власне сміття, навіть перли є, а ще – речі корисні і навіть необхідні. Але... ну кому потрібен смітник? Люди його здебільшого оминають, навіть хороші речі не беруть (не годиться). Ну а «свині», ті риються, риються, копають, шукають щось і... «найцікавіше» виносять на загальний осуд. Після такого суду-осуду навіть перлина виглядає «не дуже»... Запитання: навіщо? невже в наших душах аж стільки бруду?.. Відповідь: на смітнику саме свині відчувають себе королями і королевами... У соцмережах зникає подоба людини як така. Сумно, люде...

23.07.2024

***

Коли хочеться вити, але ти не можеш собі цього дозволити, ховаєшся від жорстокості цього виродженого світу у себе самого, яко черепашка або равлик у власний панцир... Ілюзія захищеності уже не одного звела зі світу...

23.07.2024

***

Нерідко ловлю себе на думці: я завше усміхаюся тоді, коли мені болить... Чому?.. Питання деякою мірою риторичне. Мимохіть висновкую: як часто ми, несвідомі, заздримо чужим усміхненим маскам щастя... І, головне, навіщо? (Тут потрібно або щиро порадіти за людину, або замислитися...).

23.07.2024

***

Навіщо люди заздрять? Невже заздрять тому, чого самим бракує? Примітивно... Я от, якщо слідувати за цією логікою, мала б заздрити всім одруженим жінкам і усім тим людям, які мають дім (себто майже ВСІМ, бо дім має більшість із нас). Але... Не заздрю. Я не маю чоловіка. І не маю дому (від березня 2022 року). Однак я маю дітей, а отже, маю майбутнє. Я маю здоров'я (це поняття в кожного насправді відносне). І маю віру. Велику віру. А тому ніколи не відчуваю себе самотньою чи чимось обділеною. Ба більше: відчуваю себе щасливою. Попри біль. Попри чужу заздрість. І попри невизначеність у дні завтрашньому.

***

Як на мене, відсутність у людському серці заздрості – одна з умов досконалості душі людської. Чинники другорядні: уміння зберігати спокій попри будь-які зовнішні фактори; всепрощення і самопожертва.

Щодо всепрощення... На превеликий жаль, цієї риси позбулася. Перестала бути сліпою, глухою і німою. А шкода... Щиро і вперто намагаюся повернути духу його колишній стан. Вдається. Проте не завжди.

***

Хто вам сказав, що людина – істота досконала? Людина – це істота, якій дали розум, але позбавили серця. А натомість імплантували штучне – такий собі недосконалай симулятор «почуттів»... (Ілюзія наявності в людини справжнього серця і надалі вводить нас в оману...). Слава Богу, є приємні винятки. О, істинне щастя – зустріти і пізнати саме ТАКИХ людей...

***

Якби мені на Небі запропонували повернутися на Землю, аби стати Месією, я, напевно, відповіла б: «Але вони не варті!.. Я згідна проповідувати лише обраним. Однак обрані і без мене знайдуть дорогу Додому...».

Якби я була Месією, я вчила б людей ходити не по воді, а по морю власної гордині.

Якби я була Месією, зцілювала б не хвороби, а людські серця (першопричину усіх хвороб).

Якби я була Месією, я вчила б лише дітей (вони єдині мають зрячі і неглухі душі...).

Якби я була Месією, я власноруч написала би Біблію (до 33-го року свого життя а чи встигла б?..).

Якби я була Месією, я робила б зрячими не очі, а серця... Позбавляла б німоти не язик людський, а віру... І душі (душі!) не були б глухими...

Якби я була Месією, я вбачила б зраду Юди у його очах іще під час нашого знайомства...

Якби я була Месією, я б відмовилася від розп'яття: бо точно знала б, що моя смерть не змінить гріховну людську природу...

Я б... не була Месією!

Якби все ж таки я прийняла цей фатум, то під час мого власного розп'яття одночасно текла би кров із долонь і стоп моїх же катів...

P.S. Тяжко бути Месією у тваринній зграї... Проте... реально – якщо омріяний Парнас раптом виявиться Голгофою...

***

Хто вам сказав, що Бог не чує наших молитв-прохань?.. А ви молилися??? Якщо так, то коли востаннє???

***

Стукайте – і відчинять вам. Вірте – і дано буде по вірі вашій. Не нарікайте – і спасенні будете. Однак не терпіть – шукайте шляхів... Інакше нарікатимете, не віритимете, не стукатимете... І не відчинять вам.

***

До певного віку вважала себе людиною, яка ніколи не матиме в цьому світі ворогів. Вважала...

***

Чим стрімкіше дорослішаю (спасибі ворогам), тим чіткіше усвідомлюю: для кожної людини в цьому світі існує група людей «токсичних»... І скільки б ти не намагався зжитися з ними, стерпіти, притертися, твої спроби будуть намарними – навіть якщо будеш вірним і вічним «хоч до рани прикладай»... Токсичні люди отруюють твій простір, і іншого виходу, аніж обмежити своє коло спілкування, просто не існує! Але... Досі задаюся запитанням: ці так звані «токсичні» люди – у кожного свої? А чи їх токсичність відчуває кожна морально здорова і духовно несліпа людина?..

***

Життя кожної окремо взятої людини уподібнюється до процесу в'язання: кожен прожитий день – нові вив'язані петлі і кола; ми щодня

бачимо і дійсно можемо оцінити тільки наше минуле – результат-виріб; ми навіть можемо розпустити те, що зв'язали не так, як нам потрібно, і... в'язати наново. Тільки при цьому втрачаємо час... Однак це не означає, що ми не встигнемо дов'язати розпочатий виріб: все залежить від нашої продуктивності і від розміру самого виробу. Адже в кожного з нас наміри й амбіції насправді різні – від у майбутньому вив'язаної-завершеної шкарпетки/рукавички аж до малої/великої шалі, светра, сукні чи навіть джампера...

01.08.2024

***

Я – не поетка, не прозаїкиня, не науковиця, не драматургиня і не критикиня... А просто людина, котра має зряче Серце, яке не вміє мовчати.

***

Якби на те моя змога і воля Всевишнього, на всі чесно зароблені гроші я купила би собі час – найцінніше для людини.

***

Як мало ми в цьому світі прагнемо! А ще менше – робимо... Гадаю, найперша вигадка Сатаниїла для людства – лінь розуму й духу.

***

Як підкорити час? Чи хоча б загнуздати?.. Для початку варто усвідомити власний темп...

Якщо ми будемо йти життям з достойним темпом, час не матиме проти нас жодних аргументів... Хіба інколи (у двох випадках...).

***

Найбільше у людині ціную щирість – дитинну, первородну, нічим не забруднену... Вроджене вміння бути відвертим у спілкуванні теж ціную високо.

***

Я – не провидиця. Однак моє серце вправно читає людську енергетику, навіть якщо та зухвало прикривається азбукою Морзе людського лицемірства.

***

Я вчилася «на вчителя» або «на викладача»... Натомість щоднини – найстаранніша учениця пана Життя... Найтяжчі іспити, найзбоченіші тестування, найнедоречніші ЗНО... І захисти... Божевільні захисти дипломів із виживання... Дипломів із відзнакою!!! Хоча... хіба я маю право судити Мудрість Життя?..

А попереду – дисертації... Планую взяти академвідпустку у примарній надії виграти час... Знаю, Вчитель тільки доброзичливо усміхнеться...

***

За окремі миті життя я без вагань заплатила б цілими роками земного існування...

***

Інколи не треба очей, аби побачити найголовніше... Вух, аби почути найсуттєвіше... Слів, аби висловити наймудріше...

***

Люблю (і водночас боюся), коли люди у моїх словах шукають і знаходять десяті сенси... Іронія долі? А чи жарт Всевишнього?

Літературний Чернігів **Переклади**

Сунгрі ХАН

Народилася в 1955 році в Республіці Південна Корея. Поетка, перекладачка. Ад'юнкт-професорка. Вивчала японську мову та японську літературу в Університеті Седжонг і здобула ступінь магістерки з японознавства в Вищій школі політичних наук Університету Седжонг.

Її роботи принесли їй почесну нагороду «Newcomer Award Poem and Consciousness», корейську літературну премію Heonanseolheon і японську премію Sitosozo.

Книжка поезії «Краса в лабораторії», «Усміхнені квіти» корейською мовою, «Небо в жовтувато-червоній сукні», «Драма світла» японською мовою. Історичний нарис «Формування стародавньої Японської нації та найдавніша японська антологія Маньо-сю» тощо.

Її поезія це певне збереження корейської традиції, вічність тем життя і смерті, смутку, біль і страждання в глибині сюрреалізму, модернізм та авангардна форма.

Вона переклала велику кількість японських літературних творів корейською мовою та багато корейських літературних творів японською мовою. Ця праця включає в себе переклади віршів, романів, есе, книжок для дітей.

Нині працює в університеті Седжонг у Сеулі, Південна Корея.

НАЗУСТРІЧ ПОВІТРЮ

(переклав українською мовою Станіслав Новицький)

ПЛАНЕТА ЗАЧИНАЄ БРЕХНЮ

хіба диявол – це людина яка когось обманює
є трохи правди в поєднанні великої брехні

слово що народилося лишень мить тому легше кульбабки
слово яке поховане чекає свого власного воскресіння на шляху вітрів
слово якого не вистачає давно зникло

але весна прийшла ніби щось досліджувати
але не істинне

опівдні сонце горить як в середині літа
розквітає троянда
явить помилковий пульс літа
коли ми вчуваємо запах смерті
у серці планети

пульчує несамовита кров
яку ґвалтують через потоки світла

нам не потрібна сонограма
частка що означена як ембріон
і вічна межа води
від риб амфібій рептилій та ссавців
така еволюційна печать
фальшивий пакет генів

сьогодні десь на планеті
знову гримить війна

чую
б'ється серце планети
у дитині що тільки народилась
у дитині
яка
запам'ятовує звуки війни

МРІЯ – ЦЕ СЛОВА МОЄЇ ВЛАСНОЇ ПОМИЛКИ

мрія – це слова моєї власної помилки

як розквітають квіти
на задвірках загиблого покоління
що існує в своїй убогості
покоління яке ніколи не буде

сповнене первісними кольорами
бо це лишень сінемаскоп зі справжніх кольорів
калейдоскоп пам'яти

навіть не знаю
причини
чому баобаб пустив свій корінь
на головах людей з їхніми гілками
хіба цей сон по справжньому цілий день і всю ніч сниться...

вони досягають своїх мрій
назустріч повітрю
ні
це не так
вони винні що тільки мріють про небо
не пускаючи коріння в землю
одна
мрія
збагнути мову душі

хоча я втратив лише тінь
життя розгортається в моїх снах
щовечора я читаю свою автобіографію
як хвилю
як панораму

я бачу море
я дивлюся на небо і дивлюся на всесвіт
я бачу втікача з цього життя
через двері названі сном

коли маленький біль приходить і відштовхує великий біль
оскільки брудна бактерія приходить і запобігає великій хворобі

мрія – це щеплення
це театр який показує попередній перегляд життя

Літературний ЧЕРНІПЬ Літературознавчі студії

Дмитро ЧИЖЕВСЬКИЙ

СКОВОРОДА – ГОГОЛЬ

Не підлягає жодному сумніву, що Гоголь у своїх творах, окрім усього іншого, хотів бути ще й моралістом. До найголовніших моралізаторських мотивів, які постійно зустрічаються у творах Гоголя, належить різноманітність пустих, нікчемних і безглуздих людських «пристрастей» («страсти» або «задоры»). Негативним пристрастям (слово «задор» вживається виключно у цьому смислі) протиставляються, у всякому разі на думку Гоголя, «шляхетні», «високі», «божественні». Показовим є те, що Гоголь говорить про низькі пристрасті. На значення цих поглядів Гоголя особливо вказував його видатний дослідник В. Гіппіус у своїй блискучій книжці [1]. Найважливіші з них можна знайти у «Невському проспекті» та «Мертвих душах».

Своєрідне гоголівське слово «задор» ми можемо передати за допомогою німецького «Begeisterung» (захоплення) [2]. Приміром, в «Мертвих душах» читаємо таке:

«У всякого есть свой задор: у одного задор обратился на борзых собак; другому кажется, что он сильный любитель музыки и удивительно чувствует все глубокие места в ней; третий мастер лихо пообедать; четвертый сыграть роль хоть одним вершком повыше той, которая ему назначена; пятый, с желанием болем ограниченным, спит и грезит о том, как бы пройтиться на гулянье с флигель-адъютантом, напоказ своим приятелям, знакомым и даже незнакомым; шестой уже одарен такою рукою, которая чувствует желание сверхъестественное заломить уголка кому-нибудь бубновому тузу или двойке, тогда как рука седьмого так и лезет произвести де-нибудь порядок, подобраться поближе к личности станционного смотрителя или ямщиков [3], – словом, у всякого есть свое...»

Отже, і у цьому фрагменті всі «захоплення» умисно представлені «ницими» чи сміхотворними, навіть захоплення музикою виглядає проблематичним, оскільки любитель музики лише вважає, що він розуміє музику, а в двох інших випадках «захоплення» приписується не самій людині, а її руці, що діє самостійно. Але ще ницішими є ті «захоплення», про які йдеться на початку «Невського проспекту». Тут Гоголь зображує «виставку» «най-

кращих виробів людства» [4], які можна було побачити під час прогулянки Невським проспектом між другою та третьою годинами дня:

«Один показывает щегольской сюртук с лучшим бобром, другой – греческий прекрасный нос, третий несет превосходные бакенбарды, четвертая – пару хорошеньких глазок и удивительную шляпку, пятый – перстень с талисманом на щегольском мизинце, шестая – ножку в очаровательном башмачке, седьмой – галстук, возбуждающий удивление, осьмой – усы, повергающие в изумление».

У всякому разі тут «виставляються» лише речі, які є симптомами інтересів чи «захоплень» їхніх господарів, а не самі захоплення. Подібні місця можна знайти у Гоголя вже в його українських оповіданнях [6].

В одному із місць «Мертвих душ» Гоголь підкреслює важливість цієї теми – пристрасті, «захоплення», хоча б якими незначними вони не видавалися, можуть відігравати величезну роль в житті людини:

«Быстро все превращается в человеке; не успеешь оглянуться, как уже вырос внутр. Страшный червь, самовластно обративший к себе все жизненные соки. И не раз не только широкая страсть, но ничтожная страстишка к чему-нибудь мелкому разрасталась в рожденном на лучшие подвиги, заставляла его позабывать великие и святые обязанности и в ничтожных побрякушках видеть великое и святое» [7].

До цієї теми Гоголь звертається неодноразово, зокрема в «Портреті», «Шинелі» і, звісно ж, в «Мертвих душах», особливо в главі, присвяченій Плюшкіну [8]. Проте навряд чи він планував дати типологію пристрастей, оскільки в «Мертвих душах» він обмежився лише наступним резюме:

«Бесчисленны, как морские пески, человеческие страсти, и все не похожи одна на другую, и все они, низкие и прекрасные, вначале покорны человеку и потом уже становятся страшными властелинами его» [9].

2

Якщо взяти до уваги, що в різних творах Гоголя, а особливо в «Мертвих душах», містяться чисельні місця, які перегукуються з поемою Пушкіна «Євгеній Онєгін», тоді необхідно буде поєднати гоголівські зображення нікчемних «захоплень», «задоров» з одним місцем у четвертій главі роману Пушкіна, яке, безперечно, було відоме Гоголю, хоча в нинішніх виданнях «Євгенія Онєгіна» воно відсутнє взагалі чи про нього лише коротко мовиться в примітці, що ця строфа за номером 36 була опублікована у першому спеціальному виданні четвертої та п'ятої глав роману, а потім викреслена. Ось цей текст:

У всякого своя охота,
своя любимая забота:
кто целит в уток из ружья,
кто бредит рифмами, как я,
кто бьет хлопушкой мух нахальных,

кто правит в замислах толпой,
кто забавляется войной,
кто в чувствах нежится печальных,
кто занимается вином:
и благо смешано со злом [10].

Схожість основної думки цієї строфи з цитованими вище місцями з творів Гоголя кидається в очі, і ця схожість поширюється не лише на загальний характер цих місць. Вони як у Пушкіна, так і в Гоголя є підкреслено сатиричними. Пушкін тут виступає як Гоголь, трансформований у віршовану форму. Проте Пушкін написав і опублікував її ще до виходу Гоголя на літературну авансцену.

3

Юність Гоголя наштовхує на думку про ще одне можливе джерело чи можливого натхненника «каталогу» «захоплень». Це український філософ Григорій Савич Сковорода. Безсумнівно, що в українському суспільстві за часів Гоголя він належав до найзнаменитіших постатей українського минулого. Але це ще не означає, що Гоголь неодмінно мав знати його твори. Проте щонайменше з одним із них, з віршем із збірки Сковороди «Сад божественних пісень», Гоголь безперечно був знайомий [11]. Йдеться про десяту «пісню» збірки «Всякому городу свій нрав і права». Ця пісня, щоправда у різних варіантах, скоро стала народною до самого XX ст., входила до репертуару українських лірників [12], пісні яких Гоголь, поза всяким сумнівом, повинен був чути. Полтавський поет Іван Котляревський (1769–1838), засновник нової української літератури [13], включив цю пісню (зі змінами) до своєї комедії «Наталка Полтавка» (1816), яку Гоголь знав [14]. Отже, познайомимось з текстом цієї пісні Сковороди (обидва останні рядки повторюються в якості приспіва після першої-третьої та п'ятої строф) [15]:

Всякому городу свой нрав и права;
всяка имет свой ум голова;
всякому сердцу своя есть любовь;
всякому горлу свой вкус есть каков.
А мне одна только в свете дума,
а мне одно только не йдет с ума.

Петр для чинов углы панскіи трет.
Федька купец при аршине все лжет.
Тот строит дом свой на барский манер.
Тот весь в процентах: пожалуй поверь!
А мне...
Тот непрестанно стягает грунта.
Сей иностранны заводит скота.
Те формируют на ловлю собак.

Сих шумит дом от гостей, как кабак.
А мне...
Строит на свой тон юриста права.
С диспут студенту трещит голова.
ТЕХ безпокоит Венерин амур.
Всякому голову мучит свой дурь.

А мне одна только в СВЕТЕ дума,
как бы умерти мне не без ума.

Тот панегирик сплетает со лжей.
Лекарь в подряд ставит мертвых людей.
Сей образы жировых чтет тузов.
Степка бежит как на свадьбу в позов.

А мне...
Смерте страшна! замашная косо!
Ты не щадишь и царских волосов,
ты не глядишь, где мужик, а где царь –
все жерешь так, как солому пожар.

Кто ж на ея плюет острую сталь?
Тот, чія совесть, как чистый хрусталь.

Найперше, що кидається в очі, це те, що практично весь довжелезний список «дурощів», які Сковорода, проте, також характеризує як спосіб мислення, любові та смаку, Гоголь, здебільшого досить пластично, зображує у своїх творах – гонитва за званнями та орденами («Ранок ділової людини», фрагмент незавершеного твору «Володимир 3-го ступеня»), купці в пошуках наживи («Ревізор»), модний новий будинок (згадується в «Мертвих душах», що було сприйнято цензурою як натяк на новий палац царя), величезні борги (поміщики в «Мертвих душах», чиї маєтки неодноразово закладені, як, приміром, у Кошкарьова), купівля все нових маєтків (у Гоголя, щоправда, Костанжогло трактує це позитивно), любителі всього модерного, включно з іноземними породами худоби (Кошка-рьов, Костанжогло також згадує таких поміщиків), любителі собак (Ноздрьов і суддя в «Ревізорі»), схожі на корчму будинки «гостинних» поміщиків (Ноздрьов, Хлобуєв), пройдисвіти-юристи (напр., у заключній главі другої частини «Мертвих душ»), нещасливі закохані (у «Вечорах» та «Невському проспекті»), «шанувальники» карт («Гравець»), сутяжники (Іван Іванович та Іван Никифорович) і, нарешті, сама афера з мертвими душами, правда, у Сковороди в іншій функції, все це ми бачимо у творах Гоголя. Поза полем зору Гоголя залишилось тільки шкільне життя українських навчальних за-

кладів (Київська академія, Харківський колегіум, Переяславська семінарія, які Сковорода знав у якості і студента, і професора) з їхніми диспутами та панегіриками, хоча він і згадує у своїх творах Київську академію («Тарас Бульба», «Вій») [16].

На перший погляд може здатися, що Гоголь у своїх творах виконав «типологічне» завдання Сковороди. Це враження підсилюється ще й тим, що гоголівська філософія моралі, крім цього, і так має багато точок дотику з філософією Сковороди, а саме емоціоналізм, вчення про «внутрішню людину», зображення життя в якості «прощі» («Ми всі прочани» [17]), філософія професії. Таким чином, можна було б подумати про всеосяжний вплив Сковороди на Гоголя. Можна було б, якби не було відомо, що обидва українських поети та мислителі черпали із одних і тих же джерел, а саме писань Отців церкви та (хоча і в різному обсязі) з повчальної літератури «Київської школи» 17 століття [18]. Але яким чином тут причетний Пушкін?

4

Згадана вище строфа Пушкіна вказує нам на інше джерело, яке, певно, надихало також Сковороду і Гоголя. Цим іншим джерелом є Горацій. Пушкінська строфа виказує свій зв'язок з Горацієм через закінчення «и благо смешано со злом», яке, вочевидь, є нічим іншим як варіацією Горацієвого:

Nihilestabomni

Partebeatum (Carmina, II, 16).

Звісно, що Пушкін читав Горація, як і інших античних авторів, у французьких виданнях, які традиційно поруч з латинським наводили і паралельний французький текст [19].

Відомо, що Сковорода «переклав» ту ж таки оду двічі. Він «українізував» зміст оди, так само як Пушкін його «русифікував» чи, точніше кажучи, прилаштував його до контексту свого роману. Сковорода жодним чином не травестував вірш Горація, він лише замінив римські образи Горація такими, які були більш зрозумілими його українським сучасникам, і видалив міфологічний антураж (Ахілл, Егейське море, африканський пурпур і т. п.) за винятком одних муз [21]. Поруч з перекладом, датованим 1765 роком, який Сковорода включив до свого «Саду божественних пісень» (пісня 24), існує більш ранній [22], зроблений, мабуть, у 1752 році. Ця більш рання версія, якою Сковорода вочевидь користувався у своїх лекціях з теорії поетичного мистецтва у Переяславській семінарії, отримала назву «Deanimitranguillitate» [23] і характеризується легкими рисами модернізованої травестії («маршірувати», «бомбардувати» і т. п.). Сковорода також ретельно видалив з вірша Горація всі ті місця, які містили вказівку на час та місце події, і пересипав його своїми улюбленими думками, типу «ненаситність духу» (власне кажучи, вислів Августина), «повсюди літаюча печаль», яка характеризує цей світ. Обидва переклади є типовими зразками християнізованих «пародій» у дусі поезії барокко, тобто серйозними

переробками тексту Горація [24]. У кінці стоїть вільна цитата з Горація: «Nihilestabomnipartebonum» і власна сентенція Сковороди: «Є чаша всім людям». Думки цих двох своїх перекладів Сковорода варіює також і в інших віршах [25].

Після викладу даної аргументації питання про те, звідки Гоголь узяв тему «задоров», вже не є таким важливим. Те, що пушкінська строфа таки зіграла певну роль у виникненні його роздумів про «захоплення», є дуже вірогідним. Не можна виключати і те, що певний поштовх дав йому і Сковорода, який евентуально був також одним із джерел сюжету «Мертвих душ» (оборудка, яка робиться з «мертвим», попри те, що у Сковороди йдеться про лікаря, а в Гоголя про шахрая) [26]. Що стосується оди Горація, то Гоголь мав знати її ще зі школи. У всякому разі цілком можливо, що типологія Гоголя, прямо чи опосередковано, ґрунтується саме на античній традиції, яка в творчості Горація реалізовувалася у вигляді переспівів популярних положень стоїцизму і, можливо, філософії нео-кініків («діатріба») [27].

І все ж, попри дуже різну роль і далеко не рівнозначне місце типології у світогляді цих трьох поетів, подібність трьох таких різних творів, як духовна пісня пізнього барокко Сковороди, романтичний роман у віршах Пушкіна і прозова «поема» Гоголя, є цікавим прикладом міграції і мутації літературних мотивів.

Примітки

1. В. Гіппіус. Гоголь. – Ленінград, 1924. Можна лише жалкувати, що ця видатна книжка залишилась невідомою для більшості зарубіжних істориків літератури, оскільки знайомство з нею уберегло б їх від багатьох неправильних суджень. Перевидання з'явилося лише в 1963 році в Провіденсі (США).

2. Можна було б запропонувати й інші німецькі слова в якості еквівалента виключно гоголівського слова «задор», яке в звичному значенні передається словами «Eifer, Ereiferung», проте всі відомі варіанти видаються мені незадовільними. Аналіз значення цього слова можна знайти у Гіппіус, с. 157.

3. Тут Гоголь, мабуть, має на увазі звичку тогочасних «сильних світу цього» переконувати станційних наглядачів за допомогою ляпасів. Пор., «Станционный смотритель» Пушкіна.

4. Твори, академічне видання, т. VII (1951), с. 24.

5. «Невский проспект», акад. видання, т. III, с. 12; пор. варіанти із рукописів, там само, с. 343 і 479.

6. Систематизовано В. Гіппіус, с. 158.

7. Академічне видання, т. VII, с. 242.

8. Пор. мою працю «ZurKompositionvonGogol'sMantel» in: ZfslPh XIV(1937),1/2,с. 63 та друге (доповнене) видання у збірнику «Gogol-Turgenev-Dostojeskij-Tolstoj» (ForumSlavicum. Band 12). München 1966, с. 100-126.

9. Академічне видання, т. VII, 242.

10. Пор. мій коментар до «Євгенія Онєгіна» (Cambridge/Mass.,1953, с. 251). Вочевидь Пушкін видалив цю строфу через те, що в його поемі боротьба з мухами вже згадувалася у 2-й главі («деревенский старожил... в окно смотрел и мух давил») і дослухаючись до зауважень критиків.

11. Наскільки мені відомо, Гоголь ніде не згадує Сковороду, проте серед українських читачів були поширені рукописні списки його творів. Окрім цього, щонайменше деякі з них були надруковані у 1832-34 роках. Пор., Д. Багалій. Видання творів Сковороди (Харків, 1894).

12. Так звана «поворотна ліра» чи шарманка, ще у 18 ст. була поширена на всьому європейському Заході і її не цуралися навіть у вищих колах. Це підтверджують, зокрема, порцелянові фігурки шляхетних дам і кавалерів, які грають на лірі (побачити їх можна в лондонському «Альберт-Вікторія музеї»). У колекціях старовинних музичних інструментів (напр., у Відні) зберігаються екземпляри, оздоблені дорогою інкрустацією. У 20 ст. цей інструмент, крім України, можна було зустріти і в північній Італії та південній Франції, правда, переважно серед «простих людей».

13. Гоголь був знайомий з цією літературою, про це свідчать нотатки в записниках його юності. Вони надруковані в IX томі академічного видання (с. 507–511, пор. також с. 516, 524). Батько Гоголя, наряду з Котляревським, належав до піонерів цієї літератури. З двох написаних ним невеликих комедій одна збереглася і була кілька разів передрукована (Гейдельберзький Славістичний інститут володіє одним із новодруків – Простак. Київ, 1882).

14. Чисельні виписки із Котляревського наводяться, зокрема, в академічному виданні, т. IX, с. 505 і 518. Пор. також епіграфи у «Сорочинській ярмарці» (до глав III, IV і VIII).

15. Тут я наводжу текст з незначними коректурами, які, з одного боку, повинні відтворити розмір силабічного вірша (у другому рядку замість «всякая» у виданні Багалія (1894) я пишу «в сяка»), з іншого, випускаю «ъ», як цього вимагали запропоновані Сковородою плани реформи орфографії. Слід також мати на увазі, що весь вірш складається виключно з чоловічих рим, що суперечило традиційній українській поетиці. Про запроваджені Сковородою «неточні рими» можна прочитати у моїй книжці «Український літературний барок. Нариси», т. II, Прага, 1941. Там також наводиться весь «Сад...» (с. 54). Я здійснив спробу проаналізувати текст, запропонований Багалієм.

16. Земляк Гоголя В.Т. Наріжний (1780–1825) у своєму романі «Арістон чи перевиховання» також наводить цілу галерею типів українських поміщиків, які частково нагадують гоголівські персонажі. Стосовно ж афери з «мертвими душами», то Гіппіус у своїй книжці (с. 137 і 231) розглядає всі можливі джерела сюжету, серед яких і нещодавно опублікований фрагмент спогадів одного із шкільних товаришів Гоголя, Мартоса. Той розповідає анекдот із Ніжина, в якому навчався Гоголь, про ґешефт з «мертвими душами» («Литературное наследство», т. 58 [1954], с. 774). Згідно з більш ран-

ньою версією, яка викликає великі сумніви, Гоголь нібито отримав сюжет «Мертвих душ» від Пушкіна.

17. Пор. мою працю «Labyrinthder Weltvon Comenius» (in Harvard Slavic Studies, I, 1953), особливо с. 91–102. Схожі ідеологічні мотиви у Гоголя і Сковороди були предметом розгляду мого учня, доктора Л. Миколаєнка, можливо, під дещо загостреним кутом зору. Він також є автором глави про Гоголя в моїх «Нарисах з історії філософії на Україні», Прага, 1931, с. 87–107, особливо с. 92, 104.

18. Нам відомо, що Гоголь в останні роки свого перебування в Римі замовляв твори українських теологів 17-го і 18-го століть. Що він отримав, нам достеменно не відомо. Зошит із його нотатками до праць Отців церкви знаходився в бібліотеці Ніжинського ліцею. На жаль, детально його ніхто не досліджував.

19. Пор. мій коментар до прим. 10.

20. Пор. прим. 15.

21. Аналіз перекладів Горація Сковородою можна знайти у вищезгаданій книжці, ч. II, с. 5-8.

22. Також і інший земляк Сковороди і знайомий батьків Гоголя, російський класицистичний поет В. Капніст (1757–1823) використовує тему цитованої оди Горація в багатьох віршах, див. ZfslPhXIV (1937), ¾, с. 337-346, особливо с. 343. З-поміж усіх старших поетів Пушкін цінував Капніста найдужче і запозичив у нього деякі образи та ідеї.

23. Про вірші Сковороди див. прим. 15, с. 13–17.

24. Про російські переклади Горація див. WolfgangBusch. Horaz in Russland. Studien und Materialien (Forum Slavicum, Band 2). München, 1964.

25. Пор. мою цит. книжку, ч. II, с. 3.

26. У чому конкретно полягав «підряд» лікаря з «мертвими душами», можна лише здогадуватись. Вочевидь, Сковорода вважав, що лікар видавав мертвих за живих.

27. Пор. прим. 15, с. 122. Деякі зауваження щодо проблеми типології можна знайти у Д. Гергардта (D. Gerhardt. GogolundDostojevskijinihrenküns tlerischenBeziehungen. Leipzig 1941).

28. Окрім Капніста, тематику цитованої оди Горація використав у своєму вірші «К друзьям» (1821, опублікований у 1829) передчасно померлий російський поет-романтик Д. Веневітінов (1805–1827). Серед людських типів у ньому фігурують «шукач слави» (вояк), торговець, який шукає зиску, веселі гульвіси. Їм протиставляється поет «зі своєю лірою та вірними друзями».

Переклав з німецької Анатолій РОЛІК (Ніжин)

Літературний ЧЕРНІГІВ Славетні постаті

П'ЯТИКНИЖЖЯ ПЕТРА КОНОНЕНКА: СПОГАДИ ТА РОЗДУМИ

У центрі п'ятитомника спогадів та роздумів Петра Кононенка «Сто літ – сто доріг... Україна та українознавство: зародження – розстріли – воскресіння» (Київ-Харків, видавництво «Майдан») – життя (стан, причини, проблеми, конфлікти, перспективи) українського народу й світового українства впродовж ста років XX-XXI століть.

Підстави: власне життя автора, аналіз та осмислення буття й історичної еволюції розвою людини та народу в усіх часопросторових параметрах України й понад тридцяти країн (від Китаю до Австралії), в яких автор спілкувався й аналізував процеси їхньої взаємодії з Україною, зокрема у розв'язанні українського питання.

Мотивація розкривається у передмові: «Це роздум про Україну та науку українознавства, але не як всебічне дослідження й висвітлення їхньої об'єктивно сущої історії, а як книга-есе: роздумів, досліджень багатьох граней їхньої Сутності, Долі, Ролі і Місії, тільки не в строгій послідовності еволюції часопросторових констант, потоків і реалій Буття, а в інтелектуально-душевному, досвідно-психічному сприйнятті, а відтак інтерпретації, прогностичності та плановості грядущого».

Критеріальним виміром українського феномену обрано українознавство, бо це – одна з інтегральних (національних) і світових наукових систем про Україну й світове українство в усій повноті, закономірностях та специфічності їхньої еволюції...

Можливості здійснення масштабного завдання: Петро Кононенко – свідок життя трагічних років XX століття – Голодомору, здійснення ленінського плану знищення селянства як класу, посилення диктатури Сталіна й автократичного режиму, русифікації й тотальної денаціоналізації, репресивного викорінення демократичної інтелігенції, лідерів українського мовного, культуротворчого, освітнього, наукового й політичного розвою.

На прощальному фото: Анатолій Радзіховський, Петро Кононенко та Микола Славинський

Петро Кононенко разом із родиною зазнав усіх злигоднів окупації та сталінського звеличення «великого російського народу» й упослідження українського. Автор не обмежується фактографією, а, йдучи за методологією Тараса Шевченка та Івана Франка, досліджує, аналізує не тільки певні події, а й їхні причини та наслідки, тому російсько-українську війну осмислює через з'ясування причин усіх чинників історичного процесу, отже, комплексно й системно, в світлі і загальноцивілізаційних інтересів, і – головним чином! – українського питання. Відомий українознавець подає як історіографічну, фактологічну ретроспективу, так і культурологічну та мистецьку. І не в рамках певних календарних фіксацій, а в широкомасштабному часопросторовому вимірі та, що особливо важливо, в діалектичному розтині подій і політичних доктрин крізь призму історичної пам'яті й національної ідеї.

І тут епіцентром світових трансформацій знову постає Україна: та серединна земля, з якої йшли шляхи на Скандинавію, «шовковий шлях» до Індії і Китаю, «шлях із Варяг у Греки», до Візантії, Болгарії, Італії, Франції, Німеччини, Англії, Швеції...

Петро Кононенко співпереживав серцем та розумом і карбував особисте бачення всіх граней «магічного кристалу» – України, тим-то обрав систему наукового українознавства. Систему, бо раніше переважали методи й методології однолінійного (отже, і одномірного) дослідження. Учений наголошував, що Україна і українство – це багатогранні вічні універсуми, тому потребують відповідних їхній природі методів дослідження, інтерпретації та висвітлення, отже, системного – багатогранного й критеріального – підходу на основі інтегрального світосприйняття, світорозуміння та комплексного (зіставно-порівняльного) методу еволюційно-революційного руху і розвитку України й українства в світлі законів буття Всесвіту, зокрема розвитку всього живого й природно-сутнісного – від первісних, найпростіших до найдовершеніших форм по висхідній, з умовою, що слабке відмирає, а сильніше прогресує в боротьбі за виживання. Отож ядром істори-

ко-теоретичного методу пізнання стала концепція людини, роду, етносу й нації.

Петро Кононенко неодноразово підкреслював, що філологія виявляє могутню силу і здатність пізнання та реформування людини й дійсності, але все-таки у звужених рамках, бо Україна і український світ – універсальні системи, в яких мова, фольклор і писемна література відіграють ключову роль та місію... І все-таки: а природа, етнос і географічне положення? Біосоціальні градації розвою в цивілізаційних формаціях епох уроборосу, матріархату, патріархату, рабства, феодалізму, капіталізму, соціалізму?.. А життя як рух і боротьба: в усіх клітинах суспільства, в генераціях, в способі життя, в релігії, культурі, освіті, системах виховання, у філософії, науці, державотворенні, міжнародних відносинах... Отож для осягнення феноменальної сутності, ролі й місії України та українства філології замало...

І Петра Кононенка осяює відкриття: українознавство! Комплексна багатогранна система, в якій домінують численні предмети пізнання природничих, суспільно-економічних і гуманітарних сфер буття та свідомості людини, етносу, нації й держави, одначе не як сума автономних пізнань, а як цілісна система, де всі предмети постійно взаємодіють і взаємовпливають... Зігноруй що-небудь – і організм національного феномену неповний і скалічений, отже... приречений!..

Тому потрібна структура аналітично-дослідного пізнання й об'єктивно-суб'єктивного, інтелектуально-душевного проникнення в широти, глибини, висоти цілісного феномену в світлі комплексних методів пізнання та емоційно-розумового сприйняття й органічного співпереживання, усвідомлення своєї причетності до еволюції й долі світу, нації як своєї долі та власної ролі.

Розум (інтелект) диференціює, а серце гармонізує. Звідси – любов і ненависть: любов у ставленні до людей та явищ (проблем) природного й соціокультурного світу і відчуження, байдужість до них як до антисвіту. Міра розвитку і міра культури, етики й естетики – міра людяності, образно-символічний вияв якої – мова. Як утілення пам'яті історії й етнонаціональної ідеї...

Автор осяжного п'ятитомника «Сто літ – сто доріг...» розкриває своє життя через визрівання ідеї, концепції та створення структури Науково-дослідного інституту українознавства, який він організував та багато років очолював. Відповідно до цього – композиція твору: центром інтелектуально-душевного співпереживання стають реалії власної долі, дороги до мети – ідеалу, але від центру, як від сонця, ідуть промені, які виявляють усі сфери національної еволюції, перемог і поразок українського народу, причини його еволюційно-революційного поступу.

Тому в п'ятитомнику – непослабна увага до історії українства від його зародження, тому проспівано гімни революціям – від 1918-20 років до сту-

дентської, помаранчевої та революції гідності, тому кинуто прискіпливий погляд на найновіші сторінки сучасності, згадано свої виступи в університетах Канади, Австралії, США, Іспанії, Франції, Великої Британії, Німеччини, Китаю, Японії, Індії, а також те, про що йшлося в багатьох (понад дві тисячі!) лекціях під егідою товариства «Знання».

Зважаючи на європейський рівень досліджень і пропаганди української національної та світової гуманістичної літератури й культури 1991 року міжнародне журі присудило Петрові Кононенку премію імені Г.-Г. Гердера, а біографічні інститути США і Великої Британії визнали видатного українця людиною року та людиною ХХ ст.

П'ятитомник «Сто літ – сто доріг...» постійно співвідносяться з минулим, навіть із далеким минулим, але вони концепційно полемічні, системні та цілісні й усім пафосом аналітичних прогнозів, любові спрямовані в майбутнє, сповнені глибокої віри в здійснення Україною історично визначеної великої місії.

Микола СЛАВИНСЬКИЙ,
лауреат Міжнародної премії імені Володимира Винниченка

Подаємо уривок із шостого тому спогадів і роздумів, який, на жаль, не встиг завершити незабутній Петро Кононенко. Його рукописні матеріали нині готуються до друку.

Гримить, біснується Третя світова війна, знову Україна в огні: палають міста і села, гинуть тисячі людей та культурно-мистецьких осередків, поза межами рідної землі вимушено опинилися понад 10 мільйонів громадян, у російській окупації – сотні тисяч квадратних кілометрів території, де агресори лютують в загарбницькому терорі, звідки вивезено в рабство тисячі знедолених дітей... Їх муштрують, як у минулому потурчених яничар...

Природно, що всі помисли, фізичні й духовні ресурси та сили українська нація віддає збройній перемозі в ім'я свободи, суверенітету соборної держави, розгрому кровожерного агресора – імперської Росії – оплоту всепланетної реакції й неонацизму, бо в глобальному часопросторі вирішується доля і майбутнє, роль і місія не лише України – питомої клітини вселюдства, а й усієї Європи та всесвітньої цивілізаційно-культурної системи, навіть буття самої підсонячної планети Землі. У вирішальному двобої зійшлися Схід і Захід – феномени світу й антисвіту, гуманізму й антигуманізму, розвою й занепаду, культури й антикультури, отже, життя і смерті...

Україна розбудила напівсонний світ, об'єднала сили і волю волелюбних націй та культур. ЄС і ООН у резолюціях зазначили, що Росія – агресор і

спонсор тероризму та призвідця кривавих воєн – і нарешті стали союзниками України у критеріальному збройному двобої з російським ордизмомрашизмом із нацистською підосновою...

Мільйони творців матеріальної та духовної культури об'єдналися проти уособлення зла. Іноземні фахівці й дипломати поглибили аналітику й зазначили: на відбудову лише Харкова потрібно 8 мільярдів доларів, а України – 4000 мільярдів. Однак гостро постала проблема: економіку, фінанси, аграрного й промислового виробництва можна знизити або піднести в лічені місяці чи роки, а як організувати духовно-культурний поступ мільйонів людей – киян і харків'ян, чернігівців, львів'ян і херсонців, Маріуполя, Азовсталі, Бородянки, Умані й Бахмута, доленосного Запоріжжя...

У мільйонів – найпекучіші рани в свідомості й душах, бо зазнала тортур імунна система, світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння; зазнають деформації, а то й виродження людські серця. Воно, це виродження, – й від своїх олігархів, корупціонерів і продажних колаборантів, від «отців» ворожої Україні церкви Московського патріархату, яким чужі й непотрібні ні українці, ні Україна: знавісніло марять про повернення СРСР і кривавооблудного сатанізму.

Потрібен еліксир воскресіння й відродження отруюваних століттями самодостатніх, самосвідомих, суверенних, патріотичних, людяних лицарів правди й свободи, звитяжних воїнів за рідну землю та рідну націю.

І на відродження сущих і нових генерацій потрібні не роки, а десятки, а то й століття! Що стане генератором необхідних трансформацій? Спосіб життя, матеріально-технологічна база? Обов'язково! Одначе в організмі людини й нації в єдності взаємодіють енергосистеми буття і свідомість, як у тілі мозок (інтелект) і серце (душа)! Отже, роль історії? Вона викривлена, як іржаве колесо. Державна система? Її ще потрібно створити, а хто вони, ті творці-реформатори? Політика? Архіважлива, але «політика – діло сьогоденне, а поезія вічна!» (Ліна Костенко). А як же наука? Микола Костомаров наголошував: віками найпершою йде поезія, а слідом – наука.

Поезія... А що воно – поезія? Фольклорні й академічні віршовані твори? І вони! Та поезія – не в сумі окремих текстів, вироблених рафінованим мозком одиниць. Поезія – дух поколінь цілого народу в цілісному процесі їхньої еволюції, отже – магнетична система, симфонія універсально-існуючого феномену свідомості, що органічно втілює характер універсальної природи буття.

Тому коли полум'я розвивається з іскри, так і життя – це рух і розвиток, еволюційно-революційні зміни й розвій від найнижчих стадій природи до найвищих: від амеби до людини. І при цьому поступ відбувається там, де «мертва природа» («матерія») трансформується в «живу».

Віками точаться схоластичні дискусії: що перше: яйце чи курка? Адепти стану стабілізації: все має бути, як в консервній посудині!.. Та консерви

корисні, але, як і мальовані квіти, не здатні на рух – навіть на продовження роду... Потрібен магічний кристал постійного воскресіння й відродження! Вогонь в образі духу – генератора поступу. Таким генератором – «магічним кристалом» і стає поезія: голос життя, універсум, в якому органно звучить хор – дух природи, а солістами постають мудрість і краса – символи довершеності в світі світобудови й людини... А феноменальним універсумом – слово.

Слово... Для мільйонів людиноподібних істот слово – означення чогось існуючого: воно одномірне й однозначне. Та ще в сиву давнину єгиптяни, англійці й укри (коровичі) сонце вважали феноменом мудрості, «світового розуму», а від цього символічно множилися поняття «сонячного»: і неба, й дня, поля й Дніпра, мрії й любові, щасливої долі, усмішки й щирої людяності...

Кожне слово – символ і предметності (вербальна мова), і універсальної багатозначності, має зміст і форму, текст і підтекст.

Слово – Бог-Творець: воно не тільки відображає сутність об'єктивно існуючого світу, а творить інший – паралельний реальному, свій суб'єктивно створений світ; та й самого Бога: видимим раніше невидимого явило вселюдству слово. Тож і наслідок: мова, звуки «знать, од Бога ідуть меж люди!» (Тарас Шевченко).

Бог невидимий, та він завжди, скрізь і в усьому, він всюдисущий і в різних народів – свій, етнонаціональний, універсально символізований. Природно, що: на стоянці – збудованому на березі річки архітектурному ансамблі – чотирикутне розміщення житлово-оборонних стін, а посередині – вівтар для моління; стіни були розмальовані квітами, деревами, тваринами, а в центрі – образ жінки-матері. Знаменно, що в кістяку мамонта була «співаюча» музична пластина. Так засобами архітектоніки плем'я говорило, співало й музичило зі світом!

Текли епохи скіфів, сарматів, масового переселення рас і племен, змінювалися, кристалізувались обставини – змінювалася й мова. Універсумом стала мова слова – мова духовної взаємодії зі світом... Наші прапращури створили понад 200 тисяч шедеврів-казок і приказок, пісень і музично-хорових священних дійств, театральних вернісажів, реалістичних, романтичних та фантастичних феєрій, молитов, сповідей, космогонічних видінь, гімнів і плачів, мрій і пророцтв, зокрема видінь спілкування з Богом!

Мовний поетичний шедевр – «Велесова книга» – постав епохальним відкриттям феноменальної природи, характеру, долі народу в його обох сферах: буття і свідомості... За умов доленосного піднесення національно-визвольної революції опублікована 1918 року «Велесова книга» засяяла, мов історико-філософський літопис історичної пам'яті й національної ідеї, а також – що особливо важливо! – як поетично-педагогічне Євангеліє: могутнє, домінуюче в обширах часопростору плем'я укрів (коровичів-велесовців) підпало розпаду єдності, зазнало деформації свідомості й волі,

закономірно опинилося в окупації завойовників-сусідів. І так потерпали в рабстві півтори тисячі років! Та відродилося усвідомлення гідності й честі, осмислення причин трагічного падіння, й почався процес самопізнання, відкрилися рецидиви загострюваної хвороби самогубства: втрата єдності й піклування за домінанту своєї віри (байдуже спостерігали й мирилися, коли окупанти привласнювали землю й утверджували своїх богів і героїв, нав'язували чужу мову, від чого труїлося почуття самоідентифікації...

Процес самоусвідомлення воскресив дух свободи, суверенітету й соборності: укри об'єдналися, повстали й перемогли окупантів та відвоювали свою землю (бо та земля – то земля наша на віки!) Магічними кристалами перемоги стали воїни-патріоти, доленосною зброєю яких були своя віра й своє слово!

Леся Українка на грані протистояння азійсько-ординської і європейсько-гуманістичної цивілізаційно-культурних систем мріяла, щоб слово було, мов «гострий безжалісний меч – той, що здіймав вражі голови з плеч», але кувала його не з металу, а зі слова, творила неперевершений світовий шедевр – «Лісову пісню»! Відповідно до історичної ретроспективи боги в ньому (лісі) язичницькі, питомо природні, а ліс – феномен цілісної спільноти, в якій життєдіють люди і звірі, дерева і квіти, істоти реального соціуму – дядько Лев, Лукаш, Килина і її мати, а також фантастичні: Мавка – кохана Лукаша та ще мавки, водяник, «той, що в скалі сидить», душі покійних, ціла армія злиднів... І всі вони взаємопов'язані, уособлені й символічно споріднені, спраглі особистих інтересів і синхронно співмірні духом та долею, бо в них усіх одна мати-природа... Всі вони знають її суворі випробування, умови зимової загрози навіть існуванню, та живуть чародійним чеканням й інстинктивною вірою в неминучість приходу весни... Зима розлучає Мавку та Лукаша, та повіють теплосяйні вітри, зацвітуть проліски – і відродяться їхні душі: Мавка жагуче проситиме Лукаша заспівати й заграти на сопілці раніше виконувані мелодії!

Класики української літератури Іван Франко, Леся Українка, Олександр Олесь, Василь Стефаник, істинний гуманіст Михайло Коцюбинський, як Божі апостоли, збагачували людство полум'яною любов'ю до життя, миру й свободи, до людей – і реальних, життєрадісних, і навіть тих, що стали «тінями забутих предків», утверджували: світобудова – одна і єдина, в ній люди народжуються для щастя, як птахи для лету, і вселюдство – спільнота, а мистецтво – поезія! – має творити «лісові пісні», що постають паралельними світами для існуючого об'єктивно. Модератором симфонічного багатоголосся ставав творець-універсум – українське слово...

Воно лунало на фронтах Другої світової війни, коли Україна горіла ще в пекельному вогні, коли не тільки гітлерівський, а й сталінський нацизм тотально тероризував її й планував знищити та змити з карти планети навіть саме найменння «Україна» та «українці».

Згодом Олесь Гончар контроверсійно проголосив: «Дякую Богу, що дав мені змогу народитися українцем!», а вустами героїв своїх романів ословив квінтесенцію почуттів, помислів, прагнень до пізнання правди пережитого, болісних вимог утвердження нового життя, дозріваючи до осмислення стану і перспектив розвитку: «Чи так жив? Чи так живу? Чи так всі ми, люди, живемо?!» – катується герой «Тронки» – вчорашній бойовий офіцер, а Микола Баглай із роману «Собор» – робітник заводу й реставратор козацького собору, ознайомившись в Індії з духовно-культурним розвоєм, сформулює вердикт: «Бережімо собори людських душ!».

Прокремлівські київські баскаки піддадуть Олеся Гончара тотальному терору. Усунуть з поста голови Спілки письменників України, та історична еволюція посміється з них, забуде імена тимчасових кріслословласників...

Шістдесятники стали легіоном інноваційного руху: і якщо Павло Тичина творив геніальну епопею «Сковорода», а Олександр Довженко «Зачарована Десну», то Ліна Костенко – романи «Маруся Чурай» і «Берестечко», в яких у шатах минулого вивищувалися проблеми мистецтва і влади; Іван Драч плекав не лише збірку «Соняшник» (співзвучну з «Сонячними кларнетами» П. Тичини), а й збірки «Корінь і крона», «Сонце і слово», а також «Криницю для спраглих», де постає народ і в його величі та красі, і в його самозанедбаності та навіть самогубстві і то тому, що втрачено вольову енергію самоідентифікації, що прищепилася психоідеологічна схильність миритися з рабським становищем та покладати вину на Бога й на зовнішніх недругів, не виявляючи належної гідності й мирячись із лакейством, не осягаючи своєї вини за сповзання в прірву, за гірку правду, що українцям не потрібно шукати ворогів: найбільшим ворогом українського народу є сам український народ... Отож Борис Олійник чітко сформулював: «Коб не було рабів, то не було б тиранів!», а збірка поезій шістдесятника Леоніда Горлача «Обрії душі» зачинається провідницькою концепцією: «В собі раба убий!», тобто почни з самовоскресіння!..

Літературний ЧЕРНІГІВ Спогади

ТРИ ЗУСТРІЧІ З ГРИГОРОМ ТЮТЮННИКОМ

Ми є його сучасниками. Іще за життя Григора Тютюнника я, студент університету, усвідомлював великість його. Тому непростимим гріхом своїм вважаю те, що у березні 1980 року не провів його на довічний спочинок під шелесткі акації Байкового цвинтаря. Я тоді практикувався у кіровоградській молодіжній газеті й законослухняно вислуговував собі майбутнє робоче місце. Може, це з погляду двадцятирічної давності є перебільшенням, але я хочу сьогодні саме так оцінювати тодішні дії. Через місяць, по закінченні практики, коли Інгул вперше і, певно, востаннє в цьому столітті спробував показати своє історичне обличчя, розвівши так просторо береги, що батюшки Кафедрального собору на правому березі й секретарі обкому компартії на лівому мусили на роботу брести по коліна в каламутній воді, я був далеко від повені, у столиці, і в перший же день пішов сумувати й каятись на Байковий цвинтар. Кажу так, не заради гучності фрази, а як один із багатьох і багатьох, зачарованих Тютюнниковим словом. Цей пафос буде до лиця навіть тим, хто жодного разу в житті не бачив, і не чув живого Тютюнника. Варто було лишень прочитати одне-два його оповідання. Я ж не соромлюся пафосу, бо доля подарувала мені три зустрічі із Григором Тютюнником.

Його слово я відкрив для себе без якоїсь сторонньої підказки. На першому курсі журналістського факультету. Йому залишалося жити всього чотири роки, він був автором уже чотирьох книжок прози, але мені, двадцятидворічному, ім'я сущого Тютюнника нічого не говорило.

Я вже давно перестав писати вірші (ще на першому році флотської служби, коли з бездонно голубого й сонячного Середземного моря відправив у тетіївську «районку» ностальгійного сонета про осінь), я вже знав, що хочу писати прозу, але, проживши дитинство і юність в українському селі, з подивом виявив, що не знаю мови. Точніше – знаю її дуже погано. Вона в мене бідна, затерта, пісна і безбарвна. І я кинувся читати книжки, які відкривали мені розмаїття, запахущість нашої малознаної мови. Книжки я купував у магазинах, аби можна було в них, власних, писати, робити помітки – цього я собі ніколи не дозволяв у бібліотечних, та й бібліотечні треба було здавати. А мені хотілося мати книжки улюблених письменників при собі завжди. Про те, скільки я під кутом зору збагачення української лексики прочитав книжок і яких авторів (сучасних, класиків, українських, зарубіжних у

Пам'ятник Григору Тютюннику

бароково-претензійних перекладах), можна було б розповідати годинами. Але змушений зупинитись на тому моменті, коли з прилавка столичної книгарні мені сяйнула тоненька з м'якою палітуркою книжка оповідань Григора Тютюнника «Крайнебо». Сяйнула голубизною річечки і фіолетовими коніками на обкладинці, а ще, звичайно, нечутим мною досі, але таким світлим, таким красивим словом – «крайнебо». Тютюнника-поета я знав зі шкільної парти, бо в пору писання віршів числився у райцентрівській книгарні чи не найактивнішим покупцем поетичних збірок (купував винятково поезію, так само сліпо, без сторонньої підказки) і там же придбав перший з двох томів Григорія Тютюнника. Другий том з романом «Вир» мене тоді не цікавив. Але тепер, взявши до рук «Крайнебо» і розгорнувши навздогад якусь сторінку, я одразу зрозумів – це не той, з вишневопалітурної книжки, Тютюнник. Мине небагато часу, і старшого Тютюнника я читатиму й вивчатиму самотужки, так само захоплено, запоєм, задовго до нудного й академічно-програмного вивчення в університетському курсі історії української радянської літератури. Отож із «Крайнеба», яке я возив на Смоленщину в перше своє студзагонівське літо і яке перечитував у вимушених, за відсутності бетону чи цегли, перервах, почалося моє знайомство із творчістю молодшого Тютюнника.

А ще добре пам'ятається, як я натрапив у книгарні «Знахідка» (була колись така, навпроти кінотеатру «Київ») на цілі стоси уціненої до 15 копійок любовно, з поліграфічним і художницьким смаком виданої 1966 року його першої книжки оповідань «Зав'язь» – десь завалялася на видавничих чи книготорговельних складах перлина української літератури середини XX століття. Я брав пачками і роздавав друзям та знайомим. Було це вже на третьому курсі, коли я перечитав чи не все, видане Тютюнником в Українській РСР і Москві, коли чекав кожної наступної публікації його оповідань у журналах, переважно у «Вітчизні», було це вже тоді, коли мені стало образливо за те, що його книжка уціненою лежить без потреби в центрі української столиці.

Саме на той час і припадає моя перша зустріч із Григором Тютюнником.

Кожне покоління студентів головного українського університету (зараз університетів стало так багато, що знівелювалося саме значення цього слова, його магічний, як на мене, зміст), зокрема філологічного факультету та факультету журналістики,

може пригадати свою літературну студію. «Шістдесятники», скажімо, всюди пишуть про університетську літстудію СІЧ (студія імені Чумака). За мого буття такої не існувало. Часом ми ходили на літстудію філологів, що носила ім'я Максима Рильського, керував якою доцент філфаку Микола Дубина, волинянин, західняк, а тому активний борець з українським буржуазним націоналізмом, автор в'язки злобливих книжок та статей про діяльність «бандерівських зарізяк» (нині він про все те пише навспак). Засідання студії були нам, журналістам, нуднуваті, з характерним для філологів длубанням в теорії, виражальних засобах і т. п. Запам'яталися мовчазні появи визнаного серед пишучої студентської братії поета Василя Осадчого, автора надрукованої в «Молоді» книжки «Дубовий пагін» (видання студентом книжки тоді було явищем рідкісним), в обов'язковому супроводі мого однокурсника – поета Михайла Василенка (вони потоваришували іще на «робітфаку», підготовчому відділенні); запам'яталось бурхливе обговорення віршів Оксани Забужко, студентки філософського факультету, яка трохи осібно трималась у гурті філологів і журналістів, осібно і гонорово; запам'яталася зустріч із поетом і прозаїком Василем Сологубом, автором виданого тоді роману «Полинове причастя», уривок з якого він читав не для обговорення, звичайно, а ми його тихо жаліли...

На факультеті журналістики зацікавлені літературою протягом п'ятиріччя (1975-1980) збиралися то під крилом доброї пам'яті російського філолога Миколи Дем'яновича Хмелюка, то на кафедрі українського літературознавства, де студію вів Юрій Семенович Бурляй, мило прозваний студентами Дефініцією за надмірне вживання цього іншомовного терміна. Факультет випускав широкоформатну, метрів до десяти завдовжки, стінну газету «Слово-зброя», в якій завжди вистачало місця для поетичних експериментів Івана Покотила, Ігоря Римарука, Наталки Матюх, Леоніда Кльоца, Тараса Унгуряна, Олени Матушек, Олександра Вертіля, Віталія Журавського, Михайла Василенка, Олександра Михайлюти, Катерини Пасічної, Леоніда Пухного та багатьох інших, сьогодні зрілих і несправедливо малознаних поетів (музи, як відомо, нині в резерваціях). Чи не на кожне засідання літстудії ми запрошували відомих київських письменників Євгена Гуцала, Дмитра Косарика, Бориса Олійника... Організовували зустрічі переважно самі студенти, і ось я тоді узявся привести в жовтий корпус університету на Шевченковому бульварі Миколу Кравчука і Григора Тютюнника. Із земляком (Тетіїв на Київщині) Миколою Кравчуком я вже був добре знайомий, десь перед тим почалося наше довголітнє, донині, листування, і телефонного дзвінка виявилось достатньо, аби покликати Миколу Івановича на цікаве не тільки для нас, а й, виявляється, для нього самого («давно не спілкувався із студентською молоддю, та ще й університетською»), знайомство. Ми вибрали жовтневий будень, і тепер мені належало йти запрошувати Тютюнника.

Будинок на Раєвського знайти було нескладно. Я натиснув раз на кнопку електродзвінка і довго чекав, затамувавши подих, що за дверима пролунають кроки. Але ніхто не обізвався. Пам'ятаючи, що Григір Михайлович перебуває на творчій роботі, мені було совісно натискувати кнопку вдруге, а то й кілька разів,

як роблять у подібних випадках. «Прийду завтра, – подумав, – навідаюся сюди по дорозі з гуртожитку на лекційні заняття». І, втішений придуманим, я став спускатися донизу вузькими сходами. Назустріч мені піднімався втомлено, з опущеною головою високий чоловік у довгому сивому плащі нарозхрист, поміж стрихлями якого видніла біла сорочка із зав'язаною навключки вузенькою чорною стрічкою. Тютюнника доти в житті я ніколи не бачив, і ось явився він мені майже таким, яким художник зобразив його на форзаці першої новелістичної книжки. Я назвався студентом факультету журналістики і додав, що маю намір запросити... «А хто Вас до мене направив?» – запитав він холодно, як мені здалося, з недовірою в голосі. «Адресу Вашу я взяв у Кравчука Миколи Івановича...». Він не помінявся на обличчі, а так само холодно промовив: «То заходьте до хати». Провівши мене в дальню кімнату, посадив на ослінчику, а сам, вибачившись, пішов на кухню. Курив. Я мав час роззирнутись доокіл. Запам'яталась картина, очевидно, якогось самодіяльного художника (інтер'єр селянської хати з дорідною паляницею на столі), та ще портрет брата Григорія, обрамлений рушником на покутті. Тютюнник курив. Я, некурящий, чув приємний запах диму, а ще глухий кашель з кухні. Та пауза була такою довгою, що мені аж ставало незручно самому, в чужій кімнаті. Тютюнник зайшов, вибачився, що змусив чекати, а потім сів навпроти. Зажура не сходила з його обличчя. Він помовчав іще трохи, а тоді підвів голову і мовив довірливо, огортаючи мене своїм сумним поглядом: «Ви знаєте, що мене на вашому факультеті не люблять?» – «Не люблять? – невпопад перепитав я. І тут же похопився: – Це неправда. Вас люблять, Ваші книжки читають...» – «Це я про викладачів ваших...» – перебив мене Тютюнник. «А що викладачі? Студенти Вас хочуть бачити, Григоре Михайловичу...». І тоді розмова пішла жвавіше. Тютюнник більше запитував: про Тетіїв, у якому він бував не раз, про моїх студентських товаришів (звідки? чи багато сільських? про що пишуть?)... І в кінці непевно, але таки пообіцяв, що прийде на зустріч, уточнив дату, аудиторію про всяк випадок. «Перед тим подзвоніть мені іще раз додому», – попросив на прощання.

За два дні до зустрічі, коли вже тиждень висіло біля деканату оголошення про прихід Тютюнника й Кравчука на нашу літстудію, коли в мене вже час од часу затерпало всередині від думки, що щось може перешкодити зустрічі, про яку мене перепитували студенти не тільки нашого курсу, а й філфаку, я в передчутті чогось недоброго боязко зняв важку й холодну трубку вуличного телефону-автомата, вставив у щілину дві копійки й накрутив шестизначний номер. «Григора Михайловича немає в Києві, – здивовано відповів на моє запитання жіночий голос. – Він тиждень тому поїхав на Сулу». Я не знав, як реагувати в такій ситуації. І не встиг сказати «до побачення», як у трубці запікало...

Удруге Тютюнника я бачив на творчому вечорі Миколи Вінграновського. О, ті поетичні вечори кінця сімдесятих у просторому актовому залі республіканського Будинку художника! Якби у мене були тільки вони в тому скоминущому п'ятирічному столичному бутті, то тільки заради них варто було йти навчатися саме

до київського вузу. Так я думаю зараз, на відстані двадцяти літ від тих незабутніх подій. Скількох моїх ровесників вони окрилили!.. Мені вдалося потрапити на три таких творчих вечори: Івана Драча, Дмитра Павличка й Миколи Вінграновського. Чи, може, тільки ці запам'яталися? Та так запам'яталися, що я й досі чую голоси зі сцени, запитання й окремі, влучні, незвичні, часто дотепні, відповіді на ті запитання. П'ятдесятирічний Павличко на розмову прийшов у чорному вельветовому костюмі, тоді супермодному, легенький, моторний, як хлопчак, навіть великі залисини не псували його молодечого вигляду. Після прочитання кількох юначо-рвійних поезій йому надійшла із залу записка: поділіться секретом, як Вам, мовляв, удалося зберегти не тільки творчу, а й фізичну молодість? Чогось думалось, що ось він почне переконувати: треба щоранку займатися фіззарядкою, бігати на стадіоні, плавати в басейні... Та він, не роздумуючи, вистрелив: «Ніяких секретів – треба їсти червоні буряки». Вінграновського молода шанувальниця таланту наївно запитала: «У Ваших віршів, присвячених жінкам, є конкретні прототипи?» – «Ні, – серйозно, без краплі іронії відповів поет. – Не було ніяких жінок. То все видумано». Зал в такі моменти вибухав щирими оплесками.

На Вінграновського запрошення у Спілці спритні мої університетські друзі дістали в передні ряди і, повсідавшись, ми тільки й крутили головами: там он той відомий, а там он та... Ми чамріли від щастя бути серед письменників, творчість яких вивчали за вузівською програмою, книжки яких купували й сперечались про них на спільній студентській кухні в гуртожитку! Але я не бачив нікого, бо впізнав через два ряди трохи зліва від себе Григора Тютюнника. Я сидів до нього так близько, що навіть голос його часом чув: глухий, глибинний – чи від застуди, чи від курива. Поруч із ним сиділа жінка, і він щоразу нахилявся до неї, коли хотів щось сказати.

А Вінграновський читав вірші. Як він читав! І чи вміє так досі? То було якесь запекле читання. «Цю жінку я люблю. Така моя печаль. Така моя тривога і турбота. У страсі скінчив ніч і в страсі день почав. Від страху і до страху ця любота». Кожну фразу, кожне значуще слово він чеканив міцно стисненим кулаком, його очі горіли, він був увесь такий напружений, що, здавалось, не витримає, вибухне. «Вас так ніхто не любить. Я один. Я вас люблю, як проклятий. До смерті». І зал весь був напружений, і солодко нило всередині від його пристрасних і щемливих зізнань, від його то елегійних, то гучних інтонацій, від уміння поєднувати земні слова у високі образи, несподівано гармонійні – до магічності... «Я вас люблю, як сіль свою Сиваш, як ліс у грудні свій листок останній». Зал укотре загримів аплодисментами, і в цю мить з місця підвівся Григір. За віршами Вінграновського я про нього забув. І тепер захоплено дивився, як Тютюнник стоячи аплодує. Один на весь зал. Я знав, що він аплодує цьому останньому у вірші рядку: «Як ліс у грудні свій листок останній». Де, в які віки, в якій літературі сказано глибше й зриміше про любов? Мені уявився наш голий чорностовбурний ліс на Шкурниковому хуторі, над яким пролітають уже перші несміливі сніжинки, осиротілі дуби у безлюдному світі і той єдиний тріпотливий на холодному вітрі листочок, що найпізніше зродився і з ос-

танніх сил тримається лісу. Чи не такими є наша пам'ять, наша зачучверіла гідність, наше неперебутнє слово – як той листочок?

Тютюнник був неперевершеним майстром деталі в художньому творі. Настільки великим, що єдиний у переповненому залі мав право стоячи аплодувати тому рядкові.

Востаннє я бачив Григора Тютюнника на його творчому вечорі. Відбувався він у голубому залі Спілки письменників. Ми, студенти, заздалегідь передбачали, що в залі буде тісно, тому позаймали місця задовго до початку. Треба сказати, що цього літературного Григорового звіту-зустрічі чекали всі з нетерпінням, адже він був чи не першим (а згодом виявилося – єдиним) у спілчанських стінах. Багато хто з керівників Спілки Григора Тютюнника не любив за його непередбачувану поведінку. Адже він дозволяв собі вголос сказати те, про що інші шепталися за плечима. Нерідко різко й непоштиво сказати. Проте саме за це його любили інші, їх було більше, набагато більше, – любили за правду, на яку самі були не здатні. Власне це й засвідчив той творчий звіт, коли місць у голубому залі не те що сидячих бракувало – стояти ніде було. Згодом про це скаже хтось із письменників в обговоренні Тютюнникової прози, здається, Анатолій Хорунжий: ось воно, свідчення того, як у нас знають і шанують письменника; коли, хто в цьому залі збирав стільки читачів, запорожців (двері зали були розчинені навстіж, а люд товпився за порогом, у коридорі аж до сходів)? Не збирав ніхто. Григір Тютюнник читав тоді ще не друкований уривок з нової повісті «Житіє Артема Безвіконного». Ця повість так і залишилася недописаною, а майже все, що я тоді почув з уст письменника, після смерті надрукує «Літературна Україна».

Багато написано про те, як Тютюнник розповідав напам'ять свої прозові твори. Тут він читав. Читав повільно, ясно озвучуючи кожне слово, люблячи його – і зал ціпенів у німому напруженні, боячись бодай одне слово пропустити. Після кожної вдалої, посипаної іронією, фрази письменник одривався од письма, злітав чорний буйний чуб над його чолом, і Григір наївно-дитинним поглядом окидав слухачів, чекаючи реакції. А слухачі то усміхалися, то щиро заходилися сміхом, то затамовували подих... І чекали фрази наступної, і втішалися довершеністю, і щиро шкодували, коли в читанні було поставлено крапку. Головував на творчому вечорі сивенький уже, лагідноголосий Михайло Стельмах, зізнавався в побратимстві, говорив про високий талант запальний Олександр Сизоненко, багато мовилось про замовчування Тютюнника, про потребу належного поцінування самобутнього прозаїка...

...В останніх числах березня 80-го я розпитав у п'яненьких дядьків – працівників цвинтаря – дорогу до могили письменника, довго шукав її, чвакаючи у глевкій, розмерзлій глині сходженими до краю флотськими черевиками, а як знайшов, то очі заснувало сльозами, і я майже навмання поклав на ще не обгороджений, обкладений хвойними вінками горбик землі пучок торішнього, почорнілого за зиму деревію.

Спогад уперше надрукований у березні 2000-го року у кіровоградській обласній газеті «Народне слово».

Василь БОНДАР

Літературний ЧЕРНІГІВ Ювілеї

До 80-річчя з дня народження надзвичайно скромного поета

БЕЗ ВАС БИ СТАВ Я ПЕРЕКОТИПОЛЕМ

КУШНІРЕНКО
МИХАЙЛО ІЛЛІЧ
(МИЛІЧ КОСТЯНТИН)
6 листопада 1944 – 20 грудня 2017

Нинішній Костянтин Миліч... Під таким псевдонімом вийшла у світ його єдина поетична книжечка «Не дай забути». Хоча й справжнє прізвище не було сховане, тож для нас залишається навіки не розгаданою таємницею, навіщо він це зробив? Заховатися – не заховався, заплутати сліди – не заплутав... Як на мене, лише поставив печатку на своїх безконечних ваганнях-сумнівах: чи гідне воно показу людям, оте написане? Чи варте уваги?

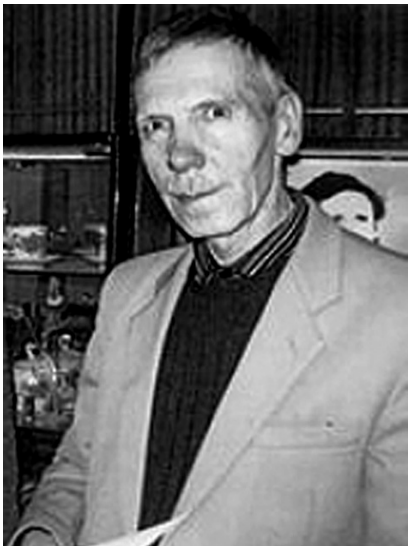

Відразу скажу: і гідне, і варте.

А що сумнівався, так то й не так погано, коли людина відчуває велику відповідальність за мовлене слово. А за писане – й поготів!

Ні, не даю забути, друже... І собі в першу чергу.

Десь через два-три роки після виходу першої своєї книжки ти, при нашій нечастій зустрічі в Чернігові, якось несміливо зізнався:

– Оце хочу підготувати ще одну, – і якось ніби винувато, характерно лише для нього, уточнив, – збірку...

– Так давай, – зразу ж ухопився я.

– А проредагуєш? – іще тихіше запитав Михайло.

– І передмову напишу, якщо хочеш... Тільки збирай швидше... У тебе ж є з чого...

– Є, – ще винуватіше усміхнувся Кушніренко. І, помовчавши, додав. – Як повернешся в Ніжин, обов'язково передай вітання Тамарі Дмитрівні Пінчук... Моїй шановній викладачці...

– Передам. Та ти не відкладай у довгий ящик із віршами. Вважай, що я вже почав писати передмову...

Так і не дочекався.

При наступних зустрічах Михайло тільки винувато усміхався:

– Та-а-а...

Півтора десятка років – тепер і того немає.

Ось такий він і залишився в пам'яті... Ледь-ледь усміхнений... Знічений і ніби винуватий... Хоча – в чому?

Не дай забути...

Дякувати Олександрові Олійнику (1940 р. н.), що хоч на це сподвигнув Кушніренка. Хоч якийсь слід залишився після поета... А то б... Наче й не жив...

А починав же... Дай Бог, усім таких поводирів... Павло Тичина (1891–1967), Максим Рильський (1895–1964)... Та й свої, ближчі... Завжди охоче б відгукнулися. Бо добре знали його вірші.

А в нього не вистачило сміливості...

А в нього не вистачило впевненості у своєму слові...

А він виважував-вигранював...

І заглиблювався...

І зізнавався – як самому собі:

Бандури дзвін і думи вікові
мені й понині чуються, мов долом
іде козацтво...
Роде мій, давно
без вас би став я перекотиполем,
якому навіть сліду не дано
лишити по собі...

І щиро дякував – як хотів би, щоб дякували йому:

Спасибі, стежко,
що на широкі вивела шляхи...

І не приховував радості – як від самого себе:

Розлогий світ, коли у нього входиш.
Злічити друзів пальців не стає.

І з гіркотою сумував – як сам на сам:

Та чи завжди, вчорашніх, їх знаходиш,
Коли біда удару завдає?

Хоч і розумів, що далеко не все від друзів залежить, тим більше – якщо вони знаходяться на значній відстані. І теж – по самісінькі вуха у своїх проблемах, болячках та негараздах.

Поезія не з усіх душ вилітає як ластівка у вранішнє небо.

Буває, й гусеничним трактором ледве виповзає – як із запаскудженого болота. А то й зав'язає в тому болоті по самісіньку маківку – ні продихнути, ані завзято чхнути, щоб хтось побажав здоров'я.

А воно ж...

Біля прядки баба Дарка,
А сама – у пісні десь.
На печі не дуже й парко,
Просто літо – рік увесь.

Отакі картинки з далекого холодного-голодного та воєнно-повоєнного дитинства і зігрівають пам'ять, що воно хоч таке було, і наводить на ще гіркіші роздуми, в яких, тільки й радості, що

Тупця в сон ягнятко біле,
Сльози злизує з щоки.

Поет знає ціну слова. Хоч нерідко й губиться в ньому. Розтає в почуттях. А тоді довго-довго не може нащупати: а чи ж є пульс?.. Чи ще живе те слово?

Ні, не легка то робота – мережити словами чистий аркуш паперу. Стома потами зійдеш, а він – як був чистим, так і залишився.

Тоді до інших поетів звертався. А що ж у них?

І потопав надовго. Розкошував у вправніших попередниках: по літстудії в Ніжинському педагогічному інституті імені Миколи Гоголя – передовсім.

Олекса Ющенко (1917–2008), Євген Гуцало (1937–1995), Віктор Вовк (1937–2007), Володимир Мордань (1937–2017), Леонід Горлач (1941 р. н.)... То було для нього святе...

Тоді відкидав у куток перо і довго не брався за нього... Читав, перечитував... Сперечався... Сам із собою – щоб ніхто не чув.

Ех, було б оте біле ягнятко, лизнуло б у щоку – наскільки б полегшало...

А так – де подінешся?..

І він дедалі частіше й глибше поринав у тугу. Приходив додому й поринав. Йому ніхто ніколи не заважав. Бо й сам не звик заважати. Самотність – найліпший друг. І найнадійніший – ніколи не зрадить.

Французький письменник-льотчик **Антуан де Сент-Екзюпері (1900–1944)** розмірковував:

«Туга – це коли прагнеш чогось, і сам не знаєш чого... Воно існує, це невідоме й бажане, але його не передати словом».

І правда, він майже не знаходив те слово... Одне-єдине, але точне.

Писав статті до газети, рецензії... Щоб розвіятись. І знайти хоч якусь віддушину.

І приходила поезія... Як Божа мати в храм...

Як і століття тому, але вже із зовсім іншими звуками. Новітніми!

Десь літак у вишині гуде,
Зріють думи віщі та прозорі.
І нема нічого більш ніде –
Тільки зорі й зорі...
Зорі й зорі...

Зрозуміє, мабуть, лише той, кому пощастило відчути в душі таке всеосяжно-мерехтливе переповнення.

І зовсім би забувся, розтанув сам у собі, але ж літак! Немов на тоненькій, невидимій ниточці підтягує до себе і веде за собою – у зоряну безмежність.

Ніщо не минає безслідно, а така краса – тим більше! Вона залишає по собі не стільки чіткий відбиток, як чудесне тло, на якому – одна повз одну – вузликами зірок зав'язуються твої найпрекрасніші мрії.

Але ж плин!.. Плин життя – нестримний. Не встигнеш намилуватися літом, а вже...

Пахнуть яблука осінні
І повітря лугове.
В золотому безгомінні
Літо бабине пливе.

І вмить за тоненьку павутинку хапаєшся, щоб пропливти разом із нею в далечінь. Не за золотистий промінець – як навесні, вслід за журавлями. Не за звуком літака – як улітку, над квітучим різнобарв'ям.

Ледве встигай перелаштовувати локатори своєї вразливо-чутливої душі.

Від роботи жара не спадає.

А так же хочеться довірливості! Щоб обговорити все це. Перелопатити... Робота – роботою, проте коли душа постійно говорить мовчки, яка радість у такому житті?

Ти уявляєш: цілий день – спекота,
Від неї навіть тінь напівжива.
А хлопці – в касках (хоч і зніме потай
Хтось на хвилинку).
Жартів бурова
Не визнава...

Тому й підсміювався, мабуть, частіше сам до себе, ніж на люди. Тому й здавалося іноді, що сам собі на умі.

А він і не заперечував. Знову підсміювався. Тиша – вона і є тиша. Хоч лусни від крику – так то суто твоє бачення.

А його зовсім інше намагнічувало.

А він і не збирався приховувати.

Зізнавався щиро-щиро.

Проймуся вітровим стогоном...
Чом клен ніби став безкрилим?
Стеле осінь під ноги нам
Листя, мов жовтий килим.

Бачите, не зовсім у ритм. Ніби провалюється місцями – чи стогін вітру так дихання забиває, що аж спотикається?

І тут же «Кладе на терези вартості Дні наші в ціні первісній». І приходить гіркота усвідомлення, що «Осінь дарує ясністю, Тільки ж, бува, запізно».

Але ж життя не закінчується!

Слава Богу, продовжується. Варто лише роздивитися пильніше.

Крають поле осіннє важкі лемеші.
Прохолодні й оманливі днини.
Журавлина печаль затаїлась в душі,
Мов туман між кущами тернини.

І з того туману враз воскресає прекрасна юність, коли «хмеліла від щастя... голова» і «Як фіалки, цвіли твої очі».

І знову гіркота розчарування – від усвідомлення:

Знаю: вернеться з вирію ключ журавлів,
Тільки наша весна – вже ніколи.

А що поробиш? Іншого – не дано.

Хоча й не так погано все, якщо подумати.

Зійде зерно колоссям на житнім лану,
Та нема рівноцінної плати
За літа, що, мов коні, летять в далину...
Не здогнати їх, ні, не здогнати!

От ніби ж і писалося про це!.. І не одним поетом... А хвилює.

І мимоволі задумуєшся: а від чого ж більше? Від самої поезії чи від того, що ти знаєш людину, яка цими рядками сповідувалася?

Жаль, далеко не все встиг сказати Михайло Кушніренко. Та й ні з ким, мабуть, так не відбувається, щоб вдавалося дотягнути лямку до кінця. Колись та й обірветься. І бринькне-хльосне по обличчю – хоч одним кінцем. Щоб защеміло наостанок.

Без щему поезія не народжується.

Видатний нідерландський художник **Вінсент Ван Ґог (1853–1890)**, хоч і прожив небагато, залишив нам своє зізнання – як зітхання:

«Ми витрачаємо все життя на несвідомі вправляння у мистецтві вираження думок за допомогою слів».

Гадаю, що до Михайла Кушніренка це дуже підходить, хоч він, либонь, і не був знайомий із цим висловом.

Та не словами ж єдиними, а й діями!
Та діями, мабуть, іще більше.
Просвітлення – як спалах блискавки.
Ідеш... Глянеш...

На гілках – сива-сива паморозь.
Берізко юна, не сивій.
Прокинься і мене запамороч
Жагучим поглядом з-під вій.

Та все ж наше життя – із поглядів! Усі витоки наших думок – звідти. Як і наші дороги, прагнення, дії. І не обов'язково самому безперервно мотатися туди-сюди. Якщо ти дружиш зі словом, воно приведе тебе, куди завгодно. Обов'язково! Навіть туди поверне, куди вже й стежина давним-давно заросла чортополохом.

Сила слова – неоціненна!

Я вернуся на оці заплави,
Де петляє стежка лугова
І беріз нахилених постави
Таємниче плесо відбива.

Сяду там, де заздрі не зурочать.
Хай гірке забудеться й сумне.
І липневі трави нашепочуть
Колискову пісню для мене.

Хочемо ми того чи ні, а людина завжди повертається в колискову пісню. Звідки окрилилась, там і спочиває.

Анатолій ШКУЛІПА

Літературний ЧЕРНІГІВ

Виставки з Чернігова за кордоном

СВІТЛИНИ: СПРИЙНЯТТЯ ВІЙНИ

Спостереження з фотовиставок у Європі

Десяту фотовиставку «Репортаж з оточеного міста Чернігова» відкрив 14 жовтня в режимі відео-зв'язку в німецькому місті Нойбранденбурзі.

А на попередню дивом виїхав під час ракетної атаки на Київ. 28 серпня відкривав особисто у місті Шверін в землі Мекленбург – Передня Померанія разом з міністром науки, культури і європейських справ пані Беттіною Мартін. Окрім німецької політичної еліти, на відкритті були присутні й багато українців, переважно жінок, які мають там свою громаду. І ті й інші розуміють, що таке сучасна росія і, чим можуть, допомагають Україні.

Виставка у Шверіні з фото Валентина Бобиря і моїми була розміщена в колишній в'язниці. Зараз це Державний центр документації жертв диктатури в Німеччині. Стіни пам'ятають тортури нацистської юстиції, радянські військові трибунали та слідства диктатури держбезпеки НДР.

Перша думка під час огляду колишньої в'язниці: «Символічно. Чернігів міг би опинитися в такій рашистській в'язниці, якби окупували орки навесні 2022 –го.». Цю думку я згодом повторив на відкритті виставки.

Фотовиставки «Репортаж з оточеного міста Чернігова», у підготовці яких взяли участь чернігівці Володимир Пилипенко і Олена Росстальна та Німецький історичний інститут у Варшаві, були показані у п'яти країнах. Серед них – Португалія, Туреччина, три – у різних локаціях Варшави, включаючи посольство Франції, а також на Мальті, в німецьких Лейпцигу, Єні та згаданих Шверіні й Нойбранденбурзі.

Зняті з 25 лютого 2022-го мої світлини зруйнованого Чернігова полетіли у світ через міжнародні агентства із 12 березня. На групових пересувних виставках «Україна: ціна свободи» п'ять світлин зруйнованого Чернігова були представлені з квітня 2022 року в Берліні (Німеччина), а також у Дубліні (Ірландія), у британському Лондоні (у Кінгстон-апон-Халлі), у Граці (Австрія), в Японії, Новій Зеландії...

Найголовніше спостереження: чим далі країни знаходяться від України – тим менше розуміння нашого болю і страждань у цій війні. І навпаки. Найкраще розуміють ті, хто поруч із нашими кордонами і українські громади в європейських країнах. Саме там друзям залишив і примірники журналу «Літературний Чернігів»...

На світлинах епізоди з виставок у Швеціні (Німеччина) та Варшаві (Польща).

Владислав САВЕНОК

Владиславу САВЕНКУ,
талановитому фотокореспонденту,
поету і прозаїку,
відповідальному секретарю журналу
«Літературний Чернігів» –

65!

Редколегія журналу щиро вітає свого колегу, невтомного працівника на ниві літератури і культури зі славним ювілеєм!

Світлих Вам буднів і свят, Владиславе Васильовичу, оптимізму, удачі у всіх Ваших шляхетних і вагомих починаннях, миру і добра.

Многая літа!

З роси і води!

Літературний ЧЕРНІГІВ Критика, рецензії

НА ВІСТРІ ЧАСУ І ПЕРА

Шкуліпа А. Г. Навстіж – як небеса: вірші, поеми. Ніжин : ФОП Лук'яненко В. В., ТПК «Орхідея», 2023. 406 с.

Естетичні зрушення у вітчизняній літературі 90-х років XX – початку XXI ст. – це потреба «зруйнувати Карфаген української провінційності» (Ю. Шевельов) та надати рідномовному мистецтву слова нового звучання – не ідеологічного, а естетичного, не примітивного, а високохудожнього, не провінційного, а світового.

Серед розбудовувачів нашої літератури, «руйнівників Карфагену української провінційності», помітне місце займає Анатолій Шкуліпа, популярний поет, прозаїк, драматург і публіцист «зі струнами, що не рвуться й не опускаються». Цю метафору я взяв із дарчого напису, автографа-перлинки незабутнього Павла Тичини на одній із його книжок, подарованих Леонідові Вишеславському: «Поетові зі струнами, що не рвуться й не опускаються. Правдивий звук і голос – о, як вони налаштовують людей на прекрасне!».

Анатолій Шкуліпа також належить до означеної когорти поетів. Першокласного тембру й сили голос придеснянського соловейка звучить органічно й природно у вітчизняній ліриці вже понад чотири десятиліття. З року в рік і від книжки до книжки зростає та міцніє хист творця, його читацька аудиторія невпинно розширюється. Не завжди в цьому версифікаційному альпінізмі Шкуліпи були тільки подолані вершини, як і не всяке сходження на Говерлу чи Еверест навіть професійних екстремалів обходиться без зупинок-перепочинів, погодних «сюрпризів», а то й без категоричних відмов невідь чому іти в гори.

Доля Анатолія Шкуліпи і в житті, і в літературі була нелегкою. Проте ніхто й ніколи з числа обдарованих від природи талантом особистостей не вибирав протоптані манівці чи широкі магістралі, які одразу ведуть до омріяної мети.

Нагадаю лише, що перша поетична збірка А. Шкуліпи «Звернення до радості» побачила світ у видавництві «Радянський письменник» (1983), коли авторові виповнилось 33 роки. Видання мало певний успіх, і поціновувачам письменства стало зрозуміло, що на літературному небосхилі України з'явилась нова зірка. Втім, раннім дебютом його книжку-первісток аж ніяк не назвеш, тим паче з огляду на сучасні реалії: нині кожен графоман може оприлюднити свої «шедеври» у першому-ліпшому приватному видавництві.

Анатолію ж судилося після закінчення восьмирічки в селі Охіньки на Прилуччині провчитися в Козелецькому зооветеринарному технікумі, відбувати строкову службу в групі радянських військ у Німеччині (м. Ратенов). І тільки після демобілізації з армії любов до літератури покликала юнака на навчання на філологічний факультет Ніжинського педінституту імені Миколи Гоголя, пройти «чистилище» його знаменитої літературної студії (1972–1976). «Ми дихали Україною і, хай що б там не було, писали вірші переважно рідною мовою, хоча й розуміли, що цим значно обмежуємо можливості реалізації своїх талантів», – згадував А. Шкуліпа студентську юність у книжці спогадів колишніх випускників гоголівського університету, присвяченій 200-літтю Ніжинської вищої школи.

Згодом була «дружня критика» на творчих нарадах в Ірпені, перші публікації у республіканській періодиці, обговорення поетичного доробку в Спілці письменників України, зрештою, тривалий час довелось чекати рецензування рукопису та його доопрацювання.

Друга збірка – «Право на взаємність» (1990), а надто третя – «Зірки над хрестами» (1993), що з'явилися в ідеологічно вільні часи, по суті стали продовженням першої, вмістивши ліричні твори, перед тим аж ніяк не допустимі: голод, репресії, зубожіння душ, вкорочення народної пам'яті, втрата національної гідності і гордості, Чорнобиль, поза яким чорна прірва небуття.

Незабаром з-під пера А. Шкуліпи вийшли поетичні і прозові книжки «Релігія кохання» (2002), соціально-психологічний роман «Будемо живі» (2004), драматична поема-легенда «І знов являється княжна» (2005), збірка вибраного «Навскрізь» (2006), збірка ліричних поезій «Отава» (2008), роман у віршах «Берест» (2011), художньо-публіцистична повість «Від Полісся до Алтаю, або Я – українка» (2012), художньо-публіцистичний нарис «Де гуляв козак Пручай» (2020), збірки віршів і поем «Озноб» (2019) та «Навпроти» (2022). Тематичне й жанрове

суголосся, правдивість і чесність, а подеколи й прямолінійність висловлювання, дошкульна іронія, всюдисущі сарказм і підтекст зумовлюють те, що кожна збірка чи книжка митця сприймається як *«озноб душі і мрій, озноб всього, що українським зветься»*. Як спроба докричатися, продертися крізь павутину пропутінських радіо- і телеефірів до збайдужілих співвітчизників, звихрити їхню самосвідомість.

І ось нова зустріч, яка обіцяє реципієнтові чимало інтелектуальної роботи над осмисленням прочитаного, а, зрештою, – естетичного задоволення, адже стежити за образною думкою поета є наукою найцікавішою. В анотації до видання зазначено: «Можна порадіти за автора, що з роками він залишається таким же щирим і натхненним, правдивим і небайдужим. Його душа – завжди навстіж... Воістину: навстіж – як небеса... І для зустрічі, і для зачарування мимовільного, та головне – для віддачі. Як і має бути в кожного українця, кому не байдужа доля цієї стражденної прабатьківської землі».

Назва книжки напрочуд оригінальна, сказати б, прислівникова. Між іншим, іще раз нагадаю, у поета вже була збірка вибраного «Навскрізь» з літерою «в» посередині слова. Ймовірно, автор, як людина надчутлива до кожної лексеми, а тим більше, до слова, винесеного в заголовок видання, вважав, що прийменник «в» заглиблює процес проникнення в душу всього того, що нас хвилює і що нам болить. Виходила в нього і збірка «Навпроти». Теж із літерою «в» посередині назви. Тому цілком закономірним стало й використання прислівника «Навстіж». «Але його мені виявилося замало, – зізнався автор. – Саме напросилося як уточнення до прислівника: що навстіж? Звісно, наша душа, А її ж не видно. Тому і в назві немає. Але ж як навстіж? Якщо душа, то тільки «як небеса». Однозначно! Вона така багатогранна, що ще писати й писати».

Отже, назва видання продиктована окремими рядками першої у збірці поезії «У невблаганнім вирі»: *«Віща душа народу / Навстіж – як небеса»*.

Нова збірка А. Шкуліпи «Навстіж – як небеса» є відчайдушним криком волаючого в пустелі. А якщо перефразувати Е. Хемінгвея – почуте поетом у ритмах доби, на вістрі часу калатання дзвону по кожному з нас.

Композиційно видання складається з переднього слова «А поле засівається...», яке написав лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Леонід Горлач, двох розділів – «Цвіркун замовк і наслуха» та «Під прицілом твоїх очей».

У передмові Л. Горлач зазначив, що майже «вся лірика у книжці наповнена роздумами про час, Україну, нелегку долю рідного села, що й без війни котилося до загину...Нова книжка відомого сучасного поета Анатолія Шкуліпи ще раз підтверджує, що він почувається своїм на безмежному полі сучасної української літератури».

Паралель «душа / небо» стає наскрізною вертикаллю, метафоричною віссю, навколо якої дедалі впевненіше починає відроджуватись українськість нашого народу, і не просто відроджуватись, а й дивувати весь світ своєю багатогранною самобутністю. Книжка поглиблює не лише історичне коріння українців, але й духовне.

Дж. Орвелл зауважував: «Хто контролює минуле, той контролює майбутнє : хто контролює теперішнє, той контролює минуле». У своїх поетичних творах Анатолій Шкуліпа якраз і показує, що привиди історії можуть вирватися назовні з минулого, вдягнувши нові маски. А значить, ми ніколи не повинні втрачати пильності, за жодних обставин.

Рідний край для автора у топоніміці – Ніжин, Любеч, Добрянка, Веселе, Дрімайлівка, Калюжинці, Прилуки, Короп («Найрідніша топоніміка»), у «мережеві історій» людських, у віршах-присвятах землякам – «Біла акація» (Валентині Єгоровій), «Пасаж» (Леоніду Горлачу), «Якби...» (Раїсі Саврасовій), «Піднесення» (Іванові Перевері, Любомирові Варагашу, Олександрові Книшману): *«Прикрашає не місце людину.../ Тільки.../ Де тих людей – на місця?.. / Перетворюємо на крижину / Палахкі донедавна серця...»*.

Важливою органічною складовою першого розділу і книжки в цілому є твори про війну за свободу України, яка нині точиться на нашій стражденній землі: «Переспів з переплясом», «Експромт мимохідь», «Навздо-

гін Маяковському», «Сердечні нотатки про Херсон» (восени 2022 року), «Медовий спас», «Захищати – не убивати», поема-балада «Соло на березовій корі». Поезія «Після відпустки» – це особистий і уособлений біль батька і батьків, які проводять найрідніших у «пекло дня».

Другий розділ книжки – «Під прицілом твоїх очей» наповнений щирою любовною лірикою, мріями і тугою за чимось великим, невідомим, але таким жаданим. Тут вміщені зразки любовної, пейзажної та філософської поезії. Справжніми блискітками сяють у книжці ліричні твори «Я все б зрозумів і пробачив...», «Мандрівка в дитинство», «Даремно», «Несподівана любов», «Електричка», «Захлинувся синню горизонт...», «Після затяжної спеки» та багато інших.

Ось як описує поет електричку в однойменному творі:

Зеленобока і гнучка,
Довготелеса і прудка,
Мов ящірка...
Між листя – шусть,
І мчить собі – ні пари з вуст.

Зв'язкова між розлук і стріч,
Привозить день, відвозить ніч.
Дарма, у свято чи у піст,
Простягнута – на повний зріст.

М. Вінграновський свого часу зауважував, що у справжній поезії віршованих розмірів не помічаєш. Просто перед тобою стоїть поет і дивиться оригінально на світ. Як на мене, цими словами можна описати й враження читача від таких пейзажних перлинок, як «Електричка».

Наведу ще один приклад поезії «З усіх творінь...»:

З усіх творінь, що винайшла людина,
Найвище – звичайнісінька хлібина.
А все подібне: тістечка, бісквіти,
Як добрі діти...
Як їм не радіти?

І дивуватись: як одна зернина
Відкрила стільки таємниць людині?
А чом би й ні?
І проситься одвіт:
Росинка ж уміщає світ!

Нова книжка Анатолія Шкуліпи дощенту переповнена афористичними рядками: *«Остовпівши, я мовчу, як риба / Під якою жахнув динаміт»; «Не під когось / Під власну дитину, / Мов тротил, підкладаємо злість»; «Як у Ніжині побуду, / Ще ніжніше всіх люблю»; «Хто краще вміє жить, не розібрати, / Напевне, той, із ким завжди любов»; «Важко жити в скаженім часі, / Якщо кожен оскаженів»; «Між порядком і хаосом / Порятовує жарт»; «Тупий до гостроти не прагне»; «Ми галасуєм про права, / Та хто ж посіє жито?»; «І Україну тягне вниз – / Апофеоз в епоху криз»; «Допоки будемо хохлами, / Не бачити нам України»; «Коли життя витискує за грань, / Нема рідніш від батьківської хати»; «Яких ворогів іще треба, / Якщо в нас такі є брати» та ін.*

Відзначу насамкінець якісне поліграфічне виконання поетичної книжки, офсетний папір, тверді обкладинки, зі смаком зроблене художнє оформлення. Вона проілюстрована світлинами з Інтернету. На одній із кольорових вклейок розміщено портрет Олексія Шкуліпи у бойовому спорядженні : син-воїн уже третій рік поспіль захищає Україну на Сході нашої держави, нещодавно був тяжко поранений.

Підкреслю також, що видання було здійснене при фінансовій підтримці земляка Анатолія Шкуліпи підприємця Юрія Гаврися. Написати і видати книжку в добу лихоліття – це вчинок істинних патріотів.

Збірка А. Шкуліпи «Навстіж – як небеса» напрочуд актуальна. Кожний, хто візьме її до рук, відчує пульс доби, власну причетність до захисту України від новітніх варварів. Слово поета перебуває на вістрі часу і пера.

Слово – це душа:
Розгадаєш –
Переможеш.
Слово – це зерно.
Що посієш,
Те і вродить.

Володимир КУЗЬМЕНКО,
м. Київ

ПОЕТ, КОТРИЙ ЗВ'ЯЗУЄ ЗЕМЛЮ ІЗ НЕБОМ

Дуже вдало Станіслав Новицький назвав свою збірку, що складається з двох циклів: перший має однойменну назву, «Коріння дощу», другий же називається «Сади серця». Коріння – основа, джерело усього живого, що тримає нас на цій планеті, міцна павутина, невидима пуповина, яка єднає нас із землею. Дощ – життєдайна волога, що напуває, живить травинку і пташину. Здавалося б, який сенс у таких діаметрально протилежних поняттях: «коріння» і «дощ»? Але тим-то і символічна ця метафорична назва, що дає читачеві простір для роздумів і дозволяє глибше пірнути у власні відчуття сенсів. Якщо мислити більш приземлено, то саме завдяки дощу насіння пускає коріння, яке дає нове життя.

Про це й пише автор у своєму першому вірші:

коріння дощу
повернення
від неба
до землі

Цією поезією С. Новицький задає тон усій збірці. Вона – про зв'язок землі та неба, про життя приземлене і піднебесне, про коріння роду і вільний пташиний політ, про життя і тихий відхід у потойбіччя.

Особливо хочеться виділити тему дому, родини, сімейних традицій, зв'язку поколінь, яка досить чітко відчитується у віршах поета:

хата
навкіс
тулиться
до верби

сльоза
тулиться
до сльози

вип'ю
вино
іскристе

пам'яну
дідову
хату

Ліричний герой не цурається свого коріння, бо

зерно
падає
на землю

Він завжди пам'ятатиме свій рід, місце, де він народився і звідки прийшов:

до
останнього
крику
спів
пташки

Якщо коріння – символ земної енергії, то дощ – це символ енергії небесної:

у далеких дорогах
дощ
напуватиме
наші серця

Часто автор використовує в поезії слова: «молитва», «молитись», «ікона»: «світло небесних молитов», «де молитва оживає», «ікону занесли до хати», «помолитись Богу», «подивляться діти на ікони неба». Це і не дивно, адже часто-густо молитва перед іконою в церкві, в хаті чи просто неба вселяє нам надію, коли ми зневірюємось.

Ліричний герой енергетично пов'язаний із природними стихіями: водою, землею, повітрям, вогнем та їхніми похідними: дощем, світлом, вітром, теплом, сонцем: «ховаючи світло за світлом», «трава гріє сонце», «меди молодого сонця», «як вітер зупиняє перехожого на вулиці», «напи-

тись перед вечірнім дощем води», «не можу випити води з криниці», «ще вітер живе у нашій любові», «бракне у небі повітря», «ніжками по землі» тощо. Ці стихії сумують і плачуть разом із ним, підсилюючи душевні переживання, і, навпаки, звеличують, енергетично наповнюють, емоційно підсилюють відчуття радості та любові.

Станіслав Новицький не зловживає, а напрочуд влучно користується епітетами. Хочеться виділити окремі з них: «у мовчазних садах», «хата холодна», «дикі бджоли», «день вербовий», «спорожнілі чаші», «кольорові сади» тощо.

Проте, звісно, що найбільше вражають у поезії С. Новицького його авторські метафори. У цьому і є істинний талант молодого поета – поєднати непоєднуване, те, що приховує у собі глибинні філософські сенси, поглинає своєю символічністю, зачаровуючи читача і підносячи поезію на новий, високий рівень: «чорна кров ожини», «на стежці сумних півоній», «загубленість німоти», «теплота пташиних гнізд», «сповідь польового коника», «у мармурі чужих поглядів», «дні надмірного проміння», «невичахла порожнеча душі», «у спокої зимового простору», «останні стіни наших душ». Кожна з цих метафор могла би бути самостійним окремим віршем, чим, власне, і є одна з них:

дзвіночок
з білими
крильцями

Твори Новицького пронизані то тихим смутком, то відверто стікають кривавими сльозами, виплакуючи горе, яке спіткало нашу вкраїнську землю:

торкаючись
чужих рук

торкаючись
землі
у зниканні
тепла

знаходиш
печаль
чужих зіниць

Ми бачимо наскільки тонко і повною мірою відчуває автор дихання усього живого та простір навколо себе, з якого ліричний герой то виходить, то непомітно з ним зливається.

Варто звернути увагу на те, що зазвичай поет не називає свої твори, лише два вірші першого циклу мають назву: «Літери чужих слів» та «Етюд вершин». Останній вирізняється ще й тим, що він є прикладом класичної римованої поезії у той час, як решта творів – верлібри. Крайня його строфа:

дрімають останні мармури
ростуть молоді льоди
метафорою із метафори
стали твої сліди...

акумулює в собі глибинно-філософські роздуми ліричного героя, що підкреслюються ще й трьома крапками у завершенні, адже переважно автор уникає розділових знаків. Це ще один із авторських прийомів, що вказує на абсолютну свободу прочитання і тлумачення його віршів. Читач може самостійно розставити акценти, шукаючи власні символи та значення.

Цикл віршів «Сади серця» ще більше заглиблює нас у стихію природи, він просякнутий любов'ю до Всесвіту, але

любов
повинна
стати
одинокістю

бо як
без
страждання

«Страждання», «німота», «сліпота», «тиша», «порожнеча», «смиренність», «мовчання», «самотність» – слова, завдяки яким автор навмисне тяжіє до драматизації ліричного героя, підкреслюючи його нерозділені почуття. Проте тут не варто допускати помилку, ототожнюючи самого автора з ліричним героєм. Слід пам'ятати, що поезія – це витвір уяви, творчий вимисел, результат натхненної праці письменника.

«Сади серця» – суцільна поетична мелодія, бо ж неспроста час від часу автор намагається ще голосніше «озвучити» свої твори, підсилюючи їх словами: «затихає», «стукотять», «музика», «спів», «дзвони», «доспівує», «грав на сопілці», «голос», «струна», «грає на арфі», «пісня»:

мряка
ще холодніша од сну

ніяк не звикну
дивитись на тебе
крізь
молитовні
співи
церковних
дзвонів

задихаюсь
повітря
стає
піснею

повітря
зникає
повітря
повниться
тобою

враз
навколо
стихають
дзвони

я
знову
дихаю

Сади поетового серця проростають квітами:

півонії
говорять
до мене

не ти
а твої
півонії

улюблені
квіти
півонії

Автор ніби зумисне захоплює усі відчуття читача: звуками, ароматами, пейзажами, дотиками. Поезія С. Новицького неодмінно торкнеться душі найвибагливішого поціновувача і надовго залишить свій слід у його пам'яті. Більше того, деякі вірші можна читати як молитву. Такими є і рядки заключної поезії циклу:

очисти
архангеле
серце
од чорних
дум
нема без тебе
світла
поміж
світів
та людей

очисти
од скверни згубної
дозволь
мовчанню

знайти
слово
у псалмах вічності

на землі
у літах
сну
і явлення
до
відчинених воріт
Петра

Верлібри Станіслава Новицького з його унікальною метафоричністю свідчать про самобутність таланту молодого автора, і збірка «Коріння дощу» є тому промовистим підтвердженням.

Ольга МАРЧУК

Літературний ЧЕРНІГІВ
На вашу книжкову полицю

НЕПОВТОРНІ МИТЦІ-ПРИЛУЧАНИ

Олександр Забарний. По обидва береги серця. Повість, нариси та есе. – Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2024. – 288 с.

Їх семеро. Художників – різних за світобаченням, способами пізнання краси світу і манерою живопису. Автор об'єднав їх за однією спільною ознакою: усі вони – його земляки-прилучани. З їхньою творчістю знайомі й культурні ніжинці. Викладачі, студенти та гості нашого вишу милуються художнім оформленням іменних аудиторій, музеєм Гоголя та музеєм Ніжинської вищої школи, що його здійснив Анатолій Риженко. Він – дизайнер названої книжки.

Лавреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслужений художник України Олександр Івахненко залишив нам у спадок самобутню Шевченкіану. А Олександр Кошель – один із авторів іконостасу церкви Всіх Святих у Ніжині ПЦУ.

Заголовок до нарису про Юрія Коваленка Олександр Забарний запозичив з одеської газети. «Ван Гог з Прилук» у місті біля моря десять років викладав живопис у художньому училищі імені М. Грекова. Творчий стиль Ю. Коваленка еволюціонував від споглядальності «народної картини» в

стилі «примітив» з урбаністичними, фольклорними та гротесковими елементами, у напрямку зростання експресивності, стилістичної розкутості, сміливішого поводження з кольорами. Так рецензували його роботи мистецтвознавці.

Санкт-Петербург, Стокгольм, Сан-Франциско, Москва – ось ті культурні столиці, де виставлялися картини Олега Куценка. Він спирається на класичні, загальнодоступні традиції російського та французького авангарду першої третини XX століття. Для Куценка, як і для всіх молодих прилуцьких художників, незаперечним авторитетом був Едуард Усов. У цьому чоловіку їх приваблювала внутрішня розкутість, власна позиція та особиста точка зору на навколишні події.

«Споглядання живопису Віктора Шульги, то навчання. Щасливий шанс усвідомити, що «бачити» повинно бути цілком тотожним з «розуміти». Це з рецензії мистецтвознавиці Олени Романенко.

Життєві і творчі долі земляків Олександр Забарний описує як власну долю. Роки спілкування й дружби не дозволяють йому фальшивити, лицемірити, перебільшувати чи захвалювати. Правдивість його висновків підтверджують і опубліковані світлини художніх робіт.

Надія ОНИЩЕНКО,
членкиня НСЖУ

ЗІРКИ ПРОДОВЖУЮТЬ СВІТИТИ

Цими погожими осінніми днями у Ніжині, у видавництві приватного підприємця М. М. Лисенка, побачила світ нова книжка заслуженого діяча науки і техніки України, професора Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Григорія Васильовича Самойленка **«Зірки продовжують світити: Марія Заньковецька та її орлята»**.

Ця наукова монографія, обсягом в 267 сторінок, присвячена життю і творчості видатної актриси світового рівня М. К. Заньковецькій і її геніальній сценічній майстерності, а також тій великій роботі з виховання молодих акторів, яку вона проводила протягом свого життя. Книжка адресована мистецтвознавцям та студентам навчальних закладів, а також усім шанувальникам творчості Марії Заньковецької.

У 20 розділах книжки ґрунтовно описано всі віхи життєвого та творчого шляху видатної української акторки, першої народної артистки України, а також проаналізовано проблеми розвитку її мистецьких традицій у театральних колективах Ніжина та України.

Книжка добре унаочнена, на її сторінках вміщено 125 світлин з життя і творчості Марії Костянтинівни, а також 282 посилання на джерельну базу видання, що засвідчує високу наукову аргументованість та доказовість монографії. Автор книжки переконливий у своїх висновках та узагальненнях.

Монографія видрукувана на високому поліграфічному рівні, за усіма вимогами сучасного європейського книговидання, що робить її подарунковим виданням.

Книжка була презентована на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Я вірю в кращу будучину свого народу», яка була приурочена 170-річчю від дня народження видатної української акторки.

Ознайомитись із книжкою можна у книгозбірні Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Сердечно вітаємо шановного Григорія Васильовича із новим науковим доробком і бажаємо міцного здоров'я та нових творчих проєктів.

Олександр ЗАБАРНИЙ,
доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики

Літературний Чернігів

Кого читають з письменників?

ІНТЕРЕС ДО МІСЦЕВИХ ПИСЬМЕННИКІВ ПІДВИЩЕНИЙ

Хто і які книжки читає? Кому віддає перевагу? Яке місце у читанні посідають книжки письменників Чернігівщини? Ми звернулися до людей просто на вулицях, у парках відпочинку, біля торгових центрів, щоб дізнатися і почути думки.

Петро Стреляний, колишній викладач

– Я довгий час викладав українську літературу у школах і вишах Донецька і Донецької області. Це до 2014 року. Прийшли окупанти. Нахабніли. Неможливо жити. З дружиною мусили виїхати у Корюківський район до її родичів. У селі проживаємо. Віку пенсійного. На зиму достатньо заготували консервації. Картопля вродила. Дровець багатенько. Осінь. Тепер є вільний час почитати книжки. Я сам писав нариси, вірші, оповідання. У періодиці друкувався. Але більше люблю читати прозу. До рук в останні місяці мені потрапили твори Світлани Талан, Миколи Залізняка, Петра Бондара і Сніжани Божок. Читав спочатку роман про кохання Світлани. Так, вона майстриня. Уміло виписує характери, пейзажі. Сюжет гарно розвиває. Дізнався, що наклади її книжок сягнули за мільйон. Приємно, що є в нас такі письменники. Друга книжечка була Сніжани Божок. Назва – «Незборима», яка дуже привернула мою увагу. Її проза легка в читанні. Уміло вибудовує діалоги, знає міське і сільське життя. Книжка поділена на дві частини – оповідання і нариси. Я так скажу: це справжня проза. Високого рівня художність. Уміло і точно для характеристики героїв вживає свіжі епітети, метафори, порівняння. Пише про ненаситних бюрократів, корупціонерів, героїв російсько-української війни, патріотів рідного

краю, природогубів. Нариси «Смертельно зранені», «Джерела тривожної любові», «На березі прогірклого болю». Вони – про долю нашої нації, екологію, байдужих чиновників... Але як високохудожньо, точно, образно. Гарне письмо. Без перебільшення, твори заслуговують тільки високих оцінок.

Леонід Голуб, пенсіонер

– Моя бібліотечка невелика. Купував потрохи книжки, які були на слуху. Не все вдалося прочитати. Тепер перебираю томики і читаю «Червоний» Андрія Кокотюхи. Майстерно написано, сюжет заставив мене хвилюватися, навів на роздуми: як знущалися з нашої нації, оббріхували енкавеесники, як наших героїв робили ворогами. Про патріотів України вважаю більше повинно книжок виходити.

Анатолій Редько, поет

– Мало доводиться читати літературу. Але знаходжу час. З наших чернігівськиих письменників мені подобається Сергій Дзюба. Із захопленням читав його твори про мандрівників, цікавих людей, воїнів-українців, які воювали у різних країнаїх чи просто були миротворцями. А книжки Михася Ткача – це оте реальне життя села сімдесятих, дев'яностих і років нинішніх. Яка в них правда. Доля сільських жінок і воїнів, які захищають територіальну цілісність України. Майстерно написано. Я б цього прозаїка без авансів заніс до п'ятірки найкращих письменників України. А ще скажу про молоду поросль. Це – Сніжана Божок. Її книжка прози «Незборима» заслуговує тільки найвищих балів. Образно, свіжо, світло і ударно виписані нариси. Читав томик із захопленням.

Михайло Тройна, робітник

– У період війни я читаю менше. Перечитую те, що придбав раніше, але не встиг у попередні роки подолати ці книжки. Мені дуже подобається, як пише чернігівський письменник Михась Ткач. Прочитав його томик «Багряні громи», якого у Чернігові мені придбав товариш, тепер він воює на півдні. Ще я про письменника. Це у нього, мабуть, псевдо – Михась? Цей літератор пише зрозуміло. Гарно, майстерно і цікаво вибудовує сюжет, як ото пишуть сценарії до фільмів хороші сценаристи і дивишся таке кіно з інтересом. Так і в нього. З подібним захопленням я читав «Громи» Ткача. У цій книжці нема прохідних оповідань. З чернігівських розповідачів-письменників я читав Петра

Руденка, Віталія Леуса, Миколу Адаменка – вони не так пишуть, як Ткач. У нього розповіді в алюрі, на мою думку, дивовижні, а головне захоплюючі сюжети, нема «жуйки» у текстах. Іншими словами, це той письменник, про якого потрібно більше розповідати, щоб інші люди, хто любить літературу художню, могли ознайомлюватися з його творами. Окрім творів Ткача, раніше читав романи і повісті Світлани Талан. Найбільше сподобався «Оголений нерв».

Любов Грищенко, літераторка

– Я вважаю, що у місцевих бібліотеках повинні бути книжки авторів Чернігівщини, тому що їх вивчають у школах. І в мене підвищений інтерес до таких літераторів. Де випадає можливість, купую їх книжки. Більшість їх я придбавала у «Домі книги», інших книжкових магазинах у Чернігові. Наприклад, маю поетичні збірки Петра Зуба, Петра Куценка, Олексія Крачила, оповідання Любові Пономаренко, Михася Ткача і Сніжани Божок. Охоче їх прочитала. І по другому «колу» читаю. Гарно пишуть.

Оксана Швець, дизайнерка

– Я в останні роки не віддаю перевагу читанню книжок письменників Чернігівщини. Читаю ті, які мені підказують мої подруги, просто знайомі, у яких існує інтерес до книжки. Обмінюю їх у бібліотеках Чернігова, купую у магазинах. Що прочитала у цьому році? Деякі прозові твори на теми кохання, історії з життя відомих прозаїкінь Люко Дашвар, Світлани Талан, Валентини Мастєрової. Небагато було творів, які здолала, бо вільного часу мало. З місцевих авторів познайомилася з творами Станіслава Реп'яха, Анатолія Шкуліпи, Михася Ткача, Петра Руденка, Віктора Татарина і Віктора Божка. Вони пишуть на різні теми і про антиросійські діяння. Книжка Татарина «Смак пізнього яблука» залишила гарні враження. Уміє літератор майстерно розповідати життєві історії. З хвилюванням читала «Брильянтові ігри» Віктора Божка. Ще знайомилася зі збірками поезій Сергія Дзюби, Миколи Лелюка, Володимира Сенцовського, Володимира Сапона. Ці твори на любителя.

Записав
Андрій ПОГРЕБНЯК

Літературний ЧЄРНІГІВ Сторінка для дітей

Анастасія МАРИНЕНКО

ЗИМОВИЙ СОН

(Казка)

Кришталева прозорість морозних барв... Прохолодна і радісна пора, вкрита сріблом. Легенькі сніжинки ледь відчутно торкаються сріблястими носиками рожевих губ і тихо лягають у замети. Біло навкруги! Немов у казці... Аж раптом уся ця краса зникає у темряві...

Прокинувшись уранці, Мія одразу зазирнула під подушку, очікуючи побачити там подарунки від Святого Миколая, але нічого не знайшла. Дівчинка оглянула всю кімнату і голосно закричала:

– Миколай не приходив цієї ночі!

На крик доньки прибігла мама і запитала, що трапилося.

– Мамо, Миколай не приходив! – засмучено мовила дівчинка.

– Упевнена? Ти гарно подивилася?

– Так, я оглянула всю кімнату, подарунків ніде немає.

Мамі це здалося досить дивним, але вона заспокоїла доньку тим, що Миколай просто запізнюється, і пішла готувати сніданок.

– Чому ж він не прийшов? – запитала себе дівчинка, – я ж була ввічливою та слухняною.

– Апчхи! – почулося в кімнаті.

– Хто тут? – вигукнула Мія, але відповіді не почула. Дівчинка озирнулася і запевнила себе в тому, що їй це здалося. Аж тут до її ноги причепилося дивне створіння, вона відсахнулася і побачила посеред кімнати маленького чоловічка з великим червоним носом.

– Ти хто такий? – запитала Мія. Чоловічок довго не думаючи міцно обійняв її і промовив: – Я, Обіймашко! Помічник Святого Миколая!

– Не може бути! – здивувалася дівчинка, – це напевно сон.

– Ні, я справжній! – промовив Обіймашко.

– Тоді ти точно знаєш, куди подівся Святий Миколай!

– Тому я й тут! Я та інші різдвяні гноми живемо в Ляпліляндії. Кожен з нас, щось дуже полюбляє, ось я, наприклад, не уявляю свого життя без обіймашок, мій друг, Поцілуйко, постійно потребує поцілунків. Усі ми дружимо і допомагаємо один одному.

– Це дивовижно! Я ніколи не чула про вас, – мовила Мія.

– Це велика таємниця! – прошепотів Обіймашко.

– Якщо це таємниця, то чому ти тут? І куди подівся Святий Миколай? – запитала дівчинка.

І Обіймашко розповів Мії про життя різдвяних гномів, як вони з року в рік трудяться, допомагають у приготуванні подарунків. Усіх усе влаштовувало, але один з гномів, Темносилко, захотів кращого життя і покинув Ляпліляндію, а надто став на заваді Миколаю. Цієї ночі він украв місяць та зорі, і землю вкрила суцільна темрява. Ось чому Миколай не завітав до дітей, він заблукав, і все це витівки любителя темряви.

– Оце так біда! – промовила Мія, – і що ж тепер робити?

– У мене є підозра, що Темносилку не вдалося далеко втікти, скорі-ше за все він у чарівному лісі.

– Чарівний ліс? Не думаю, що я зможу чимось допомогти,– здивувалася дівчинка.

Але Мія помилялася, адже сам Миколай обрав її. Як дуже чемну та виховану дівчинку. Отже, саме вона має допомогти врятувати свято!

– Ну що ж, я згодна, – тихенько сказала Мія.

– Дякую тобі! – але є одна умова: до лісу можна потрапити лише вночі,– мовив Обіймашко і миттю зник.

– Може, я сплю? – спитала себе Мія і побігла снідати.

Тільки но на вулиці стемніло, як з'явився Обіймашко, і вони вирушили до чарівного лісу. Мія навіть і не здогадувалася, яким непередбачуваним може бути ліс у темряві, не здогадувалася, бо не була там у суцільній темряві, з дивними звуками, незрозумілими тінями. Коли ялинки схожі на нічних стражів, а вся лісова рослинність, ніби окрема планета, що закликає у свої тенета.

– Обіймашку, поглянь, там світло!

Гном озирнувся і побачив удалині яскраві спалахи. Друзі швиденько побігли на світло, яке привело їх прямісінько до маленького любителя темряви.

І дійсно, малий гном,Темносилко, як дві краплини води схожий на Обіймашка, сидів на галявині й зацікавлено розглядав зорі, ховаючи їх до мішка. Мія помітила, що він незрозумілим чином яскраво сяє, і не могла збагнути, в чому справа, а Обіймашко стиха промовив:

– У нього місяць під шапочкою!

Ще раз уважно оглянувши Темносилка дівчинка переконалася в

його словах, але й досі не могла зрозуміти, як же повернути місяць та зірки на небо.

– У мене є ідея! – вигукнув Обіймашко, – ти відволічеш Темносилка, а я непомітно заберу в нього мішок.

Мія довго не думаючи, вискочила із-за ялинок і голосно закричала:

– Привіт!

Темносилко від неочікуваності здригнувся і випустив мішок, Обіймашко підкрався ззаду і стягнув шапку з малого злодія, під якою й справді сховався місяць – яскравий, гарячий. Він покотився до Мії, вона обережно взяла його і швиденько підкинула догори, місяць повернувся на небо і освітив галявину, але без зірочок небо здавалося порожнім.

– Пробачте мені, – стиха промовив Темносилко. – Я просто позаздрив Миколаю, він такий відомий, всі діти його люблять і чекають, тому я і вирішив нашкодити йому, але тепер зрозумів, що вчинив неправильно.

– З якого це дива ми маємо тебе вибачати? – зарепетував Обіймашко. – Через тебе всі діти залишилися без подарунків.

Мія заспокоїла Обіймашка і запропонувала вибачити малого злодюжку, вона була доброю та вихованою дівчинкою, тому не могла вчинити інакше.

Темносилко посміхнувся і простягнув Мії мішок із зорями. Дівчинка неквапливо розгорнула його, і тисячі зірочок злетіли в небо, утворюючи чарівні візерунки, немов розсипані золоті намистинки виблискували зорі. Яка ж таємнича краса зоряного неба!

Здаля почувся звук срібних дзвіночків – то на санях їде Святий Миколай. Їде поміж зірочок, дзвоники радісно бряжчать, а місяць посміхається. Сивий дід також не ховає посмішки за білою бородою і поважно промовляє вдалечінь:

– Не гаймо часу! Всі скоріш до саней! Подаруємо дітям свято!

І вирушили вони розносити подарунки у кожну домівку. Мчали стрімголов сани по небу, між зірок. Почав прориватися легенький сніжок. Оце так зимові пригоди! Втомлена Мія заснула прямісінько в санях, вже не помічаючи всієї краси нічного зоряного неба.

Прокинулася дівчинка у своєму ліжку, солодко потягнулася, заглянула під подушку і побачила там омріяний подарунок. До кімнати зайшла мама.

– Матусю! Зі мною таке сталося! І Мія розповіла про Обіймашка, Темносилка, Ляпліляндію, чарівний ліс, украдені місяць та зорі, Святого Миколая...

Мама усміхнулася, обняла доню і тихенько промовила:

– Тобі наснився чудовий зимовий сон!

Літературний
ЧЕРНІГІВ

Щоквартальний мистецький журнал
літературної спілки «Чернігів»

Заснований у 1992 р.

Випуск 4 (108) 2024 р.

Комп'ютерна верстка
Валерія Лозового

Дизайн обкладинки
Олени Саченко

Коректор
Ольга Василенко

На першій сторінці обкладинки –
пам'ятник українському гетьману Івану Мазепі в Чернігові
(скульптор Геннадій Єршов)

Редакція не завжди поділяє думки авторів,
що публікують свої твори в журналі.

Рукописи розглядаються тільки
в електронному вигляді

Адреса редакції:
м. Чернігів, 32, вул. Доценка, 13, кв. 2,
телефон: 95-40-26
e-mail: litchernigiv@ukr.net

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ЧГ № 007 від 30 листопада 1993 року.

Підписано до друку 12.12.2024 р. Формат 60х90/16.
Ум. друк. арк. 11,0. Обл.-вид. арк. 11,0
Папір офсетний. Зам. № 0019. Тираж 150 прим.

Віддруковано Лозовий В.М.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК № 3759 від 14 квітня 2010 року
14035, м. Чернігів, вул. Карпенка-Карого, 40
Тел. 066-2524507

літературний

ЧЄРНІГІВ

...чудо якесь, ранковий міраж, сяюча казка,
що, однак, не розвіюється, височіє в реальності:
то відкрився на горі старовинний Чернігів
на екрані світанкового неба.

О. Гончар